

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 39
5/2023
11. marec 2023

Ludovít Štúr

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 1,- €

SLOVO O SLOVENSKU

Koncom februára sme si pripomenuli rok od vypuknutia vojenského konfliktu v Ukrajine. Pôvodný plán Kremľa na rýchlu vojnu sa nenaplnil a konflikt zamrzol. Pripomína zákopovú časť prvej svetovej vojny, kde sa roky frontové línie posúvali o stovky metrov, prípadne pár kilometrov z jednej strany na druhú.

Po útoku ruských vojsk sa demokratický svet postavil na stranu Ukrajiny. Vladimir Putin, ktorý bol dovtedy uznávaný líder a istý protipól americkej geopolitickej hegemonie a mnohých amerických vojenských avantúr, stratil sympatie viacerých európskych politikov i radových Európanov. Takáto reakcia bola logická. Takmer nikto ešte 23. februára 2022 neveril, že ruská armáda na druhý deň napokon vstúpi na územie Ukrajiny. Málokto si na našom starom kontinente dokázal vôbec predstaviť riešenie geopolitických problémov vojenskou silou, pri ktorej zomierajú nielen vojaci, ale aj nevinné civilné obeť. Západný svet sa do vojny zapojiť nemohol. Do konfliktu by vstúpilo NATO. Vojna by sa stala globálnou. Západný svet teda vyhlásil Ruskej federácii ekonomickú vojnu. Európska únia a Spojené štáty americké prijímajú jedny hospodárske sankcie za druhými. Ruskí športovci nemôžu na majstrovstvách sveta reprezentovať svoju krajinu – samozrejme okrem športov, v ktorých sa „točia“ veľké peniaze, ako je napríklad americká Národná hokejová liga či svetový tenis. Ruskí občania sú vytláčení zo svetového spoločenstva. Nemôžu tak voľne cestovať po svete ako do vypuknutia konfliktu. Sú ostrakizovaní, odsúvaní na vedľajšiu koľaj. Akoby za ukrajinskú krízu mohli radovi Rusi, a nie ich politický režim. A takýto prístup kolektívnej viny určite mierovému riešeniu nepomôže.

Mieru nepomôžu ani dodávky nielen obranných, ale i útočných zbraňových systémov aj od mnohých členských krajín NATO pre ukrajinskú armádu. A Slovensko má byť pionierom. Po obrannom systéme S-300 plánuje Hegerova vláda bez mandátu poskytnúť Ukrajine uzemnené bojové stíhačky Mig-29. Rozhodnúť o tom musí parlament, lebo kabinet je v demisii. Do času uzávierky tohto vydania Slovenských národných novín zákonodarný zbor zatiaľ o tom definitívne nerozhodol.

Je evidentné, že Rusi sa z hraničných oblastí nestiahnu. Čínsky mierový plán Západ odmietol. Riešenie je v nedohľadne. Verme len, že sa vojna nerozšíri ďalej do Európy. Bolo by to pre nás fatálne.

Maroš SMOLEC, šéfredaktor SNN

ROK BOJOV NA UKRAJINE

Fotografia: Jaroslav NOVÁK, TASR

Hlinikáreň SLOVALCO už dotavila

str. 5

Právnik Ján CUPER o zakladaní štátu

str. 6

Okrúhle výročie slovenskej hádzanej

str. 12

TRI OTÁZKY PRE: pre Františka ŠKVRNDU, experta na medzinárodné vzťahy

Útok na Srbsko nemožno porovnávať s Ukrajinou

• V tomto mesiaci si pripomíname dvadsiate štvrté výročie bombardovania Juhooslávie vojskami NATO. Pred rokom vstúpili ruské vojská na územie susedného štátu. Do akej miery sa vojenská operácia NATO líšila od súčasného konfliktu na Ukrajine?

Išlo o prvé surové porušenie medzinárodného práva po rozpade svetovej bipolarity. Uskutočnilo ho NATO vedené USA, aby preukázalo, že má silu donútiť ostrakizovanú Juhoosláviu (Srbsko) k prijatiu podmienok Západu na rokovaniach v Rambouillet. Okrem toho sa použil dvojaký meter. Srbsku sa nasadila „psia hlava“ a bez patričných argumentov ho demagogicky obviňovali z porušenia práva

a agresivity. Naopak, kosovskí teroristi z UCK – niektorých z nich v súčasnosti súdja, sa vydávali za obeť v boji za slobodu. Porovnávanie týchto dvoch konfliktov je nevhodné, lebo udalosti na Ukrajine sú produktom dlhodobého ohrožovania bezpečnosti Ruska, ktoré je zaháňané „do kúta“.

• Súhlasíte s názorom, že neskoršie jednostranné vyhlásenie nezávislosti Kosova od Srbska sa stalo precedensom na pripojenie Krymu k Ruskej federácii?

S tým sa dá súhlasiť len čiastočne, a to najmä z formálneho hľadiska, a okrem toho medzinárodné právo nefunguje. Nesmie sa zabúdať, že Krym bol historicky oveľa dlhšie

súčasťou Ruska ako Ukrajiny a bol pripojený bez priameho použitia ozbrojeného násillia. Okrem toho vývoj na Ukrajine od získania jej samostatnosti a najmä po prevrate vo februári 2014 mal úplne inú genézu ako problém Kosova.

• Ako vníma súčasná srbská diplomacia konflikt na Ukrajine?

Srbsko je v ťažkej geopolitickej i sociálno-ekonomickej situácii pod silným nátlakom Západu. Chce sa od neho, aby prestalo spolupracovať s Ruskom, ktoré sa z Balkánu vytláča. Diplomacia v takýchto podmienkach lavíruje a nemôže vyjadrovať skutočné národné záujmy.

Zhovárал sa: Matej MINDÁR

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2023005

ISSN 0862-8823
05
770862 882007

V SNN 6/2023
SI PREČITATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 6 vyjde 25. marca 2023

- Historický výhražný list zbojníckej družiny Fedora Hlavatého Bardejovčanom
- Strata rodného materinského jazyka je súčasťou straty národného povedomia

Reálna funkčnosť povereného vládneho kabinetu je vážne ohrozená

Minister zdravotníctva sa vzdal funkcie

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Vláda, prezidentkou dočasne poverená obmedzeným výkonom právomocí, sa k septembrovým predčasným parlamentným voľbám doplazí v nevidaných troskách výkonnej moci. Po tom, čo prišla o ministra financií, poverenie vrátil najnovšie minister zdravotníctva. Prezidentka Slovenskej republiky Zuzana Čaputová akceptovala žiadosť dočasne povereného ministra zdravotníctva Vladimíra Lengvarského (nestranického nominanta OĽaNO) o odchod z čela rezortu. Z vlády odišiel minister, ktorý pre slovenské zdravotníctvo v krízových časoch aj niečo urobil.

Exminister Lengvarský zdôraznil, že mu záleží na tom, aby sa dokončili rozpracované projekty v takom náročnom rezorte, akým je zdravotníctvo, ale bez politickej korupcie, čestne a pravdivo. Vládny kabinet má tak už druhé ministerstvo, ktoré môže byť obsadené iba zastupujúcim ministrom, pretože vláda ako celok je v demisii. Reálna funkčnosť slovenského kabinetu je vážne ohrozená.

■ CHAOS A KOLAPS

„Zdravotníctvo je v chaose a kolapse. A ľudia ho oprávnené označujú za verejný problém číslo jeden. Poveriť niektorého z členov vlády v demisii, aby sa tohto chaosu ujal, vyzerá ako jeden veľký žart. (...) Stále nie je čas na vymenovanie úradníckej vlády, ktorá by viedla k predčasným voľbám do 30. júna? Uvedomujete si, pani prezidentka, že beriete na seba plnú zodpovednosť za stav zdravotníctva? Nebolo by teraz zodpovednejšie vymenovať úradnícku vládu s ministrom zdravotníctva, ktorý by sa aspoň pokúsil situáciu stabilizovať? Alebo sa rozhodnete ísť cestou mŕtveho chrobáka a poveríte výkonom funkcie ministra zdravotníctva jedného z tých nešťastníkov v odvolanej vláde? Koho, preboha? Hegera? Remišovú? Káčera alebo Mikulca?“ spýtal sa Robert Fico v otvorenom liste prezidentke Zuzane Čaputovej.

■ POLITICKÁ KORUPCIA

Bývalý minister zdravotníctva Vladimír Lengvarský vo vyhlásení o dôvodoch odstúpenia kritizoval nátlak zo strany Úradu vlády SR a samotného Igora Matoviča a povedal okrem iného aj toto: „Nebudem ďalej pracovať pod

tlakom v takomto prostredí, ktoré je v súčasnosti škodlivé, plné politickej korupcie a politickej neskúsenosti.“ Politická korupcia je z jeho pohľadu to, že čelil stranickým i vládnym tlakom na dosadzovanie nekompetentných ľudí na zodpovedné posty.

Poverený predseda vlády v demisii a zároveň člen vlády poverený vedením ministerstva financií Eduard Heger k najbližším dňom na ministerstve zdravotníctva povedal, že na rezort nastupuje krízový manažment. Keďže vláda nemôže vymenovať ministra, vymenuje na ministerstve zdravotníctva nového štátneho tajomníka Michala Palkoviča z Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, ktorý, podľa Eduarda Hegera „by bol ministrom, keby...“. Preložené do slovenčiny – ministerstvo

čaká personálne zemetrasenie, o čo sa aj podľa názorov exministra Lengvarského zrejme postará ultrakonzervatívne krídlo OĽaNO.

■ UROBIL DOBRE

Povedal to predseda Hlasu Peter Pellegrini: „Je úplne logické, že minister, ktorý nemá podporu vlastnej politickej strany, ministra financií, predsedu vlády, nemôže vykonávať zodpovedne túto funkciu, preto si myslím, že pán minister urobil dobre, ale mal toto gesto urobiť oveľa skôr,“ vyhlásil predseda Hlasu.

V tom zmysle komentoval aktuálnu situáciu na sociálnej sieti Milan Uhrík z hnutia Republika. „Rozpadnutá vláda sa ešte viac rozpadá, štát nefunguje, ľudia trpia. Zaujímá vôbec niekoho

z vlády osud krajiny? Osud ľudí na Slovensku? Veď sa len na nich pozrite. Starajú sa už len o seba! Riešia len svoje intrigy, zlepenec a to, aby ešte nejako preliezli do parlamentu... Normálny prezident by už dávno konal a celú túto trápnu frašku dávno rozpustil. Prezidentka Čaputová to však len ‚citlivo vníma‘. Tým sa stáva spoluzodpovednou za túto tragédiu.“ Konštatoval europoslanec Milan Uhrík.

■ MATOVIČOV ÚTOK

Nebojme sa hovoriť pravdu, napísal po odchode Lengvarského z ministerstva zdravotníctva predseda OĽaNO Igor Matovič na sociálnej sieti. Nijako nereagoval na Lengvarského konštatovanie o trafikantstve a korupcii zo strany OĽaNO, ale zaútočil rovno – ako inak – na SaS. „Lengvarský (konečne) končí, lebo na ministerstve dokorán otvoril dvere istej Janke Penta Cigánikovej. Žene, ktorej v zdravotníctve nezáleží na ničom inom ako na záujmoch Sulíkova a jej priateľa Haščáka. Človeka, ktorý vytuneloval 440 miliónov eur zo zdravotného poistenia ... s tým, že na základe Pellegriniho a Ficovho požehnanja zo 440 miliónov eur navyše nezaplátil ani 0 (nula) eur daní. Človeka, o ktorom v spise Gorila máme dôkazy, ako korumpoval politikov, ktorí mu pomáhali rozkrádať Slovensko,“ tak znie hodnotenie situácie podľa Igora Matoviča. V statuse ešte Lengvarského vytkol, že za Krajčího bolo menej úmrtí na covid ako za Lengvarského.

■ HLBOKÁ KRÍZA

Predĺžovanie chaosu a politickej agónie Slovensku škodí a neskorší septembrový termín predčasných volieb môže spôsobiť vážne ekonomické a politické škody. V TASR TV to povedal predseda mimoparlamentného Progressívneho Slovenska Michal Šimečka. Slovensko sa podľa neho nachádza v hlbokoj ústavnej a politickej kríze. Dodajme, že práve z politického prostredia progresívcov vzišla súčasná prezidentka Čaputová. „Čím dlhšie bude tento stav pokračovať, tým väčšia šanca bude, že budúce voľby ovládne Robert Fico a extrémisti,“ tvrdí Šimečka. Progressívne Slovensko podľa neho podporuje júnový termín volieb, aj keď šanca na jeho schválenie v parlamente je každým dňom nižšia.

AKTUÁLNE

Miestom odídeného ministra zdravotníctva V. Lengvarského poverila prezidentka Z. Čaputová premiéra v demisii E. Hegera. Ten už okrem dočasného vládneho kabinetu riadi ministerstvo financií po I. Matovičovi a najnovšie teda aj rezort zdravotníctva. Asi podlieha falošnému pocitu nenahraditeľnosti a priam božskej dokonalosti. Je však evidentné, že nie je v silách jedného človeka riadiť vládu a ďalšie dva rezorty súčasne. Na Slovensku je však možné naozaj všetko...

Trojediný Heger

Predĺžovanie fungovania odchádzajúcej vlády reálne ohrozuje chod samotného štátu. Prezidentka nemohla do kresla ministra zdravotníctva vymenovať nového ministra, lebo vláda stratila dôveru parlamentu. Mohla riadením tohto dôležitého rezortu len niekoho poveriť. Napríklad ministra obrany J. Naďa. Pre samotného Hegera sa rozhodla preto, aby bol osobne zodpovedný za plnenie plánu obnovy aj v oblasti zdravotníctva, keďže ešte ako minister financií v Matovičovej vláde tento plán európskych dotačných zdrojov na rozvoj Slovenska rozbiehal.

Dnes je už viac-menej isté, že minimálne výstavbu staronovej bratislavskej nemocnice Rázsochy z fondu obnovy nepostavíme. Potvrdili to experti zo sekcie, ktorá čerpanie európskych miliárd riadi. Napriek tomu sa premiér a minister v jednom tvári, že to zvládne. „Nemocnica na bratislavských Rázsochách bude stáť. To, čo hovorí opozícia, je strašenie,“ uviedol Heger. Pritom súčasná vláda na mieste budúcej nemocnice neurobila vôbec nič.

Predseda vlády sa rozhodol, že krízovým riadením rezortu zdravotníctva poveril Michala Palkoviča z Úradu na dohľad nad zdravotnou starostlivosťou. Je viac ako príznakové, že profesijné je patológ. Slovenské zdravotníctvo za tejto vlády najskôr definitívne vykrváca. (mrs)

VŠIMLI SME SI

Vila Dudinka, ochrankyňa a patrónka sírnych prameňov v najmladších slovenských kúpeľoch v Dudinciach, vraj zachránila kedysi vďaka liečivej vode život syna rímskeho vojvodu. Asi preto sa dodnes zachoval v lokalite Močidlá názov Rímske kúpele s odkazom na cisára Marka Aurélia a jeho legionárov, ktorí tu naozaj v druhom storočí nášho letopočtu po bojoch oddychovali. Za Liečebným domom Rubín sa skrýva v mier-

Rímske kúpele, ale bez Rimanov

Vyhlbené jamy v travertínovej kope nazývajú miestni rímske kúpele.

nom travertínovom kopci tridsaťdva ručne vytesaných vaní. Kto si však predstavuje, že sa v nich kúpali rímski vojaci, nebude mať pravdu. Vytesali ich miestni obyvatelia. Až do roka 1956 tam chodili zadarmo relaxovať. Navrchu travertínovej kopy vyvieral prameň sirnej vody, ktorý ich prirodzenou cestou napájal. Ich zánik spôsobili, paradoxne, samotné kúpele. Dudince získali štatút kúpeľného mesta 11. mája 1983. Ale už v roku 1549 opísal miestne minerálne pramene Juraj Wernher vo svojej práci Správa o podivuhodných vodách Uhorska. Píše o nich aj profesor Henrich Johan von Crantz v roku 1777. Na základe výskumov Banského geologického ústavu a Viedenského zemepisného ústavu sa v roku 1894 uznali dudinské vody za liečivé. V roku 1900 dal gróf Hugo Oberndorf príkaz postaviť prvý nekrytý bazén, ktorý slúžil až do roka 1935. Začala sa éra vývrtov, ktoré mali za cieľ hľadať nové pramene. Nájomca prameňov Koloman Brázay z Budapešti v roku 1918 inicioval prvý vrt. Vlastne, Dudince mohli byť maďarské. Slovensku pripadli až po Viedenskej arbitráži v roku 1938. Po roku 1945 vybudovali prvý kúpeľný dom s kapacitou dvadsaťdva postelí. V roku 1956 sa vyvíral najsilnejší vrt, aby pokryl spotrebu Československých štátnych kúpeľov Dudince, ktoré vznikli tri roky predtým. Lenže vrt zobral vodu ľudovým Rímskym kúpeľom. Odvtedy musia aj miestni za kúpele platiť...

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

Najbližší spojenci Ukrajiny jeho obsah zmietli zo stola Čína predstavila mierový plán pre Ukrajinu

Minulý rok 24. februára 2022 v skorých ranných hodinách vojská Ruskej federácie a jej spojencov zaútočili na susednú Ukrajinu. Počas tohto obdobia si tento konflikt na oboch stranách vyžiadal desaťtisíce mŕtvych. Presne na prvé výročie tejto nešťastnej udalosti prišla Čínska ľudová republika s dvanásťbodovým mierovým plánom. Najbližší spojenci Ukrajiny USA, NATO a EÚ však nesúhlasia s jeho obsahom. Odmietli ho skôr ako samotná Ukrajina, ktorá je jediná účastníkom vojny s Ruskom.

ČO INÍ NEPÍŠU

Vysoký čínsky diplomat Wang I predložil svetovému spoločenstvu mierový plán vojny na Ukrajinu. Západné krajiny ho odmietli skôr ako samotná Ukrajina.

mentality studenej vojny, pretože nepriamo legitimizuje dôvody agresie Ruskej federácie na Ukrajinu. Píše sa v ňom, že bezpečnosť krajiny by sa nemala presadzovať na úkor iných. „Bezpečnosť regiónu by sa nemala dosiahnuť posilňovaním alebo rozširovaním vojenských blokov. Legitímne bezpečnostné záujmy a obavy všetkých krajín sa musia brať vážne a náležite riešiť. Neexistuje jednoduché riešenie zložitého problému. Všetky strany by mali v súlade s víziou spoločnej, komplexnej, kooperatívnej a udržateľnej bezpečnosti a majú na pamäti dlhodobý mier a stabilitu sveta pomáhať vytvárať vyváženú, účinnú a udržateľnú európsku bezpečnostnú štruktúru.“

■ JADROVÁ VOJNA

Napriek vzájomným animozitám oboch bojujúcich strán musia svetové mocnosti a kľúčové medzinárodné organizácie hľadať mierové riešenia, zabrániť použitiu jadrových zbraní a zabrániť vypuknutiu tretej svetovej vojny.

Matej MINDÁR
Foto: internet

Výhybky Hegera a osud Matoviča

Roman MICHELKO

Tri roky fungovania súčasnej koalície ukázali, že nielenže totálne premrhala svoj politický kapitál, ale predstavila sa ako najneschopnejšia a najneobľúbenejšia vláda od vzniku Slovenskej republiky. A ako bonus: fungovali aj ako permanentný generátor konfliktov! V istej fáze si dokonca aj Igor Matovič uvedomil, že jeho koalíčný potenciál veľmi rýchlo výrazne klesá. Niekedy tesne po páde vlády, teda po 15. decembri 2022, začal rozmýšľať čo ďalej. Prvé, čo ho napadlo, je, že jeho verný podporovateľ Eduard Heger v tandeme s ministrom Jaroslavom Naďom vytvorí akúsi fantómovú stranu, akési OĽANO 2 s cieľom oslabiť jeho liberálnych konkurentov a zároveň vytvoriť stranu, ktorá bude jeho poslušným a poddajným koalíčným partnerom.

Tento „sociálny“ konštrukt mal však hneď pri štarte viacero nezrovnalostí. Predovšetkým, urobiť z dočas-

ného premiéra Hegera lídra je doslova nespílniteľná misia. Iste, rolu tútora alebo „šéfa“ po Matovičovi by prevzal Naď. Ukázalo sa totiž, že nevýrazného, málo schopného premiéra, ktorý sa vyhýba jasným stanoviskám a neodpovedá priamo na otázky novinárov, v zásade nikto nechce. Lebo jeho potenciálni partneri nevedia, čo vlastne chce. A možno to nevie ani on sám. Heger síce rokoval s KDH, a to mu ponúkovalo druhé miesto na svojej kandidátke, no ako poslušný synáčik sa pýtal Matoviča, čo si má o tejto ponuke myslieť, a ten mu povedal, že KDH je pyšné a nemá ponuku prijať. Tak sa aj stalo.

Potom nastala éra rokovaní s „pravicovým politickým planktónom“ – ZA ĽUDÍ, ZMENA ZDOLA, a vtedy možno ešte aj SPOLU. Tieto strany mal Heger dostať do daru, ale zase také jednoduché to nebolo. V absolútnom zúfalstve si síce mysleli, že ak aj nemajú

lídra, majú aspoň premiéra. To však nestačilo na to, aby sa svoje subjekty tomuto „spasiteľovi“ darovali takpovediac bezodplatne. Naopak, začali sa hlásiť hladné krky. V strane ZA ĽUDÍ ich chcelo byť v prvej desiatke možno aj sedem, tak i v ZMENE ZDOLA, kde

KOMENTÁR

zase číhala Budajova desiatka. A to bol a je problém. Medzitým sa Dzurinda pokúsil ovládnuť SPOLU, stranu Miroslava Kollára. Premenoval ju na Modrú koalíciu s tým, že bude tým povestným šéfom, ktorý z pozadia riadi figurky na scéne. Neuviedol si však dve veci. Jednak dva prieskumy po sebe namerali jeho politický výtlak na mikroskopických 1,4 percenta až dve percentá. Po takomto výsledku rešpekt vlastníka kľúčov od miešačky (strana Modrá koalícia) Miroslava Kollára k starému politickému toxínu menom Dzurinda

značne opadol. A začal sa pozerať po inej ponuke na trhu. Ponúkal sa však len partiálny tovar v podobe už spomenutého Hegera, Naďa a najnovšie aj vytrvalého politického bezdomovca a večného politického porazeného Roberta Mistríka. Je síce naozaj úsmevné, ak Miroslav Kollár o týchto individuách hovorí ako o áčkových politikoch... ale nechajme ho žiť si vo svojom vesmíre. Výtlak jeho strany mnohé naznačuje.

Ako sa to nakoniec vyvrbí, môžeme len odhadovať. V čase uzávierky tohto vydania SNN to už asi bude jasné, ale nateraz to vyzerá tak, že pod hlavičku Modrej koalície sa nasťahuje Heger, Naď, možno aj Mistrík a, samozrejme, Šeliga, ktorý len nedávno dostal od časopisu „týždeň“ titul antiosobnosť roka. Z menej toxických mien tam bude asi Jana Žitňanská i pôvodná squadra zo SPOLU, teda okrem Miroslava Kollára aj Pavol Nechala či Andrea Letanovská. Nieto pochýb, že na tomto projekte sa budú chcieť prizíviť i politické individua z Budajovej jedenástky. Stále sa špekuluje aj o tom, kto napokon z klubu OĽANO odíde spolu s Hegerom a Naďom a kto ostane s Matovičom.

Je nepravdepodobné, že takýto mix získa potrebných päť percent na vstup do parlamentu. Fakt je však ten,

že pri dobrej mediálnej masáži môže tento subjekt dosiahnuť preferencie v rozmedzí 2,5 percenta až štyri percentá, čo môže mať pre niekoho milý a pre niekoho veľmi nemilý dôsledok. Takáto strana totiž pôvodne podľa Matovičových zadania mala erodovať progresívco, vytlačiť stranu SaS z parlamentu a otvoriť OĽANO diaľnicu k moci. Prieskumy však paradoxne hovoria, že podobný subjekt by primárne oslaboval KDH a aj samotné OĽANO. Ak by OĽANO poslal mimo parlamentu a KDH doň zase nevpustil, bol by to zaujímavý paradox.

Vráťme sa však k náhle oživenému politickému zombikovi Dzurindovi. V čase, keď ohlasoval odchod z Modrej koalície, povedal zároveň niečo v tom zmysle, že ostáva vo verejnom priestore. Nedalo sa z toho vyrozumieť, či bude zakladať debaťný klub, v ktorom by svoj ťažký abstinčný príznak z nedostatku uznania a moci liečil takouto substituou liečbou, alebo, nedajbože, plánuje zbierať podpisy a pod hlavičku Modrých sa pokúsi predsa len zamútiť politickú vodu. Je jasné, že so svojím výtlakom 1,4 percenta až dve percentá toho veľa nenamúti, ale dobre zamierenou neschopnosťou môže definitívne vyradiť z parlamentu tie sily, ktorým mal pôvodne pomáhať.

Novinárska studená vojna

Ivan KRAČOVIČ

„Nie je medzi vami nikto, kto by sa odvážil vyjadriť úprimný názor. Ak by ste ho vyjadrili, vedeli by ste vopred, že sa to nikdy neobjaví v tlači.“ Citát nepochádza z minulých dní, keď sa začalo diskutovať na Slovensku o úlohe médií v súvislosti s politickými diskusiami. Napísal to pred stopäťdesiatimi rokmi americký novinár a vydavateľ John Swinton, hlavný redaktor troch newyorských denníkov, ktorý si napokon znechutený pomermi v médiách založil vlastné noviny.

Kauza nevpustenia opozičného politika do diskusnej relácie verejnoprávnej televízie ako náhradníka za neprítomného politika z tej istej strany odhalila, že účasť politikov v reláciách neurčujú politické strany. Pozývajú ich dramaturgovia a moderátori televízií. A selektujú, koho si pozvať. Tak aby jeden bol víťazom a druhý

mediálnou obeťou, ktorá im zvyšuje sledovanosť. Ak médiá a dokonca aj niektorí poslanci tvrdia, že voľba hostí je vo výlučnej kompetencii daného média a vedenia redakcie, potom musí byť skladba hostí vyvážená. Bohužiaľ, v posledných mesiacoch sa

POZNÁMKA

stretávame s tým, že moderátori sa správajú aj ako sudcovia a prezentujú v diskusiách nielen svoj názor, ale i orientáciu.

Spoločnosť Newton Media analyzovala účasť a výstupy politikov v minulom roku v šiestich diskusných reláciách – Na telo, O 5 minút 12, Na hrane, V politike, Sobotné dialógy a Braňo Závodský Naživo. Ak by sme chceli relácie sledovať v kuse, odobralo by nám to zbytočne vyše týždňa života. Tolko relácie spolu

trvali. Najviac sa na obrazovkách a pred mikrofónmi objavovali politici hnutia OĽANO – 105-krát. Keďže ide o najsilnejšiu vládnu stranu (kedysi), nemožno proti tomu namietat. Zarážajúce je však druhé miesto mimoparlamentnej strany Hlas – SD s deväťdesiatimi účasťami. Ich líder Peter Pellegrini sa dokonca objavil v politických diskusiách najviac – až 30-krát, čím predbehol ostatných politikov. Premiér Eduard Heger diskutoval 17-krát, pričom vo všetkých reláciách bol sám bez politického oponenta, hoci podobné praktiky strany Smer – SSD pred voľbami strana OĽANO kritizovala. Na rozdiel od Petra Pellegriniho sa ostatní opoziční politici objavili v reláciách maximálne jedenkrát alebo vôbec, hoci v prieskumoch by sa do parlamentu dostali.

Médiá v prevažnej miere nepriťahujú objektívne informácie a vyvážené spravodajstvo, ale sú aktívne

zapojené do priameho politického boja o voliča. Ak to urobia súkromné televízie, môžeme hovoriť o nečestnom formovaní politického názoru diváka. Tak ako bolo priznanie zmanipulovania hlasovania divákov v prospech jedného z najneobľúbenejších politikov na Markíze. Ak to však urobí verejnoprávna televízia, ktorá sa po odbúraní koncesionárskych poplatkov v dôsledku financovania štátom má zmeniť na štátnu, je to škandál. Novinári takto sami vytvárajú studenú vojnu medzi nimi a občanmi.

Sedem medzinárodných novinárskych organizácií vrátane Európskej federácie novinárov, ktoré tu boli na konci februára na dvojdnovej misii, skonštatovali, že Slovensko je „poznačené krehkým pokrokom v oblasti slobody tlače“, a vyzvali, aby sme „zavádzali nové opatrenia na zlepšenie bezpečnosti novinárov a nezávislosti médií – vrátane verejnoprávnej RTVS“.

„Úlohou (...) novinára je zabíjať pravdu, priamo klamať, prekrúcať, hanobiť, plaziť sa pri nohách mamonu a predať svoju krajinu a rasu za svoj každodenný chlieb,“ napísal v predmínom storočí John Swinton. Platí to stále, alebo médiá odvtedy vykročili správnym smerom?

AKO BOLO, ČO BOLO

V relácii televízie JOJ Na hrane vyhlásil šéf poslaneckého klubu OĽANO Michal Šipoš, že keď dočasne poverený minister zdravotníctva nominant OĽANO Vladimír Lengvarský nedodrží termíny v súvislosti s výstavbou plánovanej nemocnice na bratislavských Rázsochách, treba ho odvolať.

Prišlo mi to smiešne. Kauza Rázsochy sa vlečie pomaly vyše päťdesiat rokov. Už sa iste zabudlo, kto naplánoval miesto pre fakultnú nemocnicu ďaleko od stredu mesta v kopcoch, kde je oveľa chladnejšie ako v meste. Osadil ju do areálu, kde sa musí prejsť mostom cez železničnú štreku. Stačí, keď most vyletí do vzduchu alebo sa na ňom či pod ním stane havária a nemocnica stratí v kritickom období význam.

Ministerskí úradníci najprv hovorili o fakultnom špitáli s tristopäťdesiatimi a neskôr so šesťsto lôžkami. Pozrite sa však do Viedne či do iného väčšieho mesta, kde je ich dvojnásobný alebo ešte vyšší počet. Priestor

v areáli Rázsochy signalizuje, že ho už veľmi nebude kam rozširovať na veľkú nemocnicu, spojenú s kampusom pre študentov, ktorí by sa ako teraz nemuseli potulovať po nemocniciach v celej Bratislave. Kedysi ma rozčuľovala

sú fuč a vlády sa tvária, že sa nič nedeje. Neskoro je plakať nad rozliatym mliekom.

Areál Rázsoch je ďaleko od centra. Z hľadiska požiadaviek dneška sa mi zdá, že stavať malú fakultnú nemocnicu s pôsobnos-

slova o tom, že na ich výučbu i na zvyšovanie kvalifikácie mladých lekárov nie je v hlavnom meste Slovenska dosť lôžok, ktorých počet chce pán minister ešte znižovať. O stave zdravotníckeho personálu, keď sa operácie musia

polytraumatizovaného pacienta kvôli špeciálnym zákrokom z jednej nemocnice do druhej už len minulosťou. Napokon aj laikovi musí byť jasné, že z hľadiska vyoperovanosti je rozdiel medzi lekárom, ktorý urobí štyri špeciálne operácie do roka, a tým, ktorý ich urobí stovky. Ústredná nemocnica musí byť dostupná z diaľnic, z letiska i zo železnice. V bratislavskom prípade by azda najpriateľnejším riešením mohla byť nemocnica v Ružinove. Je dostupná z každého smeru. Parkoviská možno posunúť pod zem. Okolo terajšej nemocnice je dosť miesta na výstavbu budov, kam by sa zmestilo všetko, čo je potrebné pre komplexnú zdravotnú starostlivosť na najvyššej úrovni, ako aj dostatok priestoru pre výučbu medikov i pre výskumné zázemie.

Pán minister Lengvarský už nie je vo funkcii. Odišiel na vlastnú žiadosť. Podpísal sa pod viacero zlých rozhodnutí. V poslednom čase ho kritizovali práve za nečinnosť v projekte výstavby bratislavskej nemocnice Rázsochy. Keby ho pred odchodom zmietol zo stola, mohol by byť aspoň na niečo hrdý.

Čo s dlhou polytraumou Rázsochy?

Peter VALO

stavba, ktorú stavajú štyridsať rokov a doterajším výsledkom je kompletné zbúranie jej skeletu. Zdalo sa mi nanajvýš pozoruhodné, že za milióny, ktoré odvíal vietor, nik nie je, ani nebol zodpovedný. Vždy, keď nastúpil ďalší minister zdravotníctva, zašomral, „nie sú peniaze, lebo tí predomnou neurobili nič“. A potom ešte: „Bude treba na Rázsochy.“ Na nemocničnú „polytraumu“ Rázsochy sa takto vyhovárali ministri, keď od nich pýtali peniaze na prestavbu iných nemocníc. Peniaze

tou pre celé Slovensko je dokonalejší nonsens. Bol by to len ďalší z architektonických omylov, akým je aj nepodarená konštrukcia nemocnice na Kramároch, v ktorej neexistuje ani čosi, čo je v iných nemocniciach samozrejme: komplex operačných sál. Tie sú rozmrvené po celej nemocnici a väčšina študentov, ktorí by sa mali dostať do blízkosti operačného stola, drobčí za dverami. Lekári začínajú byť u nás úzky profil. Z vlády vykrikujú, že treba zvýšiť počet medikov. Nepovedia však ani pol

plánovať na roky dopredu, už ani nehovorím. Aj z tohto hľadiska musím skonštatovať, že univerzitná nemocnica v Bratislave je na tom horšie ako jej sestry v Košiciach a v Martine.

Ako zmeniť tento stav? Jediným riešením je postaviť nemocnicu, ako je vo Viedni AKH alebo pražský MOTOL, v strede mesta, kde by sa mohli starať o ťažké prípady pre celé Slovensko. Takáto nemocnica musí zvládnuť a doliečiť na jednom mieste každý stav. Pri nej by bolo prevážanie

SEBAOBRAHA

V dobe elektronizácie je čoraz ľahšie nachádzať stále nové a nové metódy, ako obrať ľudí o peniaze. Podvodníci na to idú ako falošní bankári, falošní brokeri, falošní kupujúci či prostredníctvom zaužívaných foriem, ako sú pokusy o podvodné získanie citlivých informácií. Pritom jedinú, čo od vás potrebujú, sú vaše osobné údaje. Stále preto platí jediná zásada – nikomu ich neposkytujte!

Jarná ofenzíva podvodníkov

„V minulosti prichádzali vlny podvodných útokov zriedkavo. Teraz sa to však deje už bežne a okrem tradičných útokov si podvodníci hľadajú stále nové formy. Aktuálne sa zamerali na investovanie či na model falošných bankárov. Často dochádza k podvodom, ak predávajú tovar na internete na rôznych bazároch. Dôležitá je však stále iba jedna zásada – nikdy nikomu nedávajte svoje citlivé údaje o karte či prístupoch do elektronického bankovníctva. Ani my v banke od klientov nikdy nežiadame celé prístupové prvky či údaje o karte,“ varuje jedna z popredných bánk, pôsobiacich na Slovensku.

Vysvetlíme si teda najskôr niečo z oblasti „noviniek“. Ide napríklad o lákavú ponuku o výhodnom investovaní, ktorú vidíte v reklame, alebo vám príde správa či e-mail. Fiktívny sprostredkovateľ obchodných alebo burzových transakcií vás vyzve na poskytnutie údajov z karty a v prípade, že ponúkanú transakciu autorizujete, okamžite si prevedie finančné prostriedky z vašej bankovej karty na svoje konto. Môže vás tiež navádzať na vzdialený prístup do vášho počítača, aby mohol realizovať investície a s povolením prístupu si podvodník prevedie prostriedky na svoje konto. Okrem toho sa zmocní všetkých vašich hesiel, kódov a prístupov. **POZOR!** Nikdy neposkytujte vzdialený prístup do vášho počítača cudzím ľuďom.

Často a naozaj aj z praktických dôvodov inzerujeme na rôznych internetových bazároch. Môže sa stať, že medzi záujemcami o kúpu sa bude nachádzať aj podvodník. Pošle vám „link“ na falošnú kuriérsku službu, ktorá môže na prvý pohľad pôsobiť ako známa spoločnosť. Cez priložený link však bude žiadať zadanie prihlasovacích údajov, údajov z karty, prípadne výšku zostatku na účte. V skutočnosti od vás chce len vylákať vaše citlivé údaje a následne vykonať podvodné platby bez vášho vedomia. Zapamätajte si, že kupujúcemu stačí číslo účtu! Určite nepotrebuje údaje o karte, ktorá slúži na platenie. Nikto vám na ňu peniaze nepoše.

Pozor si dávajte aj na e-mail alebo SMS, ktoré pôsobia akoby ich posielala vaša banka. V nich vás podvodníci vyzývajú na odblokovanie účtu alebo na včasnú aktiváciu novej služby. Správa vždy obsahuje link na falošnú stránku na prihlásenie sa do internet bankingu, na ktorej vás vyzývajú na zadanie údajov na prihlásenie alebo vyplnenie údajov o karte a následné zadanie aktivačných kódov, ktoré vám prídu SMS správou k aplikácii mobilného bankovníctva. Podvodníci tak ovládnu váš účet vrátane karty. Ak niečo také dostanete, nerobte nič okrem toho, že zavoláte na klientske centrum vašej banky.

(ib)

O tvorbe s historičkou a spisovateľkou Annou JÓNÁSOVOU

Kniha je médium, ktoré oslovuje hlavu aj dušu

Zhovárala sa EVA ČULENOVÁ – Foto: Matej SKALNICKÝ

Anna JÓNÁSOVÁ je dlhoročná bibliografka, metodička, historička a kultúrna činovníčka. V umeleckej oblasti sa venuje poézii, próze, detskej literatúre a povestovému žánru. Vo výskumnej osobnosti uhorských šľachticov regionálneho pôvodu, najmä rodu Esterházióvcov, a dejinám knižtlaču na západnom Slovensku. V Galante pravidelne organizovala mnohé kultúrne podujatia – besedy s autormi či vernisáže. Často ju pozývajú prednášať na autorské besedy a odborné semináre. Jej publikačná činnosť obsahuje vyše tristo položiek, medzi najvýznamnejšie patria bibliografie slovenských spisovateľov – Zoltána Kodályja Hudba patrí všetkým (preklad aj v Maďarsku), monografie Teone, Ženy rodu Esterházióvcov I., II., Samuel Neufeld a jeho galantská tlačiareň, kniha povestí Povesti z horného konca Brvništa, knihy pre deti O fontánkovej Dorotke a jej vozičkovej babke a Dorotka a jej spolužiaci z I.B a mnohé štúdie z oblasti dejín knižnej kultúry.

• Pochádzate z považskej horskej obce Brvnište z viacdetnej rodiny. Predpokladám, že vzťah k literatúre ste asi získali tam.

Ak sa za umelecké prostredie považuje folklór, ľudová hudba, spev – áno, túto stránku umenia som vnímala veľmi živo. Otec hral takmer na všetko, čo chytil do ruky. Ako huslista účinkoval v príležitostnej ľudovej kapele. Píšťalky

INTERVIEW

a harmonika sa u nás tiež často ozývali. Keď sme šli do poľa a zachcelo sa mu hudby, odtrhol lístok dateľinky alebo agátu, vložil si ho medzi pery a mal nástroj... Mama hrala divadlo, v dedine okrem Urbánkových hier „nacvičili“ aj Jiráskov Lampáš. Doma sme nemali mnoho kníh, chodila som do obecnej knižnice. A nejaké knihy som dostala do daru alebo v škole za prospech.

• Študovali ste knižničnú vedu so zameraním na slovenskú a svetovú literatúru. Čo vám knihy dávajú?

Málokto môže povedať, že povolanie, ktoré si vybral a vyštudoval, môže ho naplňať šťastím a pocitom spokojnosti po celý život. Mne sa to stalo. Knihu považujem za vzácnosť, za odraz ducha človeka. Za nenahradiateľné médium uchovávajúce výdobytky ľudstva, jeho myslenia, tvorivosti, umenia. Za zdroj poznania, učenia, príležitosti pre ďalších tvorcov. Kniha je piedestálom slova, ktoré oživa v interakcii s čitateľom. Rozhovory s knihou sú rozhovory s autorom, jeho názormi, pocitmi, jeho múdrosťou, a to nehovorím len o umeleckej tvorbe, ale aj o odbornej literatúre...

• Ste multizárodovou autorkou, venujete sa odbornej literatúre, poézii, próze, literatúre pre deti, povest-

Spisovateľka Anna JÓNÁSOVÁ sa stala známa aj knihou povestí, ktoré rozprávala jej matka deťom.

ťovému žánru, publicistike... Ktorý žánr stál pri zrode takej autorky, ako ste vy? Čím ste začínali?

Prvá bola básnička o jari. V šiestej triede som ju anonymne zapichla na školskú nástenku. Neskôr to boli len také zásuvkové prozaické pokusy. V práci som sa venovala publikáciám, vyplývajúcim z plánu práce, k rôznym príležitostiam. Ďalej to boli recenzie, články o podujatiach v regionálnej tlači. Neskôr literárne súťaže a občasná cena za poviedky pre deti (vydavateľstvo Perfekt), ale aj v súťaži Poviedka (Kolomana Kertésza Bagalu). Knižičky pre deti o dievčatku Dorotke.

• Veľmi úspešná je vaša odborná tvorba. Napísali ste viaceré monografie o uhorských šľachtic-

nách. V súčasnosti sa orientujete na výskumy knižtlaču a osobnosti knižtlačiarov na juhozápadnom Slovensku. Čo vás viedlo k týmto témam?

Keď som prišla ako mladá knihovníčka do Galanty, zistila som, že o jej histórii neexistuje nijaká reprezentatívna publikácia. Prizvali ma k práci na prvej monografii o meste – spracovala som kapitolu o národopise. Neskôr som do Pedagogickej encyklopédie Slovenska spracovala heslo o dejinách kultúry a osvete. Pramene neboli, bolo treba hľadať zmienky o témach nielen v našich archívoch a knižniciach, ale aj v zahraničí. Nasledovala ďalšia kolektívna kniha o Galante, tam som prispela dvoma kapitolami. A vynárali sa iné zaujímavé témy. Prvá galantská

tlačiareň a neúnavný, mimoriadne kreatívny tlačiar Samuel Neufeld. Rakúska autorka narodená v Šintave. Spracovala som jej životopis z hľadiska účinkovania na území dnešného Slovenska: Theone. Mária Terezia Arnerová. A naši Esterházióvcovia. Ako málo sme o nich vedeli, hoci ich hniezdo bolo v našom meste! Svedčia o tom dva kaštiele. O mužskej časti rodu sa v zahraničných prameňoch napísalo takmer všetko, no o ženách, ich manželkách a dcérach pramálo. K tejto biografii pribudla druhá časť – kniha desiatich životopisov žien rodu Esterházióvcov, predstaviteľiek rôznych období.

• Mimoriadne úspešná je aj vaša kniha povestí. Čo prináša práca na tvorbe takejto publikácie?

Povesti si autor nemôže vymyslieť. Tie potrebuje počuť, zaznamenať. Potom, samozrejme, môže sa rozhodnúť, či ich podá odborné ako národopisný artefakt, alebo ich zbeletrizuje. Ja som mala šťastie, že som po štyridsiatich rokoch našla zošit s náčrtmi povestí, ktoré rozprávala moja mama mojim deťom. Tajne som ich zapísala a zabudla ich v rodnom dome. Náhodou som ich objavila a v priebehu troch mesiacov bolo desať povestí o vílach, svetlonosoch, čertoch, vodníkoch a iných bytostiach na svete. Text pozdvihli ilustrácie môjho synovca, ktorý tiež od babky počul nejednu povesť o mátochách v našej dedine.

• V novembri 2022 vám v meste Galanta inštalovali Lavičku osobnosti s vaším menom a profilom. Motto na ňu ste napísali vy. Aký odkaz ste týmto mottom nechali spoluobčanom?

Taký knihovnícky – jednoduchý a výstižný: „Kniha je médium, ktoré oslovuje hlavu aj dušu.“

O ČOM JE REČ

Odišiel mág filmu, zomrela jedna z veľkých osobností slovenskej kultúry, hovorili mu tiež Fellini slovenského filmu. Nebudem menovať všetky jeho filmové veľdiela, ale Tisicročná včela, Báthory, Sedím na konári a je mi dobre, Nevera po slovensky aj to posledné dielo, ktoré ešte nemalo premiéru, Perinbaba 2. Hneď na druhý deň televízia začala vysielť jeho filmy. Iste nielen ja, ale všetci, čo mali Juraja Jakubiska radi, v tichom zamyslení pozerali na jeho diela a v duchu si opakovali: to bol pán režisér! Spomínam si, krátko pred premiérou Tisicročnej včely ma volal spisovateľ Peter Jaroš, aby som prišiel na Kolibu a pozrel si spolu s ním predpremiéru filmu. Na premiéru, kde okrem autora Petra Jaroša bol pravdaže Juraj Jakubisko, ale aj riaditeľ Slovenského filmu Hlinický, sme takmer ani nedýchali pri pozieraní tejto epopeje či ságy...

Román Petra Jaroša je fantastický, ale Juraj Jakubisko dal románu ešte nový rozmer – farebný obraz slovenskej krajiny, tú magickosť, ktorú si my Slováci možno ani nevedomujeme, ale vníma ju blízky aj ďaleký svet... Na filmovom festivale

v Benátkach získala Tisicročná včela Juraja Jakubiska jednu z hlavných cien! Videl som tento film mnohokrát – a neviem sa naň stále vynadávať. Osudy rodu Pichandovcov, zvlášť postava starého Pichandu, stvárnená Jozefom Kronerom, to je neopakovateľný gejzír nápadov. Spomeňme hoci pohreb, ako sa truhla s mŕtvym Pichandom zošmykne z pliec nosičov a ako sane letia dolu strmým brehom.

Sny filmára Juraja Jakubiska

Peter ŠTRELINGER

Pohreb bol a aj je na slovenských dedinách smutnou tragickou udalosťou. No tu sa divák od smiechu drží za brucho. Či sa tento bláznivý nápad zrodil iba v režisérovej hlave? Bol som osobne na svadbe Petra Jaroša a jeho krásnej ženy Zuzany. Juraj Jakubisko priniesol Petrovi ako dar hrubú knihu svojich obrázkov, kde bol celý film rozkreslený. No, nádherná. Lebo Juraj Jakubisko nebol len vynikajúci filmár, ale aj výtvarník par excellence.

Pri tejto rozpomienke na Juraja Jakubiska mi zišla na um aj jeho

výstava v Prahe v Galérii MIRO na Pražskom hrade. Po vernisáži sme sedeli s Jurajom a popijali víno. Štrngali sme si výdatne. To mal Juraj už po transplantácii srdca! Prekvapení som sa ho pýtal: „Juraj, ty môžeš takto piť po výmene srdca?“ A on sa smial! Pravdaže, víno mi chutí a dobre robí, mám srdce mladého človeka, hoci ja mám už vyše sedemdesiat rokov! Juraj nosil dlhé roky v hlave myšlienku, že

nakrúti veľkofilm o Veľkej Morave, o kráľovi Svätoplukovi a Rastislavovi. Chcel, aby som mu pomohol so scénárom. Hovoril mi o tom, ako hľadá peniaze na tento projekt. Obrátil sa aj na predstaviteľov štátu, lebo rozpočet mal byť vysoký. To bol večný jeho problém – zháňanie peňazí na filmy. Pri nakrúcaní Bátoričky sa poriadne zadlžil, vraj nad jeho hlavou visela poriadna sekera – vyše sedemdesiat miliónov. V exekúcii musel pod cenu predať svoju pražskú vilu.

Jeho impozantný klobúk skrýval veľa problémov a starostí. No Juraj

Jakubisko bol bonviván a veľký optimista. Iste si v tejto chvíli kladú mnohé otázky: Kde sa zrodila táto veľkolepá osobnosť? Je to možné, aby sa narodil v tej malej východoslovenskej dedine – v Kojšove? A nie v nejakom zámku či v niektorom z veľkých miest Slovenska? A možno práve tu sa skrýva odpoveď, odkiaľ pochádzala jeho genialita, invencia! To neobčajne bohaté videnie sveta? Tu asi čerpal nápady na všetky neopakovateľné scény svojich filmov! Príroda Slovenska a slovenský človek v storkých podobách... Jurajovi Jakubiskovi bol veľmi blízky Fellini, tento svetový taliansky režisér. Vieme, že aj sám Fellini uznával Juraja, svojho obdivovateľa. A jeho manželka Giulietta Masinová, veľká talianska herečka, vytvorila v rozprávke Perinbaba jednu z hlavných a nezabudnuteľných postáv...

Mali by sme už teraz krátko po jeho smrti my Slováci rozmýšľať, ako si uctíť Juraja Jakubiska a jeho neopakovateľné umenie. Nakrútil som pred pár dňami rozhovor, kde spomíname na neho, a dostal som otázku: Je niekto z mladšej generácie slovenských filmárov, ktorý sa podobá na Jakubiska? Nepoznám nikoho takého. Lebo takýto talent sa narodí možno raz za sto rokov!

Hlinikáreň v Žiari nad Hronom po sedemdesiatich rokoch skončila Slovenskí politici fabriku potopili

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: SLOVALCO

Slovalco patrilo nielen k najekologickejšej fabrike na výrobu hliníka v Európe, ale bolo aj požiaračom elektrickej energie. Ročne spotrebovalo desať percent slovenskej výroby. Ešte v roku 2021 platilo štátu za kilowatthodinu štyridsaťpäť eur. Keď však v minulom roku vystúpila cena na takmer tisíc eur, bolo jasné, že bez pomoci vlády to neprežije. Politici sa radi bijú do prs, akí sú principiálni v oblasti sankcií proti Ruskej federácii vo vojnovom stave. Balík sa však netýka zákazu dovozu nerastných surovín, ako je ropa, zemný plyn, titán, meď, nikel, paládium a železo. Medzi výnimky patrí aj hliník.

Ak by to tak nebolo, automobilky na Slovensku, ale aj v Európe by mali veľké problémy. Aj tento fakt bol zrejme jedným z dôvodov nezaujmu domácich politikov o osud slovenskej fabriky.

VLÁDA ZLYHALA

V januári tohto roka odstavili v Žiari nad Hronom poslednú z 226 pecí. Po páde Slovalca teda budú musieť automobilky dovážať hliník zo zahraničia. Najväčšími výrobcami sú dve krajiny Čína a Rusko, ktoré opatrne karháme, pretože ich komodity potrebujeme. Obe majú neekologickú výrobu, zamorujúcu vzduch, pričom sa ich európske dohovory o kvalite ovzdušia netýkajú. Emisie hranice nepoznajú. S veľkou pompou v júni minulého roka vtedajší minister hospodárstva SR Richard Sulík (SaS) spustil novú pretavovaciu pec hliníkových procesných šrotov na recykláciu použitého hliníka. Toto je jediná výroba, ktorá v Slovalcu momentálne zostala. Stačilo by málo, aby minister životného prostredia Ján Budaj a minister financií Igor Matovič nezmyselne neblokovali prijatie novely zákona ešte z roka 2012 o obchodovaní s emisnými kvótami. Tá by upravila výšku kompenzácií pre energeticky náročné podniky na úroveň iných priemyselných krajín EÚ. Pritom by to občanov nestálo

Stop tlačidlo odstavenia výroby primárneho hliníka v Žiari nad Hronom stisli spoločne generálny riaditeľ Slovalca Milan Veselý (vľavo) a primátor mesta Peter Antal.

ani cent. Do environmentálneho fondu platia podniky, aj Slovalco, finančné prostriedky. Ďalšie, ktoré Slovensko dostáva od EÚ, môže vynaložiť na výslovne zadefinované ciele vrátane kompenzácií podnikom na ich prevádzkové náklady.

„Slovalco mohlo uzatvoriť dlhodobú zmluvu na dodávku elektrickej energie v čase, keď sa slovné spojenie energetická kríza nikde nespomínalo, a mohlo by tak svoje produkty s nízkou uhlíkovou stopou dodávať svojim

zákazníkom aj naďalej,“ povedal generálny riaditeľ Slovalca Milan Veselý.

SLOVENSKO STRATÍ

Zánik Slovalca sa dotkne aj Žiaru nad Hronom. Podnik bol v meste strategickým zamestnávateľom a naň boli naviazané stovky subdodávateľov a pracovných miest. Pre Slovenské národné noviny to potvrdil vedúci kancelárie primátora Martin Baláž. „Odstavenie priamo v meste pocítila spoločnosť Remeslo strojal, ktorá pre

Slovalco robila opravy elektrolýzerov a anódových tyčí. Zatiaľ nám nevypladli podielové dane, máme prísľub, že podnik bude naďalej podporovať mesto. Každoročne dotoval napríklad šport v meste sumou okolo stotisíc eur. Spolupráca teda pokračuje, pravdaže nevieme, čo sa stane v budúcnosti, ak by sa podnik nemohol reštartovať.“

Zánikom Slovalca nestratí len mesto, ale aj slovenská ekonomika. Železničná spoločnosť Cargo Slovakia prepravovala pre Slovalco na spracovanie vyše 300-tisíc ton oxidu hlinitého ročne z holandského prístavu Rotterdam a zo slovenského prístavu Koper. Ročne takto spoločnosť prídre o miliónové tržby.

VOJNA KOVOV

Výkonná riaditeľka spoločnosti Norsk Hydro ASA, súčasťou ktorého je majoritný vlastník Slovalca Hydro Aluminium, Hilde Merete Aasheimová pre Trend potvrdila, že vyzvali na uvalenie sankcií na ruské kovy, keďže európski výrobcovia znižujú výrobu, aby sa vyrovnali s rastúcimi nákladmi na energiu. Keď sa to nepodarilo, spoločnosť sa rozhodla obmedziť výrobu v dvoch hutách v Nórsku a už v auguste minulého roka uviedla, že zatvorí hlinikáreň Slovalco na Slovensku.

Slovalco sa postupne rozlúči so zamestnancami, ktorých pozície s procesom výroby primárneho hliníka priamo súviseli. „Veľmi nás to mrzí, odchádzajú od nás vysoko kvalitní ľudia, ktorí dokázali vybudovať špičkovú fabriku na úrovni najlepších svetových technologických a environmentálnych parametrov,“ uzatvára Milan Veselý. Podľa jeho vyjadrenia bude fabrika udržiavať technológiu v takom stave, aby ju bolo možné opätovne spustiť. To však bude podnik stáť niekoľko miliónov eur ročne a náklady na reštart 226 pecí sa odhadujú na takmer sto miliónov eur.

Návrh zákona spochybňuje výsledky druhej svetovej vojny Pamätný deň nespravodlivo vystáhaných

Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

Koncom februára poslanci bývalej najsilnejšej koalície strany OĽaNO György Gyimesi, Gábor Grendel, Peter Pollák a Zita Plešinská prišli s návrhom na vydanie zákona, ktorým sa doplnia zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 241/1993 Z. z. o štátnych sviatkoch, dňoch pracovného pokoja a pamätných dňoch. Cieľom tejto iniciatívy je, aby sa 12. apríl stal novým pamätným dňom – Dňom nespravodlivo vystáhaných a odvlečených občanov.

Predložený návrh nepriamo spochybňuje výsledky druhej svetovej vojny a podiel slovenských Maďarov na holokauste a v odnárodňovaní a utlačaní Slovákov na južnom Slovensku, ktoré bolo v rokoch 1939 – 1945 súčasťou horthyovského Maďarska.

V ROZPORE S HISTÓRIOU

Hlavným argumentom za ustanovenie 12. apríla ako nového pamätného dňa je podľa Dôvodovej správy zákona fakt, že z územia terajšej Slovenskej republiky bolo v rokoch 1942 až 1948 z rôznych dôvodov odvlečených alebo násilne vystáhaných približne 223 000 obyvateľov. „Konkrétne sa jednalo o zhruba 71 000 Židov odvlečených do koncentračných táborov v rokoch 1942 – 1944, takmer 90 000 Maďarov v rokoch 1946 – 1948, 32 500 Nemcov v roku 1945 (čo predstavovalo 84 percent celej populácie Nemcov na Slovensku) a napokon zhruba 30 000 občanov odvlečených do vtedajšieho Sovietskeho zväzu na tzv. „malenkij robot“. Zároveň v rokoch 1939 až 1945 prebiehali represálie spojené s deportáciami a vraždením Rómov, tzv. rómsky holokaust, ktorý je a dodnes je len málo prebádanou časťou našich dejín. Tieto odsuny obyvateľstva boli spojené nielen s porušovaním ich základných ľudských práv, ale aj so smrťou mnohých z nich.“

Nikto nespochybňuje obeť druhej svetovej vojny. Treba si však klásť jednoduchú otázku. Je naozaj skutočným a úprimným zámerom

Mnohé rodiny sa museli na základe dohody medzi vtedajším Česko-Slovenskom a Maďarskom vystáhať v roku 1947 zo svojich domovov.

predkladateľov tohto návrhu uctiť si rovnakým spôsobom všetkých vystáhaných slovenských občanov počas druhej svetovej vojny a po jej skončení?

BENEŠOVE DEKRÉTY

Ak si zoberieme fakt, že súčasná demokratická Slovenská republika sa nijakým spôsobom neodvoláva na prvú Slovenskú republiku a popritom má ustanovený 9. september za pamätný deň – Deň obetí holokaustu a rasového násillia, ktorý pamätá na všetky nevinné obeť druhej svetovej vojny, vrátane deportovaných slovenských Židov a Rómov do nacistických koncentračných táborov, nemá

predložený návrh skupiny poslancov žiadne reálne opodstatnenie. Čo sa týka násilne odsunutých slovenských občanov do Sovietskeho zväzu po skončení druhej svetovej vojny, nemal by byť problém, aby zákonodarný zbor prijal v tejto veci samostatný zákon. Preto snahu dvoch poslancov Národnej rady SR maďarskej národnosti za asistencie ich dvoch naivných kolegov možno hodnotiť ako spôsob spochybnit Benešove dekréty, ako aj Uznesenie Národnej rady SR o nedotknuteľnosti povojnových dokumentov k usporiadaniu pomerov po druhej svetovej vojne na Slovensku prijaté drvivou väčšinou poslancov 20. septembra 2007. Týmto spôsô-

bom slovenský zákonodarný zbor deklaroval, že povojnové rozhodnutia reprezentatívnych orgánov obnovenej Československej republiky a Slovenskej národnej rady nie sú príčinou diskriminačnej praxe. Preto v súčasnosti na ich základe už nemôžu vzniknúť nové právne vzťahy. Konštatoval tiež, že právne a majetkové vzťahy, ktoré vznikli týmito rozhodnutiami, sú nespochybniteľné, nedotknuteľné a nemenné.

ODVLEČENÍ SLOVÁCI

Poslanec za hnutie SME RODINA Miloš Svrček ostal nemilo prekvapený, že pár mesiacov pred skončením súčasného volebného obdobia ide Národná rada SR riešiť uvedenú závažnú historickú otázku. „To, aby sa 12. apríl stal na Slovensku pamätným dňom nespravodlivo odvlečených a vystáhaných občanov, prikladám skôr k hlbokému národnému nevedomiu. Otázka znie, prečo práve spomenutý termín? Pravdepodobne preto, že 12. apríla 1947 sa začala výmena obyvateľov na základe dohody medzi vládami Maďarska a ČSR. Rešpektujem, že každý poslanec Národnej rady SR má zákonodarnú iniciatívu, ale keď už teda máme predložený takýto návrh právnej úpravy, zaujímať by ma aj to, či navrhovatelia budú riešiť v rámci štandardného legislatívneho procesu v parlamente aj ďalšie závažné historické otázky. Napríklad ako násilné odvláčanie slovenských sirtov na maďarské etnické územia, kde láskavosť a humanita bolo asi to posledné, čo zažili na vlastnej koži. A to už nespomínam likvidáciu slovenských škôl, zatvorenie našej Maticy slovenskej a v neposlednom rade maďarskú opakovanú vojenskú agresiu na slovenské územie a teror proti obyvateľstvu žijúcemu na tomto území. Očakávam, že v rámci otvorenej rozpravy bude k návrhu zákona zaujímavá a živá diskusia, ale z mojej strany môžem garantovať, že budem realizátorom odbornej a faktami podkutej argumentácie.“

NA OKRAJ

Aspoň dvadsať percent obyvateľov Slovenska je podľa prezidentky Zuzany Čaputovej neprijateľne nekultúrnych. Neprijateľne do tej miery, že ich politického zástupcu Roberta Fica odmietla prijať v takej závažnej vnútro politickej záležitosti, akou je rozpad dočasnej vlády. Predseda Smeru totiž podľa relevantných prieskumov tých dvadsať percent plus mínus naozaj zastupuje. Lenže, pani prezidentka túto skupinu nepovažuje za dostatočne vhodnú, aby sa venovala jej návrhom. „Pravidelne sa stretávam s politickými lídrami aj z opozície, aj z koalície, ale stretávam sa s takými politickými lídrami, ktorí dodržiavajú elementárnu politickú kultúru,“ odkázala hlava štátu Robertovi Ficovi na jeho žiadosť prediskutovať katastrofálny stav v systéme bezvládného vládnutia na Slovensku a aj ho z titulu prezidentských právomocí riešiť.

Nekultúrni občania

Predseda Smeru – SD adresoval prezidentke otvorený list, v ktorom okrem výzvy na stretnutie zdôraznil, že Slovensko sa nachádza v hlbokkej kríze, ktorú môžu vyriešiť len predčasné voľby. Prezidentka ešte vo februári vyzývala na skorší termín volieb. Odvodnila to politickou situáciou charakterizovanou legislatívnou parlamentnou smršťou, ohrozujúcou ústavné princípy a verejné financie. Teraz túto ponuku hlava štátu pomerne dost necitlivo voči pätine jeho občanov striktné odmietla. Napokon, keď už poznáte prezidentkinu zamietavú odpoveď, urobte si názor. Týmto slovami ju oslovil Robert Fico: „Vážená pani prezidentka Slovenskej republiky, krajina sa vinou nekompetentnej vlády v demisii dostáva do hlbšej a hlbšej krízy. Narastajúca chudoba, rozvrátené verejné financie a chaos v legislatíve nás budú sprevádzať až do konania predčasných parlamentných volieb... S lútosťou musím konštatovať, že rozpadnutá vládna koalícia použila aj s Vaším súhlasom predčasné voľby ako nástroj nie na vyriešenie, ale na predĺžovanie ústavnej, politickej a spoločenskej krízy. Predstavitelia koalície otvorene komunikujú, že termín predčasných volieb dňa 30. septembra 2023 má slúžiť aj na kriminalizáciu a odstránenie opozície... Vážená pani prezidentka, poverením vlády v demisii ďalej vykonávať jej právomoci, hoc v obmedzenom rozsahu, ste prebrali plnú zodpovednosť za stav, v ktorom sa nachádza Slovenská republika... Za týchto podmienok si Vás dovoľujem požiadať, aby ste v najbližších dňoch zvolali stretnutie predsedov parlamentných politických strán, na ktorom môžeme spoločne vyriešiť postup potrebný na schválenie nového júnového termínu (ako krajné riešenie prichádza do úvahy aj 1. júl 2023) konania predčasných volieb.“ Toľko citát z otvoreného listu predsedu najsilnejšej opozičnej strany hlave štátu. No pätina občanov Slovenskej republiky je pre hlavu štátu zjavne nekultúrna.

Ján ČERNÝ

Cesta k samostatnosti predpokladala víťazstvo pronárodných strán Všetko sme si museli vybojovať sami

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archív SNN, NR SR

Donekonečna počúvame od odporcov slovenskej samostatnosti obviňovanie jej tvorcov, že obišli vôľu ľudu vyjadriť sa o štátnosti v referende. Zvyčajnou odpoveďou býva, že ani v roku 1918, keď vznikla Česko-Slovenská republika, sa referendum nekonalo. Občas zaznie aj iné vysvetlenie: ak by Slováci boli za a Česi proti, odišli by sme zo spoločného štátu bez akéhokoľvek nároku na jeho majetok. Preto bola teda parlamentná cesta zániku federácie jediná správna, prezradil ústavný právnik docent Ján CUPER, v roku 1992 predseda Ústavno-právneho výboru Federálneho zhromaždenia ČSFR, ktorý bol spoluautor tohto unikátneho ústavného rozdelenia.

• **Prečo bolo potrebné prijať zákon o zániku česko-slovenskej federácie a čo by sa stalo, keby zákon nebol schválený?**

Na túto otázku sa nedá krátko odpovedať. Išlo o proces, ktorý sa nazýval parlamentná cesta k rozdeleniu existujúcej Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Z archívov Federálneho zhromaždenia som sa dozvedel, že ešte za prezidenta Antonína Novotného bol prijatý ústavný zákon číslo 77, ktorým bolo vyhlásené sebaurčovací právo českého a slovenského národa. Presadili ho slovenskí politici Dubček, Husák, Laco, Colotka, Chňoupek. Týmto zákonom bola tiež ustanovená Česká národná rada ako pendant Slovenskej národnej rady (SNR). SNR rozšírili na stopäťdesiat poslancov a obe národné rady boli poverené rokovať o federácii. Takže federácia vznikla v roku 1968 vôľou dvoch štátotvorných národov. Zákon o česko-slovenskej federácii jasne deklaroval neodňateľnosť práva na sebaurčenie až do zániku.

• **Poslanci teda mali v rukách nástroj na zánik štátu?**

Štát zaniknúť nemôže, iba jeho forma. V zákone o federácii sme mali dobrý základ, z ktorého sme sa mohli odraziť. Zásluha našich predchodcov bola v tom, že vytvorili dvojkomorové Federálne zhromaždenie – Snemovňu ľudu a Snemovňu národov. V snemovni ľudu mali Česi väčšinu, ale v Snemovni národov bola parita. A čo bolo dôležité, čl. 41 a 42 ukladali zákaz majorizácie v ústavno-právnych otázkach, ktorými by sa prehlasoval český alebo slovenský národ. O ústavných zákonoch sa hlasovalo trojpätinovou väčšinou. Havlovci chceli obísť zákaz majorizácie a navrhli spôsob rozdelenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky pomocou referenda. Ten sme zavrhli hneď na úvod. Napočudovanie, vtedy nás podporili aj niektorí poslanci zo SDĽ, aj zo Sociálnych demokratov.

• **V čom spočívalo riziko referenda?**

Samozrejme, desať miliónov Čechov mohlo poľahky prehlasovať päť miliónov Slovákov. A obísť zákaz majorizácie. Keďže ústavný zákon o zániku federácie bol ústavný, podliehal hlasovaniu tak českej, ako aj slovenskej časti Snemovne národov. Ak chýbal čo i len jeden hlas v jednej, tak neprešiel. Napodiv prešiel skôr v českej ako v slovenskej. Dospieť k zániku federácie teda znamenalo dospieť k nemu ústavnou cestou. No ústavná cesta bola len parlamentná a k tomu sme potrebovali viaceré kroky. V slovenskom parlamente, v českom aj vo federálnom. Činy národných parlamentov nemuseli korešpondovať. My sme si napríklad zvolili cestu znova deklarovať zvrchovanosť, i keď opakujem, už v ústavnom zákone z roka 1968 bolo sebaurčovací právo deklarované. Ale my sme zvrchovanosť vyhlásili ešte raz.

• **Rok 1992 bol historickým míľnikom na ceste k samostatnosti. V júňových voľbách získali prevahu pronárodné politické subjekty a 17. júla SNR vyhlásila Deklaráciu o zvrchovanosti SR. Podľa profesora Matúša Kučera, ak by sa nebol prijal zákon o zániku federácie, Deklarácia o zvrchovanosti SR by nemala nijaký právny dosah na štátoprávne**

usporiadanie. Bol to nevyhnutný krok?

Bol veľmi dôležitý, ale najskôr vo voľbách v roku 1992 musel zvíťaziť pronárodný blok strán. Deklarácia síce neznamenal zmena v štátoprávnom usporiadaní, no deklarovali sme, že sme zvrchovaní na svojom území, že si chceme vytvoriť vlastný štát, ktorý bude reprezentovať našu zvrchovanosť. Keď som tú deklaráciu písal, uvedomoval som si, aký je to veľmi dôležitý krok. Parlamentná cesta k samostatnosti však predpokladala víťazstvo pronárodných strán aj vo

V deň 30. výročia zániku spoločného štátu Čechov a Slovákov odhalila Matica slovenská na priečelí budovy Slovenskej národnej rady v Bratislave pamätnú tabuľu so zoznamom slovenských poslancov, ktorí hlasovali za ústavný koniec federácie bez jediného prejavu násillia.

federálnom parlamente. Ak by v ňom nebol prešiel návrh zákona o zániku federácie, mohla nastať situácia, ako napríklad v bývalej Juhoslávii, keď federálna armáda bránila federálny štát. Boli by nastali problémy s medzinárodnoprávnym uznaním republiky a ďalšie, napríklad majetkové vyrovnanie.

• **To sa stalo aj v roku 1938 po vyhlásení autonómie, keď čs. vojsko napadlo Slovensko, tzv. Homolov puč.**

Presne, aj v roku 1918 po rozdelení Rakúsko-Uhorska.

• **Teda krvavá cesta.**

To sme nechceli. Preto sme volili rozdelenie pokojnou parlamentnou cestou a návrh havlovcov formou referenda sme nepodporili. Potom už nasledoval cirkus s Havlom, teda ako uťat' federácii hlavu, ktorú sme nechceli, a nechcela ju ani väčšina Slovákov. Ukázalo sa to na mítingu, keď po Havlovi hodil vajíčko jeho poradca z Košíc, pričom obvinil pána Sochu zo SNS. Počas výsluchu premietli film, kde sa jasne ukázalo, kto vajíčko hodil. Keď sme išli hlasovať o „Havlovom“ návrhu, išli sme pomedzi povrazy a z jednej i druhej strany tie psie hlavy, tí zatkači pravdy z liberálnych médií, vykrikovali: Budete hlasovať za Havla? Nie, nebudem. Dubček išiel za mnou, lebo sme išli podľa abecedy, a pýtali sa ho, pane Dubčeku, budete hlasovať za Havla? – Nie, nebudem hlasovať. Tak to im už bolo jasné, kto vlastne chce referendum. Keď nám mnohí vyčítajú, že sme nedomysleli rozdelenie a Česi nás pripravili o majetok, nie je to pravda.

• **Ako to viete?**

Písal som zákon o zániku federácie a predkladal som aj iný, nie menej podstatný, o obmedzení kompetencií federálnych orgánov. Zrušili sme ním päť ministerstiev, vytvorili sme predpoklady na to, aby vznikla slovenská a česká mena, teda národné banky. Zriadili sme ministerstvá medzinárodných vzťahov obidvoch republík, čo bolo veľmi podstatné pre neskoršie medzinárodnoprávne uznanie po zániku federácie. Týmto zákonom sme zabránili aj ďalšej privatizácii federálneho majetku, pretože už

venskom parlamente, ako sa poslanci „radi“ vzdávajú mandátov.

• **Priam nehanebne – ako poslankyňa Jana Bittó Cigániková, ktorá v televíznej diskusnej relácii vyhlásila, že ona nebude hlasovať za predčasné voľby, lebo má hypotéku na 360-tisíc eur...**

Bol som presvedčený, že federácia zanikne, vedel som, načo tam idem, aj kedy skončím. Podmienka totiž bola, že to musí byť do 31. decembra. Od prvého januára začal fungovať nový štát.

• **Kto dal takú podmienku?**

Sám právny systém. Účtovníctvo sa vedie od prvého januára.

• **Ale len preto, že ste prijali zákon o zániku. Keby nebol prijatý, ide federácia ďalej?**

Áno, bol by problém s rozpočtom, so všetkým. S armádou, políciou.

• **Boli by to dva štáty v jednom štáte?**

Boli by to tri štáty v jednom štáte (smiech). Možno by to bola tá Havlova unitárna federácia. Možno. Ale to sme, samozrejme, nechceli, hoci na nás vytvárali psychický nátlak. Lidové noviny ma napríklad obviňovali, a nielen mňa i ďalších, že si chceme dať vyplatiť po štyri milióny korún za hlasovanie za zánik federácie. Samozrejme, nebola to pravda.

• **Bolo jasné, že za zánik zahlasujú poslanecké kluby HZDS, SNS, ale nie SDĽ, KDH...**

Aj v našom klube sa začali prejavovať problémy. Istá dáma, Otília Šablicová, ktorá sa neskôr stala veľvyslankyňou či konzulkou na Ukrajine, mi deň pred hlasovaním prišla povedať, že ona nebude robiť spravodajkyňu, aby som si našiel niekoho iného. To sa stalo po prvom hlasovaní, keď návrh neprešiel. Volal Mečiar (v tom čase predseda vlády SR, pozn. E. Z.) Kováčovi (v tom čase predseda Federálneho zhromaždenia ČSFR, pozn. E. Z.), ten si ma dal zavolať a dal mi do ruky telefón. Mečiar sa ma spýtal, prečo návrh neprešiel. No viete, pán predseda, prečo neprešiel. Chýbali dva hlasy, ešte sme ich nezískali. A načo som vás tam poslal, tak vymyslíte niečo, aby to prešlo. Hovorím, pán predseda, budem sa snažiť, a vrátil som telefón Kováčovi. Kováč povedal, že sa bude pričíňovať, keď mu Mečiar dá záruku, že bude prezidentom. Že pôjde za Dubčekom a bude ho prosiť. Toho som bol svedkom, to môžem potvrdiť.

• **Ale Dubček nehlasoval za zánik.**

Kováč potom povedal, že mu Dubček oznámil, že on nemôže hlasovať, lebo bol predstaviteľom federácie, ale že si pohovorí so svojimi poslancami, že oni hlasovať budú. A mňa poslal za Václavom Bendom (v tom čase predseda Snemovne ľudu Federálneho zhromaždenia za KDS, pozn. E. Z.), aby som urobil poriadok na českej strane, teda aby som ich presvedčil o tom, aby hlasovali. Predostrel som mu teda vylepšený návrh. No a Matúš Kučera sa podujal, že bude hľadať súhlas so všetkými poslancami zvolenými v Slovenskej republike. Ešte predtým som však napísal list predsedom SNR a ČNR, dal som ho podpísať Kováčovi a on im ho zaslal. V tom liste ich žiadal, aby národné rady pri-

Ústavný právnik Ján CUPER sa podieľal na legislatívnych krokoch pri zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

jali uznesenie, ktorým nás poveria, aby sme odhlasovali zánik federácie. Dagmar Burešová (v tom čase predsedníčka ČNR, pozn. E. Z.) nám uznesenie poslala, Ivan Gašparovič (v tom čase predseda SNR) nič. Volám mu, vynadal mi, že čo to vymýšľam. Musel som mu vysvetliť, že to uľahčí rozhodovanie poslancov, ktorí zatiaľ nie sú rozhodnutí. Uznal to, nakoniec tie uznesenia predpokladali zmeniť filozofiu zákona. Už sa nenazýval o rozdelení, ale o zániku. Právnický išlo o sukcesiu, čiže o vstúpenie do práv právneho predchodcu. A právnymi predchodcami federácie boli národné rady – česká a slovenská. A tým, že nás národné rady ako štátotvorcovia federácie poverili odhlasovať jej zánik, zobrali na seba časť historickej zodpovednosti. Takže boli účastní tohto procesu.

• **Bol to dosť komplikovaný postup, ale aj transparentný.**

Myšlienka sukcesovať štátnu moc federácie do národných republík sa Bendovi veľmi páčila, takže sľúbil, že za týchto podmienok budú za zákon hlasovať. Návrh totiž predpokladal vytvorenie druhej komory národných rád, no vedel som, že nijaká druhá snemovňa na Slovensku nebude. Michal Kováč s poslancom Romanom Zelenayom ma síce donútili napísať ústavný zákon o druhej komore, ale nič z toho nebolo. Dodnes ho mám doma. Treba tiež zdôrazniť, že zákon o zániku federácie bol v súlade s medzinárodným aj vnútroštátnym ústavným právom. Sukcesia je zahrnutá vo Viedenskom dohovore o sukcesii štátov k medzinárodným zmluvám a k ostatnému majetku i k štátnej moci. Takže okamžite sme mali aj medzinárodnoprávne krytie a chránené hranicné režimy, definované trianonskými mierovými zmluvami. Dokonca s českou stranou sme dohodli i kompenzáciu za slovenské územia na Orave a Spiši, ktoré v roku 1918 pripadli Poľsku a Česku za ne získalo Těšínsko. Česko nám malo zaplatiť 26 miliárd korún. To platilo len do času, kým neprišiel k moci Mikuláš Dzurinda, ktorý prijal nulové riešenie. Obral Slovensko nielen o strategické podniky, ale ešte aj o tých 26 miliárd z českej strany. My sme boli dobrí právnici a pamätali sme na všetko. Nič sme nedostali zadarmo, ako dnes tvrdí šéf rezortu diplomacie Rastislav Káčer. Všetko sme vybojovali. Lebo neboli sme agentmi cudzích mocností, ale slovenského národa a zastupovali sme jeho záujmy.

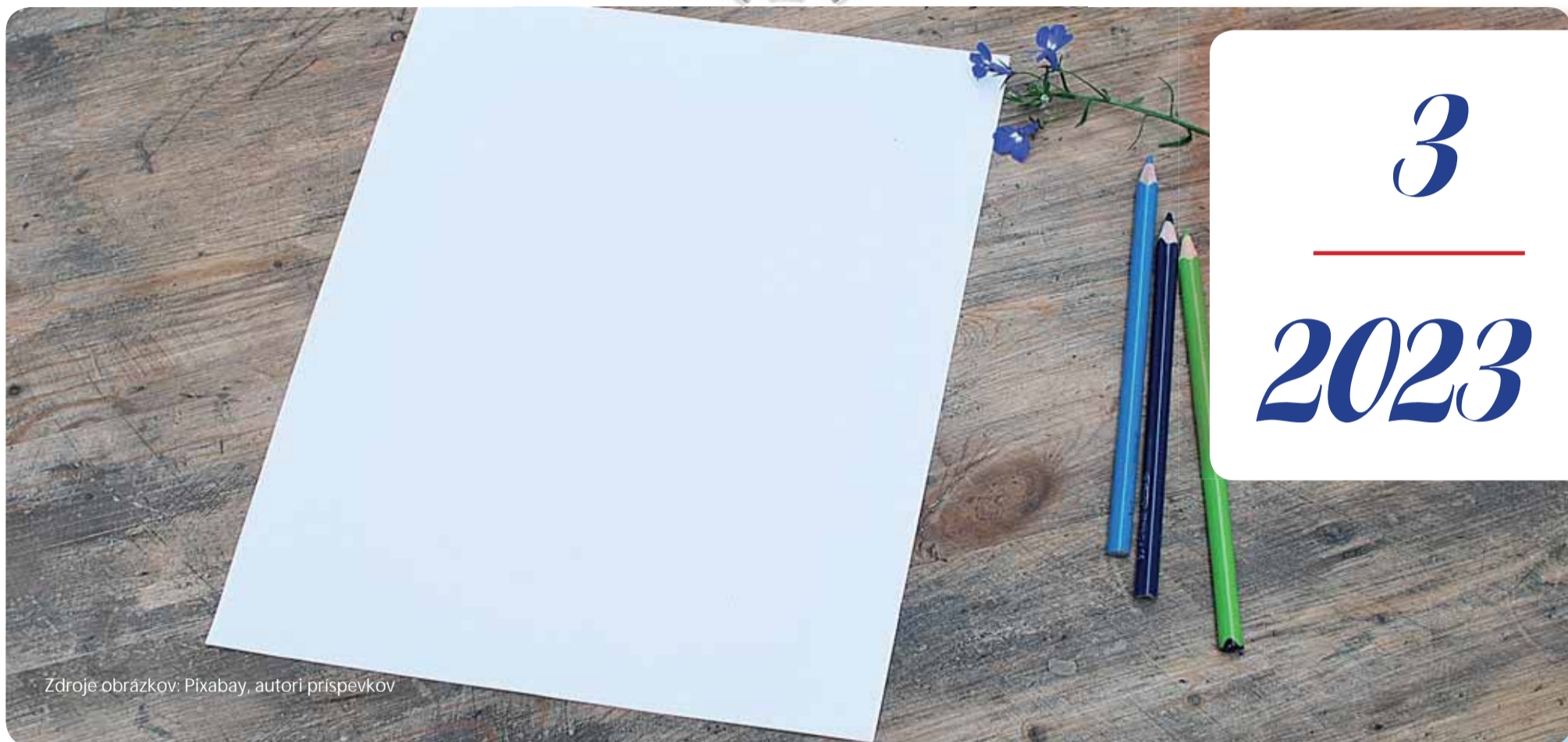
• **Matica slovenská na tridsiate výročie prijatia ústavného zániku federácie odhalila na priečelí starej budovy SNR v Bratislave pamätnú tabuľu s menoslovom slovenských poslancov, ktorí hlasovali za zánik...**

Oceňujem túto aktivitu Matice slovenskej. Pamätná tabuľa bude pripomínať tých odvážnych poslancov, ktorí sa rozhodli rozdeliť spoločný štát. Na tejto matičnej aktivite som sa tiež podieľal ako konzultant textu na tabuľu. Som rád, že Matica nezabúda na všetky dôležité historické míľniky a osobnosti slovenského národa.

OROL TATRANSKÝ

Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846
Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

bezplatné

Zdroje obrázkov: Pixabay, autori príspevkov

3

2023

BÁSŇAMI CHCEM TLMOČIŤ BOHOV

JÁN ŠÁLY

O poéziu/básne som sa nezaujímal. Zmena nastala v januári 2022, keď som čítal filozofickú knihu Sorena Kirkegaarda pod názvom *Bud', alebo*. Kirkegaard je známy tým, že píše veľmi poetickým štýlom. Kniha ma natoľko oslovila, upútala a vtiahla, až spôsobila, že vo mne vytryskol prameň. Básnický prameň. Pred spaním som si púšťal Beethovena a vtedy som pocítil zvláštne nutkanie písať. A tak vznikla moja prvá báseň v živote pod názvom *Vytrysknutie prameňa*. Mal som z toho ohromnú radosť, lebo to pre mňa bolo čosi nové, akási sloboda vyjadriť niečo zo seba pomocou verša. Odvtedy som sa do poézie zamiloval a do tohto momentu (január 2023) som napísal trinásť básní. Túto báseň inšpirovalo aj jedno video, ktoré som vtedy videl. Bolo o tom, ako v maternici rastie, dorastá a silnie malé bábätko. Preto ma oslovila krása a sila ženy, ale v jej pravej hodnote, že je skutočnou studnicou, zdrojom nášho života.

V naznačených intenciách ponúkam malú reflexiu o básnickej filozofii. Priznávam, nie je tak úplne moja, načrtol ju už v antickom Grécku Platón a potom rozvinuli mnohí ďalší filozofi. Ja som sa s ňou však perfektne stotožnil a dokonca ju považujem za jedinú kvalitnú cestu k tvorbe básní. Podľa tejto filozofie vzniká aj moja vlastná básnická tvorba. „Podme básňami tlmočiť bohov!“ zakričme si spolu s Platónom. Čo to však naozaj znamená? Ako rozpoznáme dobrú báseň od zlej? Čo je predmetom poézie? A nakoniec – ako čítať básne podľa takejto filozofie? To sú otázky, na ktoré sa budem snažiť odpovedať.

Platón vo svojej filozofii načrtáva dva svety. Svet každodenný, bežný, plný všelijakých rozumových abstrakcií, svet, v ktorom takmer nepretržite žijeme, a svet ideí. Za ten pravý svet považuje Platón práve svet ideí (tu odporúčam pre plné pochopenie prečítať jeho podobenstvo o jaskyni. Ako však vyzerá svet ideí? Čo sú tie idey? A ako ich môžeme vidieť? Idea je večne platná podstata. Metafyzická podstata veci. Najľahším príkladom je láska. Sv. František sa stal o chu-

dobných, ale čo bolo podstatou pomáhania druhým? Verím, že pravou podstatou Františkovo konania bola láska. To, čo robil, robil z lásky, poháňala ho láska, ideou jeho konania bola láska. A takto to funguje aj v umení. Môžeme sa preto stále pýtať: Co je pravou podstatou tohto umeleckého diela? Čoho je toto umelecké dielo (napr. báseň) prostriedkom? Čo nám chce povedať? Nosí v sebe večné idey alebo sa len na to hrá? A po pomalom rozbere pomocou takýchto otázok môžeme prísť na to, či je dané umelecké dielo (báseň...) kvalitné, menej kvalitné alebo nenesí v sebe žiadnu kvalitu/ideu a iba sa hrá s prostriedkami.

A presne o toto sa v mojej básnickej tvorbe snažím. Ako teda čítať moje básne a básne písané podľa tejto filozofie? S veľkou jednoduchosťou, zľahka ješ a prijímať verš po verši. Každá myšlienka vo verši je úprimná a treba jej veriť. Ak sa básni:

Často som blízko k zúfalstvu
Kameň ťažký gniavi ma
Nie je mi veľmi do spevu
Čosi ma škriabe, omína.

Znamená to, že básnik bol naozaj blízko k zúfalstvu a naozaj cítil celú tu úzkosť, ktorá je v tejto strofe tak jasne hmatateľná. Každý verš vznikol prirodzene z básnika a zjavoval, ako najlepšie vedel, tie nemenné večné platónske idey. Toto sedí s nasledujúcim komentárom Schopenhauera: „Básnik preberá zo života to celkom jednotlivé a opisuje to presne v jeho individualite, zjavuje tým však celé ľudské jestvovanie, zdanlivo to súvisí s jednotlivým, popravde však s tým čo je všade a v každom čase.“

Teda zjavovaním básnikovho vnútorného sveta pomocou básní sa zjavuje celý všeobecný svet. Opisuje sa a vysvetľuje v ňom samom. Teda básnik v básnickom vytržení vstupuje do sveta ideí a zjavuje nám ho cez svoje básne. A keďže je tento svet ideí večný a relevantný v každom čase a na každom mieste, dotýka sa našich duší tak zľahka, nenútené a nekonečne nás oslovuje. A to preto, pretože básnik básni práve o nás. Na margo povedané by som chcel ukončiť túto krátku úvahu výrokom starodávneho antického filozofa Herakleita z Efezu: „Pre prebudených je svet jeden a spoločný, každý zo spiacich sa obracia k vlastnému.“

JÁN ŠÁLY

Vytrysknutie prameňa (január 2022)

Básne neboli pre mňa výrazom a zrazu vytryskujú rovno z hrudi. Za to všetko môžu tóny hudby, ktoré lúbežne ševelia časom.

Mladé dievča chce sa mi velebiť, jej krásu do úst i do ducha pribrať. Vnímať jej nádheru ako drahý elezit a srdce, dušu i všetko jej odovzdať.

Dlho som žil bez básní, nevyznajúc sa v tom umení. No zrazu múzy za golier som chytil a spievať ich tónmi sa naučil.

Čo by som dal za dievčenský tanec, vidieť šantiť, hrať sa, naháňať. To on je pre mužov valec stvorený do náručia ma opantať.

Dost' bolo prázdnych, slabých pokusov, verš zrodil sa v duši, ktorá cítiť vie. Nie je pre vetších starcov, otrubov, lež za mladým a slobodným sa mu cnie.

Preto sa s ním rýchlo lúčim, nechcem s ním viesť ostňa vojen. Aj tak sa stále len učim, že raz som ho bol hoden.

Takmer neznámy štúrovec Karol Alexander Modráni

(16. 8. 1830 – 1. 8. 1864)

PETER CABADAJ

Literárne sa Karol Alexander Modráni prejavoval už v mladom veku. Ako trinásťročný uverejnil v almanachu Prostonárodný zábavník III. *Rozprávku o synovi pastierskom*. Niekoľko autorových príspevkov tematicky reflektuje rodnú dedinu Uhrovec. Počas bratislavských štúdií zapísal vedno s Jánom Matičkom štúrove prednášky o slovanskej poézii. Súbežne s tvorbou veršov a prozaických textov (vznikali v rokoch 1846 – 1848) si Modráni sta-

Bol rodákom z tej istej obce ako významní slovenskí dejatelia Ľudovít Štúr a Alexander Dubček. Básnik, prozaik a prekladateľ Karol Alexander Modráni pochádzal z rodiny hospodársko-administratívneho úradníka na zayovskom panstve v Uhrovci. Ľudovú školu navštevoval v rodisku a Dunajskej Strede, v rokoch 1843 – 1847 študoval na evanjelickom lýceu v Bratislave. Ako poslucháč práv a oduševnený stúpenec štúrovského hnutia sa počas revolúcie prihlásil do dobrovoľníckeho vojska (bol dôstojníkom zboru) a ostal v ňom až do jeho rozpustenia (21. 11. 1849). Význačný historik Daniel Rapant spomína v monumentálnom diele *Slovenské povstanie 1848 – 1849* Karola Alexandra Modrániho ako mimoriadne aktívneho účastníka revolučného kvasu. Nepriateľ ho v jednom z ostrých bojov zasiahol do hlavy a oboch rúk... V nasledujúcom čase bol podslúžnym v Trenčíne, zborovým sudcom v Prievidzi (1850 – 1853), slúžnym vo Filakove (od roku 1854), prísediacim urbárneho, resp. stoličného súdu v Trenčíne a napokon opäť v Prievidzi. Modrániho sestra Mária Poxelina bola manželkou chýrneho štúrovského básnika Janka Kráľa.

rostlivo viedol denník, v ktorom zachytil bohatý sled udalostí od 10. mája 1848 do 20. novembra 1849. Medzi prvými v ňom figuruje zmienka o *Žiadostiach slovenského národa* (Liptovská petícia). Uhorská vláda reagovala zatykačom na Ľudovíta Štúra, Jozefa Miloslava Hurbana a Michala Miloslava Hodžu, čo Modráni lapidárne okomentoval slovami: „Ja myslím, že to budúci svet ať len veríť nebude, žeby tich, ktorí o dačo prosia, zavierali.“ Na inom mieste spomína v denníku vznik Slovenskej národnej rady a návrh úradnej pečate – „erb, tri vršky a dvojný kríž bez koruni.“

Rozsahom nevelké Modrániho dielo patrí do subjektívneho prúdu domáceho literárneho romantizmu. Pokiaľ ide o básnickú tvorbu, vychádzal najmä z poézie Andreja Sládkoviča a iných štúrovcov, ako i ľudových piesní a povestí. Osobitné miesto má v jej rámci ľúbostný cyklus *Spevy* ako parafráza Sládkovičovej Maríny. Za zmienku stojí i dlhšia lyrická skladba Váh a epická báseň *Ján z Tatry* (1847), v ktorej autor zobrazil Jánošíkovho nástupcu, zaradeného do celkového kontextu ľudovej tradície.

Prozaické texty písal Modráni pod vplyvom Jána Kalinčiaka a Jozefa Miloslava Hurbana (novely *Ona, Košík, Mária, Pomsta lásky, Margita*). Evidentne sa v nich prelínajú umelecké postupy obidvoch spomenutých tvorcov: Kalinčiakov zmysel pre hodnoverné stvárnenie vnútorného sveta aktérov deja a Hurbanove funkčné spájanie konania postáv s činnosťou štúrovskej generácie.

Prekladaniu z poľskej, ukrajinskej a nemeckej literatúry sa Karol Alexander Modráni venoval systematickejšie v rokoch 1847 – 1850. Ako vôbec prvý Slovak preložil jednu z básní slávneho nemeckého autora Heinricha Heineho. Zomrel vo veku nedožitých 34 rokov, pochovaný je vo farskom kostole v Prievidzi v krypte rodiny Škopcovcov.

Literárna tvorba štúrovca Karola Alexandra Modrániho zostala dlhodobo v rukopisnej forme alebo roztrúsená v súvekých časopisoch a almanachoch. Až v roku 1952 uverejnil Andrej Melicherčík vo svojej knižnej monografii *Jánošíkovská tradícia na Slovensku* jeho epickú skladbu *Ján z Tatry*. Neskôr matičiar Pavol Vongrej, veľký znalec literárneho romantizmu, zaradil niekoľko Modrániho básní do excelentného výberu z neznámej slovenskej poézie 19. storočia *Keby si počul všetky tie víchrice* (1966). Zásluhou Evy Pršovej, Ľubomíra Kováčika a Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici vyšlo v roku 2010 súborné literárne dielo Karola Alexandra Modrániho *Básne a piesne* (210 s.). Pod identickým názvom vydal Petit Press v Zlatom fonde denníka SME aj elektronickú knihu (2014).

*Pekné Slovensko! Divy prírody,
ktoré nebeská v tvojom lone tvorí,
spomínať v piesni ťažko prichodí
tomu, ktorý sa láskou k deve morí!
A prečo? Z dumania ťažko sa ten budí –
a z mnohých predmetov k jednému vždy blúdi!*

*A kto chce ospievať krásu tvoju,
taký musí vidieť tvoju velebu;
prerúbať sa má k svojmu pokoju,
v pokoj musí vyletieť k nebu
a z neba spustiť sa na tento pekný svet,
a potom v svete uvidieť Slovenská kvet.*

Karol Alexander Modráni
(úryvok)

Dobový pohľad na Uhrovec – rodisko štúrovca
Karola Alexandra Modrániho

Výtvarné umenie

Medzinárodne uznaná sochárka Mária Bartuszová

PETER CABADAJ

Narodila sa ako Maria Vnoučková 24. apríla 1936 v Prahe, kde študovala na Vyššej umeleckopriemyselnej škole (1951 – 1955) a Vysokej škole umeleckopriemyselnej v ateliéri porcelánu a keramiky u známeho prof. Otta Eckerta (UMPRUM, 1955 – 1961). Krátko po absolvovaní štúdia odišla s manželom, slovenským výtvarníkom Jurajom Bartuszom do Košíc. Všetko, čo umelkyňa postupom času vytvorila, bolo reakciou na skutočnosť, že sa ocitla v izolácii. Niežeby nikto neregistroval jej talent, ale predsa len zostala v tieni svojho známejšieho životného partnera, ktorý bol medzi slovenskými výtvarníkmi a kunsthistorikmi doma a vedel sa ľahšie presadiť. Rodáčka z Prahy nemala nikoho, kto by na pat-

Venovala sa komornej a exteriérovej plastike, v Košiciach zrealizovala viacero pozoruhodných diel v architektúre. Sochárku, keramičku a monumentalistku Máriu (Mariu) Bartuszovú oprávnené radíme k výrazným zjavom moderného sochárstva nielen na Slovensku, ale i v širšom medzinárodnom kontexte. Žiaľbohu, v čase, keď tvorila, ju doma nikto adekvátne nereflektoval a už ani neverila, že raz môže prísť k jej doceneniu a uznaniu. Kým žila, k tomu neprišlo...

ričnej úrovni venoval čas komplexnejšej medializácii, interpretácii a hodnoteniu jej diela. Prezentovanie samej seba nemala v letore, a tak tvorila, lebo tvoriť musela, a brala to rovnako vážne ako svoju rolu matky dvoch dcér Anny a Veroniky. Faktom však navždy zostane, že za života mala Mária Bartuszová (zomrela 22. 12. 1996 v Košiciach) len tri individuálne výstavy...

Ranú fázu jej tvorby charakterizuje vlastný variant konkrétnych reliéfov. Neskôr sa intenzívne venovala nefigurálnej soche, doteraz často označovanej ako „organická plastika“. Mimochoďom, autorku i viaceré ďalšie sochárky zaradili teoretici až do 90. rokov minulého storočia, keď už bol vo sfére dekoratívneho umenia nefiguratívny prejav tolerovaný... Pripomenieme tiež, že v sedemdesiatych rokoch 20. storočia Bartuszová odbočila k zhotovovaniu dotykových objektov určených pre nevidiacich. Bežne do svojich plastík vkladala nájdený materiál prírodného charakteru (kamene, povraz, piesok, drevo), pričom sochy skladala aj do inštalácií. Krehké prírodné tvary dosiahla unikátnou manipuláciou so sadrou v okamihu tekutého stavu; často ju liala do pneumatík, balónov, ohybné gumené formy namáčala do vody... Magickou sochárkinou témou boli sadrové objekty vajcovitého tvaru, ktoré možno logicky interpretovať ako symbol princípu života – „zárodočné vajíčko alebo bunečná zárodočná forma“.

Ako trefne uvádza Kristína Kúdelová, „*ateliér bol pre Máriu Bartuszovú chráneným miestom, ale jej skutočným ateliérom bola príroda*“. Inklinovala k východným filozofiám a „*s úctou sa pozerala na prírodné zákonitosti. Veľa uvažovala o svojom tele, vnímala ho citlivo, nič egoistické v tom však nebolo. Naopak, v jej sochách je zreteľné, že samu seba vnímala najmä ako organickú časť cyklov, ktoré prichádzajú a potom zas odchádzajú. Fascinovali ju tie najjednoduchšie a najnižšie prírodné formy. Semienka, puky, mlaďučké plody. Alebo kvapky dažďa...*“

Medzinárodne uznávanou umelkyňou sa Mária Bartuszová stala až po smrti. Autorkine dielo bolo zastúpené na Dokumente v Kasseli (2007) a je tiež integrálnou súčasťou zbierok Tate Modern v Londýne, kde má od vlaňajšieho 20. septembra do 16. apríla tohto roku veľkú profilovú samostatnú výstavu. Zdôraznime v tejto súvislosti, že okrem renomovaného konceptualistu Romana Ondáka doteraz žiadny Slovak v uvedenej svetoznámej galérii svoje výtvarne opusy neprezentoval. Stále aktuálna Bartuszovej expozícia v Londýne je vskutku výnimočná a má mimoriadny ohlas i návštevnosť. Oproti iným umelcom, ktorí dnes

určujú trendy, dospela k jasne sformulovanej životnej empirii. Sochárkina tvorba je už 26 rokov vnútorne ukončená, vymedzovaná, neobsahuje žiadny chaos ani očividnú snahu zapôsobiť, byť len na efekt. Aj v Londýne prezentované fotografie, ktoré Bartuszová využívala ako denník či skicár, autenticky dokresľujú jej umelecký svet naplnený tichou vitalitou. Skulptúry charakterizuje dominancia bielej, ktorá evokuje topiaci sa sneh na rozhraní zimy a jari. Jeden život s ním síce definitívne mizne, ale druhý sa už vynára. Drvivá väčšina záujemcov, čo dnes v londýnskej Tate Modern, jednej z najprestížnejších galérií na svete, obdivujú autorkine excelentné sochárske diela, zrejme vôbec netuší, akou spletitou cestou musela Mária Bartuszová prejsť. A možno majú skalopevný pocit, že tam vždy bola – medzi tými najlepšimi z najlepších...

Krajina II. (kameň, sadra, drevo, 1983;
v zbierkach Slovenskej národnej galérie)

Píšem, aby som sa oslobodila

So začínajúcou literárnou autorkou

Zuzanou Babinčákovou (18) sa rozpráva

MARCEL PÁLEŠ

Zuzana Babinčáková (2004) pochádza z Banskej Bystrice. Od detstva sa venovala prednesu, písaniu a literárno-dramatickému krúžku. Aktuálne je študentkou banskobystričského Gymnázia Jozefa Gregora Tajovského. Venuje sa reflexívnej, prírodnej a lúboštnej poézii a poviedkam. Okrem čítania a písania sú jej veľkým záujmom aj prechádzky v prírode a tanec. Je ocenenou autorkou v tradičnej celoslovenskej literárnej súťaži Mladá slovenská poviedka za rok 2022.

M. PÁLEŠ: Zuzka, si mladým človekom, ktorý sa ešte len chystá na rozlet spisovateľským svetom. Ak by sme mali hľadať tvoje počiatky lásky k umeleckému slovu, bol by to zrejme literárno-dramatický krúžok.

Z. BABINČÁKOVÁ: Určite na počiatku mojej lásky k umeleckému slovu, alebo aj umeniu ako takému, stál literárno-dramatický krúžok v ZUŠ Jána Cikkera. Začínala som tam ako šesťročná dievčatko, malé, trochu bojzlivé, no keď sa rozprávalo, ťažko sa len zastavilo. Mojou pani učiteľkou bola Veronika Zelinová a potom neskôr Katarína Baranyai. Začiatky boli zaujímavé, pamätám si, že najprv sa mi nedalo chodiť na hodiny s mojou vekovou skupinou, a tak som chodila so staršími žiakmi, a tak mi chvíľu trvalo, kým som sa naplno uvoľnila a adaptovala. No čím pevnejšie priateľstvá medzi nami deťmi, ale aj s pani učiteľkou vznikali, tým ľahšie sa nám hralo, rozprávalo a prezentovalo ako individuálnym osobám. Naša pani učiteľka Veronika robila z dramatického krúžku druhý domov. Už od začiatkov nám pomáhala pri výbere tex-

tov na recitácie a pri samotnom prednášaní. Prednesu som sa nebála, tréma prišla až s pubertou, no dieťa som bola sebaistá. Len som sa postavila do centra a snažila sa podmaniť si publikum. S písaním to bolo podobné, Veronika nám zvykla dávať slová a my sme za ich pomoci mali skúsiť zostaviť akýsi príbeh, krátky odstavček deja. Sotva som písala, no vedela som, že si ma to získalo. Vedela som, že písanie je to, čo ma baví.

Priezviskom si Babinčáková, ale aj doma ste celkom slušný babinec. Dve sestry, ty, mama... Otec to má zrejme ťažké. Nieko z nich ti pomohol či pomáha na umeleckej ceste?

Samozrejme. Napríklad staršia sestra už len tým, že som chcela ísť v jej stopách a začať recitovať. Celá rodina je veľmi podporujúca a láskavá, no za najviac vďačím mojej mamke. Skúšala ma texty na prednesy, opravovala detské práce pred tým, ako poputovali na súťaž, a aj teraz vyhľadávam jej názor a pomoc.

S písaním si to asi naozaj myslela vážne, keďže už v druhej triede základnej školy si si s kamarátkami založila pisateľský klub...

Aby som bola úprimná, vtedy som ešte nemala úplnú predstavu ako naložiť s písaním. Ako každé osemročné dieťa všetko, čo som robila, bolo pre zábavu. Jedna z kamarátok raz došla do družiny s jasnou víziou, z nás štyroch budú celebrity. Každá budúca celebrita si vopred musí zvoliť okruh pôsobenia a my sme sa rozhodli zviditeľniť sa písaním. Náš pôvodný plán znel tak, že každá z nás napíše jednu knihu do série. Snažili sme sa o „strašidelné“ námety a hlavnými postavami, ako to už v tomto veku býva, sme boli my sami. Klub sa za pár mesiacov rozpadol, ale moju „knihu“ som úspešne uviedla do konca. O dva roky neskôr sa klub čiastočne obnovil, ja s mojou vtedajšou najlepšou kamarátkou sme sa pustili do písania ďalšieho dielka, tentoraz spoločne. Stále som bola u nej doma, ona u nás alebo v našej drahej knižnici, len sme písali a písali. Potom som prestúpila na inú školu a naše dielko zostalo, žiaľ, bez konca.

Ty si ale zrejme nebola dieťaťom, ktorému postačí jedna záfuha...

To rozhodne nie, mala som veľa energie a veľa času, čo je kombinácia, pri ktorej sa môžu plniť sny. V ZUŠ Jána Cikkera v B. Bystrici som okrem literárno-dramatického krúžku chodila aj na tanečný krúžok a učila som sa hrať na gitaru.

Neskôr ti do života vstúpila poézia...

Hoci som sa písaniu venovala skutočne od útleho detstva, pre poéziu najprv nebolo miesta. Písavala som iba prózu, dokonca som iba prózu recitovala, neviem, kde presne nastal ten zlom, kedy a prečo prišlo to rozhodnutie. Možno som chcela vyskúšať čosi nové, možno mi poviedky na vyjadrenie škály mojich citov už viac nestačili alebo ma len jednoducho nenechávalo chladnou, že som písala poviedky, snaha bola aj o scenáre, ale poézia sa zatiaľ neobjavila. Pamätám si však moju prvú báseň. Mala som pätnásť a bol nejaký január alebo február. Sadla som si k stolu, zahľadela sa do tmy, na svetlo pouličných lúčov a už sa tvorili verše. Prvé básne boli kostrbaté a rozhodne je vždy na čom pracovať, no moja tvorba sa mi páčila a najmä páčil sa mi proces tvorenia. Ten zvláštny pokoj, a predsa neskutočná náruživosť. Nič na svete sa tomu nevyrovná. Nič na svete sa tomu ani nemôže rovnať.

V súčasnosti si študentkou Gymnázia J. G. Tajovského v Banskej Bystrici. Kam sa posunuli tvoje umelecké ambície? Majú miesto v študentskom živote?

Zaručene. Umelecká tvorba pre mňa nie je len vyjadrením krásy. Píšem, aby som sa oslobodila od niektorých emócií, trochu si utriedila myšlienky alebo naopak vytvorila ešte väčší chaos. Písanie je akýsi druh mojej osobnej terapie. Som aj súčasťou nášho školského časopisu *G-life*, konkrétnejšie patríam do Klubu poézie.

Kto alebo čo ťa v písaní ovplyvňuje?

Moja nálada. Vplyv na moju tvorbu majú aj ročné obdobia a ich motívy. Niekedy však píšem básne aj o knihách, filmoch, skladbách alebo piesňach, ktoré na mne zanechali hlboký dojem, no cítim na svojej tvorbe aj vplyv najbližších ľudí.

Nedávno si bola úspešná aj v celoslovenskej poviedkovej súťaži, kde si si vypočula postrehy k svojej tvorbe, ako aj k tvorbe iných. V čom sú pre teba takéto momenty inšpiráciou?

Sú pre mňa vzácné. Rozhodne je dôležité vypočuť si názor odborníkov, ktorí mi môžu pomôcť zdokonaľiť tvorbu. Vďaka odbornému názoru viem, kde mám rezervy.

Svoju tvorbu si už prezentovala aj verejne v umeleckom podujatí. Aké si mala pocity vyjsť s kožou na trh?

Príležitosť prezentovať moju tvorbu verejne bola pre mňa veľkým milníkom. Nikdy by som si nemyslela, že sa mi niečo také naozaj podarí. Mala som len sny a túžby, no niektoré sa pomaly plnia. Keď som sa dozvedela o akcii a o mojom pozvaní na ňu, bola som nadšená, ale keď som dorazila na miesto, prišiel stres. Nebolo mi ľahké pred všetkými sa postaviť a vyliat im toľkú časť seba samej. Z hľadiska som však cítila prijatie, lásku a prijatie. Bol to nádherný zážitok, z ktorého eufórie ešte dodnes čerpám.

Odkiaľ zovšadiaľ k tebe prichádzajú tvorivé nápady?

Myslím si, že umenie je všade okolo nás. Neraz ma inšpiroval aj výklad učiva v škole. Prozaická veta, myšlienka, ktorá v mojej mysli nadobudla poetický význam. Inšpirácia je kdekoľvek, keď máme silu obzrieť sa, alebo skutočne vidieť už na prvýkrát.

Čítanie a písanie idú ruka v ruku. Keď teda čítaš, po čom siahaš spomedzi literárnych žánrov a autorov?

Musím povedať, že ja som veľký fanúšik historických románov, milujem klasiky a klasikov. V čítaní Jane Austenovej a Louisy May Alcottovej nachádzam taký komfort, ako by som nemohla inde, Oscar Wilde podnecuje moju zvedavosť a Virginia Woolfová mi pred nohy kladie celý svet. Samozrejme, aj súdobí autori majú u mňa na poličkách, aj v srdci, miesto. Rada si prečítam akési fantasy alebo dramatický príbeh súčasnosti podfarbený láskou. Nezáleží mi tak na žánri diela ako na tom, či mi sadne štýl písania autora.

Uprostred tvojej štylistiky, ako aj myšlienok má človek niekedy pocit, že si starou dušou, ktorá sa rada stráca v rustikálnom svete, ale miluje aj ten novodobý súčasný.

Tak to ste ma charakterizovali veľmi krásne, ďakujem. V dave sa však nezvyknem cítiť akási iná. Myslím si, že som výstredná, a to či už štýlom obliekania alebo extrovertným, miestami až excentrickým správaním, ale necítim sa preto tak, že niekde vytrčam alebo nezapadám. Práve naopak, dáva mi to sebavedomie.

Čo si písala naposledy? Alebo čo píšeš v týchto dňoch?

Chvíľku pred týmto rozhovorom som napísala drobnú báseň o tele a duši. Aktuálne nemám nič väčšie rozpísané, no v hlave sa mi črtá námet na poviedku.

Ukážka z tvorby

Spln

sladký vzdych bielych rúk
Svetlo lampy ticho hreje
ulice osamelé

Mesiac svieta chladným jasom
jasnou krásou srdcia stláča
večná rotácia
Flaštička rumu pri perách
havrana
Čiernota podpísala
zmluvu s diablom

Bridlica žiadostivých úst
požieram poleptaný hnuš
Poleptáva srdcom
buble ani kotol bosorky
tej spanilej z hôrky
leptavo sa valí
srdce jedom pozastáva
iba naoko
fingovane

Hviezdy z vreca padajú mi k nohám
strácam zem
rovno stáť nevládzem

Všetko je naopak
splnu slák
hrá clivú pieseň na rozlúčku

Chyť ma, drahá, za rúčku
alebo radšej nie
k mesiacu sa zavediem aj sama
krvov pokropím jeho šat
hviezdy vpád do srdca

Stúpam k zemi
ešte hlbšie
Padá zlatý dážď
dnes v nás
zlato horí
padlou krásou krás
Kričím šeptom tvoje meno

Nevypovedané

vietor ho odvieva
závoj papradia
a stuhnutý krk

Kričím šeptom tiché slová
čo pália na hrudi
jasnú pečať

Či? Čoho?
Je to lastovička?
Vlaštováček?
Slobody zvony?
Na tú odzvoní
dozvoní
mach ozveny

Vlhký matný a hladký
na špičke jazyka
škvrnák čviriká
a ruka sa natahuje
neurčito

Chceš to
Čo je to?
No predsa to
Čo?

To všetko
to ako sa to rozprestiera
Nemôžeš byť konkrétna?
Veď aj som!
Chcem všetko čo bolo pokryté hmlou závojom
Žiada sa ti celý svet?
Ale nie, blázonko, zo všetkého iba päť

5 živlov
5 prstov na ruke
5 milencov
v predvolbe

Skrehnuté prsty
píate koleso na voze
tma drinčí
o viazanie na korzet

Domov zmiznutých hodín

Úryvok z pripravovanej knihy

KATARÍNA THOLTOVÁ

Vrava prechádza do kvílenia, štebotanie vtákov do škrekotu a vzdialený zvuk auta sa približuje, ide ma zraziť, nie, nie je to auto, je to lietadlo, lietadlo rútiace sa po pristávacej dráhe. Je v Colmari letisko? Nie, v Colmari nie je letisko, je to núdzové pristátie, núdza, katastrofa, nešťastie, krik o pomoc, padanie, padanie, padanie. Stále ten hluk, možno nič nepadá, možno je to normálny hluk normálneho lietadla; aj keď som pristávala v Kalifornii, bol to strašný hluk, to lietadlo tiež nepadalo, ale ja som to nevedela, sedela som sama, moje kamarátky presunuli do prvej triedy, lebo lietadlo bolo prebookované, všetky z nás okrem mňa presunuli, ja som bola sama v druhej triede. Jedenásť hodín, pokrčené nohy, smradľavé jedlo v umelohmotnom boxe, otrávená pani, ktorá dokola opakovala, že ona ide z Cannes, z festivalu v Cannes, omeškaný odlet, nekonečné čakanie pred nekonečným letom, pani z Cannes opakovala terrible flight, terrible flight, taký strašný let ešte nezažila, taký strašný servis, toľké zdržanie a ani pohár vody nám nedajú, a pritom ona ide z toho svetoznámeho festivalu v Cannes, a ja som sa trochu usmievala, že napriek tomu je v druhej triede so mnou a nie v prvej so všetkými mojimi kamarátkami, že aj dôležitá pani z Cannes patrí do druhej triedy, pokrčené nohy, ani pohár vody. Pristávanie v LA, nikdy som nezažila také hučanie v hlave, takú bolesť v ušiach, myslela som, že umieram, *Prepáčte, je to normálne alebo umieram?* chcela som sa niekoho opýtať, ale moje kamarátky boli všetky ďaleko v prvej triede a zdutej pani z Cannes som sa opýtať neodvážila, *Bože,*

Katarína Tholtová (1987) vyštudovala psychológiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského a vo svojich románoch prejavuje hlboký záujem o človeka, o jeho krehkosť a vnútorné prežívanie napohľad bežných situácií. Žije v Bratislave, pracuje v oblasti ľudských zdrojov v Trnave, je nadšenou až obsedantnou bežkyňou, starostlivou chovateľkou adoptívneho veвериčiaka Lokiho a rojkom občas nevnímajúcim kývajúcich kamarátov, trúbice autá, zvoniaci telefóny, núdzovo pristávajúce lietadlá a miznúce hodiny. Po prózach *Nočné motýle* (2010), *Papierové bábiky* (2013) a *S hlavou v mračnách* (2019) jej čoskoro vychádza nový titul *Domov zmiznutých hodín*.

strašný let, rozprávala by potom známym, meškal odlet, hrozný servis, ani pohár vody nám nedali a spolusediaca umrela.

Padá, padá, lietadlo padá, ale nepadá, pristáva, núdzovo pristáva v Colmari, veď aj ja som tu pristála tak nejako núdzovo, ale v San Diegu nie, v San Diegu bola síce núdza, ale napokon som tam vzlietla do výšin, keď ma práve tam zachytil telefonát z vydavateľstva, že vydajú moju prvú knižku, lietala som vo výšinách fantázie, narástli mi také obrovské krídla, že som nemohla spadnúť, najradšej by som na nich odletela späť domov a bola mojej ešte nevydanej knižke na jej ceste trochu bližšie, i keď to nedávalo zmysel, aj tak som nemohla robiť nič, len trpezlivo čakať a nekonečné týždne si krátiť prenášaním redaktorských zásahov do môjho rukopisu. Obávala som sa, že v mojom texte je veľa nedostatkov, že ako začiatočníčka riadne potrápim redaktora všetkým tým, čo ešte neviem, no ubezpečil ma: *Nebojte sa, Laura, budem s Vaším textom zaobchádzať nežne, akoby som sa dotýkal krídiel motýlov*, zdalo sa mi čudné, že mi čosi také píše cudzí starší pán, ale tie správy týkajúce sa mojej budúcej knižky, môjho plniaceho sa sna, mi boli útechou, keď sme sa tlačili šiesti v jednej motelovej izbe, hádali sa, prepádali beznádejí, ako sme obiehali ďalšie a ďalšie obchody, bary a reštaurácie a nikde nás nechceli zamestnať. To redigovanie a tie naše správy boli mojím malým kútikom, do ktorého som sa utiekala, a ten čudný starší pán bol jeho súčasťou tiež. A tak som spoznala môjho budúceho manžela.

Vydávala som sa v chladný decembrový deň, v škaredých šatách, ktoré nemohli byť biele a v ktorých som vyzerala tehotne, s tvárou zhrubnutou a opuchnutou ešte viac tým, že sme si s Gregorom pred obradom samozrejme naliali zo dva poldecáky, nech to nejakozvládneme, v topánkach s oškretým lakom, keďže som sa v tom nekonečnom strese tesne pred obradom pošmykla na poľadovici, medzi hosťami sedela moja mama fantazirujúca o vražde môjho nastávajúceho, môj zamračený, bledý otec a Gregorova dcéra z prvého manželstva s mužom a synom, z ktorého sa v ten deň vlastne stal môj nevlastný vnuk. V tridsiatom prvom roku svojho života som sa stala nevlastnou babičkou. Gregorovi bola obrúčka trochu veľká, tak ju chvíľu mal na strednom prste a občas ním niekomu ukázal, čo si o svadbách a manželstve vlastne myslí, a po prvom dni skončila navždy odložená v zásuvke. Ja som svoju hrdo nosila, až kým mi neprestalo popri alkohole chuť jesť a nepochudla som tak, že mi zostala voľná, sklzá mi nepovšimnute z prsta a stratila som ju, nevedno kde. Hľadala som ju v práci, doma, na všetkých cestách a chodníkoch, kadiaľ som sa pohybovala, v obsahu vrečka z vysávača, pod nábytkom, vo všetkých taškách a vrečkách, no márne. Gregor ma obvinil, že som ju predala do záložne a prepila. Myslela som, že žartuje, no nie, zbytočne som ho presviedčala, že niečo také by, nie, preboha, v živote nenapadlo, tak zle som na tom nikdy nebola, nevedela som si predstaviť do záložne ani len vojsť, ničo ešte ist tam predať vlastnú obrúčku. Celá táto teória sa mi zdala neskučotná, pripadalo mi neuveriteľné, že mu čosi také skrslo v hlave, rovnako neuveriteľné,

ako keď usúdil, že som sa vtedy v Tunisku vybrala tancovať s cudzími pubertiakmi na diskotéku. No moje beznádejné pokusy presvedčiť ho, že to je hlúposť, boli opäť úplne zbytočné, bol o príbehu so záložnou tak skalopevne presvedčený, až som sama na moment zaváhala, či som si niečo nemohla proste nepamätať, či proste nie som úplne padnutá na hlavu.

Padanie, padanie, padanie, možno som to ja, možno som padala, možno som padla na hlavu, a preto mi v nej tak hučí, možno ten pád nebol lietadlo, možno to bol môj pád, možno ma nič nejde prevalcovať, možno už prevalcovaná som, možno je už na uhýbanie neskoro. Pozriem hore – obloha je prázdna, nijaké lietadlá, pozriem dole – na zemi sa čosi zaleskne, asi stratená minca či odhodnený papierik od žuvačky, prizriem sa bližšie, a vidím, že je to obrúčka, chcem sa za ňou načiahnúť, rozbúši sa mi srdce, zdá sa mi, že je to tá moja, zlatá, s lesklými okrajmi a matným pásikom v strede, netuším, kde by sa vzala, možno som ju priniesla zachytenú na kufri alebo v nejakom zabudnutom vrečku, no ak by to tak bolo, ak by to skutočne bola tá moja, bol by to dôkaz, aspoň pre mňa, že si všetko pamätám správne, proste som ju stratila, niekam sa mi zamotala a teraz sa našla, nepredala som ju do záložne ani cez internet, neklamala som, ja som neklamala, ani som sa nepomiatla, ani nemám okno; načiahnem sa za prstienkom, no ten sa náhle rozkotúľa preč, asi zaľúkalo, kotúľa sa a ja sa pohnem za ním, hýbe sa rýchlejšie a rýchlejšie, rozbehnem sa, trajektória obrúčky neomylnne smeruje do kanála, možno preto, že presne tam patrí, no ja sa ju ešte pokúsím zachytiť, natiahnem ruku bez kufra, no na bežových lodičkách s ihličkovým podpätkom neudrím rovnováhu, padám, padám do kanála rovno za obrúčkou, kufor rovno za mnou, padám do studenej vody, ponára sa, kufor sa ponára ešte rýchlejšie, ťahá ma so sebou, musím ho pustiť, inak sa nevynorím, inak sa nikdy nevynorím, v určitom bode ho musím dokázať pustiť, nechcem, nezvládnem to, ešte to nezvládnem. Bojím sa, že kufor situáciu neprežije, nevydrží ten nápor, rozpadne sa a hodiny z neho povypadávajú, postrácajú sa na dne kanála a ja ich nejako budem musieť pozbierať, budem ich musieť získať všetky späť, spravím si potápačský kurz a zvyšok života strávim lovením hodínok z dna colmarského kanála, budú nefunkčné, zdevastované, hrdzavejúce, už to nebudú hodiny, ale vraky hodín, vraky môjho života. To nemôžem dopustiť, chytím kufor aj druhou rukou, objímam ho, hodiny, moje hodiny, ešte tam sú, počujem ich tikanie aj pod vodou, tikajú, tikajú, odtikávajú sekundy, ktoré trávim pod hladinou, musím sa vynoriť, tik tik tik, inak sa utopím, musím sa rozhodnúť vynoriť.

Mám pocit, že to tikanie poznám, že presne viem, ktoré z hodín v kufri počujem, že sú to hodiny, ktoré tikali aj na liečení, v miestnosti, kde sme mávali komunitu, kde som pod tlakom rozprávať, pod tlakom vysvetliť, pod tlakom zodpovedať, pod tlakom rozhábať sa a prehovoríť, tak veľa mlčala, keď odtikávali každú sekundu môjho ticha.

53 pokusov, ako byť lepší

Jakub Ptačin. Promedia, 2020

DANIELA LYSÁ

Pracovný zošit na život

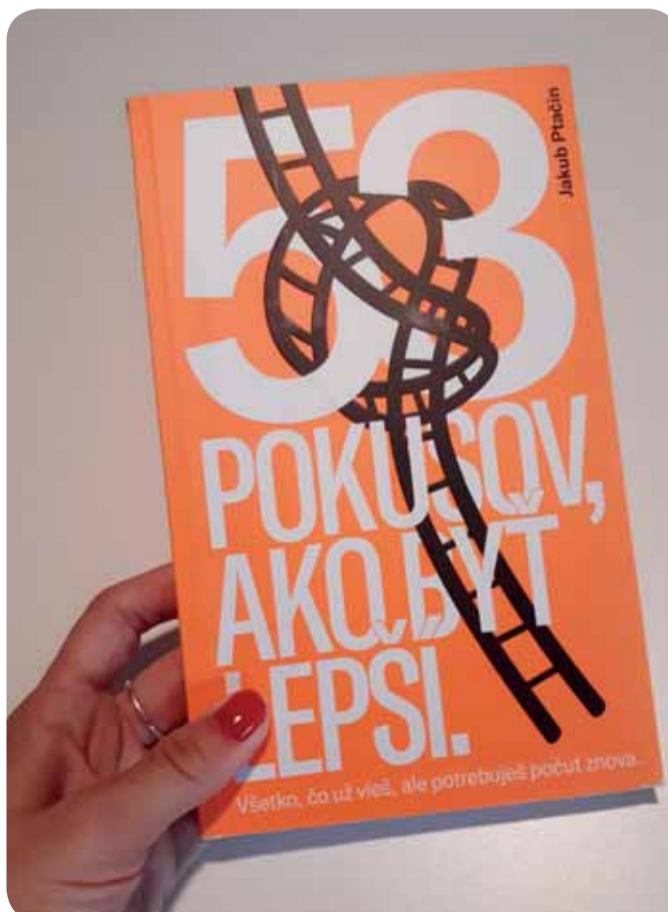
Kto nechce mať super život? Aj ja som spočiatku pocítovala nutkanie opustiť oblasť motivačných sfér vplyvu, kto mi má čo radiť o živote? Svoje zábrany som odhodila, keď som si prezrela koncepciu knihy. Práve systematickosť vzrušila moje literárne chůtky. Len 53 esejí. Maximálne 500 slov. Žiadna grafika. Čistý text. Žiadne omáčky a bezduché klebetenie. Ponúknutie podstaty, a nie dlhých opakujúcich sa litánií na tisícoch milimetroch riadkových.

Oblasti, ku ktorým sa autor vyjadril (decentne, slušne, tak akurát, aby v texte neboli zbytočné kliše), sú presne tie zo života, ktoré sa nás všetkých bytostne dotýkajú (úspech v práci, lepšie vzťahy, dosiahnutie cieľov, životný štýl, multitasking, plnohodnotnejší spánok, hľadanie motivácie, vyššie sebavedomie a mnoho iných dôležitých tém). Pri čítaní tohto „sprievodcu životnou púťou“ sa môže stať, že si čitateľ bude pýtať dupľu, chciť, aby mal rok viac týždňov, nie iba 53, pretože kniha vznikla na základe obľúbenosti esejí posielaných ako newslettere každú stredu počas jedného roku niekoľko tisícom odberateľov.

Autor dáva recipientovi slobodu realizovať sa, a teda podčiarknuť si ceruzkou, čo je práve preňho dôležité, prípadne na danej strane zahnúť roh, nech sa jeho kreativita prejavuje priamo počas „kurzu“ práce na jeho lepšom ja. Autor ešte pred čitateľovým zahlbením sa do riadkov zvýraznil podľa neho podstatné textové časti podčiarkovaním a zmenou farebnosti písma.

O autorovom rozhlade a erudovanosti svedčia jeho tipy na podcasty a rozmanitú literatúru žánrovo i tematicky od starých gréckych filozofov až po súčasných úspešných podnikateľov. Často sú to tipy na knihy v angličtine, s čím sa nemusí každý recipient stotožniť.

Je fascinujúce, keď mladí ľudia horia optimizmom, sršia nápadmi a svojou aktivnosťou robia svet lepším. Takým príkladom je Jakub Ptačin, dizajnér, marketér, podnikateľ a občiansky aktivista, ktorého časopis Forbes niekoľkokrát zaradil medzi 30 pod 30 najtalentovanejších Slovákov. Svoje know-how si nenechal pre seba, ale sa s ním po delil v „pracovnom zošite pre život“. „53 esejí na každý deň v roku o tom, ako byť optimista, ako sa dožiť 120 rokov, ako hovoriť častejšie nie, ako lepšie prezentovať, ako byť štedrý a aj o tom, ako sa oplatí byť horší,“ píše sa v anotácii na zadnej obálke. Ruku na srdce, nezaujala by vás, keby na vás vyukla spoza regála s motivačnými knihami?

Táto motivačná kniha z riadkov nekričí, nenúti, nerokazuje. Je zosumarizovaním toho, čo ste už počuli, čítali, videli, takým mixom všetkého naj z rôznych oblastí, ale podaným v celistvom a prehľadnom móde. Aj samotný autor sa k tejto veci vyjadril nasledovne priamo na prvých stránkach: „Pri čítaní tejto knihy nezabudni, prosím, na to, že každá, aj tá najsamozrejmejšia vec bola pre teba kedysi úplne nová. (...) Všetko, čo už vieš, ale potrebuješ to počuť znova.“ A čím viac niečo nasávame, tým viac si to zapamätáme a potom aj automaticky pretransformujeme do nášho bytia. Kniha možno prinesie len pár nových myšlienok, avšak slúži ako „životná lekárnica“, ktorú možno sem-tam otvoriť, aby rozvibrovala v človeku elán pre prežívanie lepšieho a radostnejšieho života.

Kniha vás môže dostať a budete ju chcieť mať uloženú navždy v poličke a kedykoľvek sa k nej vrátiť, aby ste si mohli kedykoľvek z nej ukradnúť čo i len jednu vetu a naplno ju zaradiť do svojho života, alebo tiež odradiť tým, že pocítite čitateľské dejá žu. Čítajte však bude prevládať to prvé. Kto by si predsa nechcel dať poradiť, ako byť lepší?

Slovenský literárny ústav Matica slovenskej
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, tel.: +421 918 904 942,
e-mail: snn@matica.sk

Redakčná rada
Július Lomenčík (hlavný redaktor), Zuzana Bukovenová,
Peter Cabadaj, Maja Jackobs Jakúbeková, Martin Kubuš,
Daniela Lysá, Marcel Páleš,
Lukáš Perný, Lenka Želonková, Eva Čulenová – Signis,
vydavateľstvo (grafika)

Vydavateľ
Matica slovenská

Nastávajú trvalé geopolitické zmeny nielen na východe Európy

OSN žiada rešpektovanie celistvosti Ukrajiny

Dušan D. KERNÝ – Foto: internet

Za oponou dodávok ťažkých zbraní pre Ukrajinu, o čom všetci hovoria na najvyššej úrovni, sa skrývajú neuveriteľné skutočnosti. Nemecké médiá hovoria o spore, hádke a škriepke Nemecka so Slovenskom. O čom a s akými Nemcami sa teda hádame? Slovenský poverený minister obrany vyhlásil, že ide o to, ako si nemecká firma nesplnila domáce úlohy, ale veci sa už vyriešili.

Dodávka tankov na Ukrajinu bola v Berlíne na každodennom programe. Malá skupina vysokých nemeckých úradníkov, politikov a vojakov riešila so slovenskými úradmi výklad európskych colných predpisov a sťažovala sa, ako to naťahuje čas. Nemecké zbrojárne firmy vytvorili za nemecké peniaze neďaleko hraníc s Ukrajinou pri Michalovciach dielňu, pretože zbrane v trvalom nasadení potrebujú servis elektroniky, ako aj palebných hlavni. Konkrétne čísla o počtoch sú tajné, ale vie sa o desiatkach kusov nasadenej obrnenej techniky. Po opravách zbrojná technika následne dlhé dni čakala na hraniciach, aby mohla opustiť priestor Európskej únie. Vraj kvôli clu.

■ TANKY A CLO

Slovenskí colníci argumentovali, že ide o dovoz a po oprave o vývoz na Ukrajinu, teda prevoz medzi členským a nečlenským štátom Európskej únie. A to podlieha clu. Navrhli nemeckým firmám zložiť kauciu vo výške päťiny hodnoty dovážanej a vyvážanej obrnenej techniky. Pri ich cene 5 až 7 miliónov eur za kus je 20-percentná kaucia riadna suma, z ktorej by sa podľa slovenskej argumentácie malo odrátať clo. To, čo vyzeralo ako úspech, sa premenilo na zlý byrokratický sen. V Berlíne narastal hnev, konštatujú nemecké médiá. Musel byť zapojený dokonca úrad kancelára, vraj aj Biely dom, minister obrany dvakrát

Nové tanky s ukrajinskými vlajkami nastupujú na front rusko-ukrajinskej vojny.

rokoval so slovenským, SMS posielala nemecká ministerka zahraničných vecí slovenskému ministrovi.

Nakoniec sa, podľa tvrdení nemeckých novin, do riešenia zapojil dokonca nemecký prezident. Techniku by bolo predsa treba prevážať nie tridsaťpäť kilometrov do Michaloviec, ale dvetisíc kilometrov do materských firiem v Nemecku. Riešenie: nemecké firmy sa dohodnú so slovenskou firmou Konštrukta a tá vyrieši všetky otázky. No cez médiá nemecká strana vyjadruje znepokojenie – čo keď vláda v demisii nebude vedieť riešiť nové

problémy? Nebolo by lepšie presunúť servisné opravárenské stredisko do Poľska? A Nemci pritlačili argumentáciu – a čo keď z predčasných slovenských volieb vzíde vláda s postojom proti prevozu techniky, ako je to v Maďarsku. Berlínu je ľúto, že nemá podobnú dohodu so Slovenskom, ako majú USA.

■ ROK INVÁZIE

A tak sme pri otázke: Ako zmenil rok ruskej invázie na Ukrajinu pomery v tejto časti sveta? Zmenili sa geopolitické pomery i medzinárodné vzťahy.

Odpoveď nám dali obrazy inscenácie nevidanej návštevy prezidenta USA Bidena najprv v Kyjeve a potom vo Varšave. Boli určené nielen miestnemu, ale aj americkému publiku. Bidenovo stretnutie so štátni Bukuréstej deviatky ukázalo jasne, kto tvorí nové východné hranice Severoatlantickej aliancie NATO. Nejde len o novú východnú hranicu NATO, ale o to, že kľúčovým hýbateľom tohto vývoja sa stali práve USA. Amerika, americký prezident, má hlavné slovo.

■ MENIA ORIENTÁCIU

Nemecko muselo zmeniť v priebehu roka doterajšie základy nemeckej zahraničnej politiky. Po desaťročiach nielen opustilo, ale ako vyhlásil kancelár, priamo odmietlo politiku ekonomickej previazanosti, akejkoľvek spolupráce s Ruskom. Po doteraz jednoznačne nevyjasnenom zničení rusko-nemeckého plynovodu Severný potok, zdroja nesmierne lacného plynu a jedného z pilierov zdarného rozvoja nemeckého hospodárstva podporovaného všetkými doterajšími vládami, je na dlhé desaťročia odstránená akákoľvek možnosť nemecko-ruskej spolupráce a vytvorenie stability v Európe na tomto základe. Naopak, nová európska stabilita sa bude vytvárať vedno s USA ako rozhodujúcim činiteľom na základe novonadobudnutého vplyvu štátov novej východnej hranice NATO na európske usporiadanie. Podľa skúseného politika Klausu von Dohnanyiho v nemeckom verejnoprávnom rozhlase kľúč k ukrajinskému riešeniu je vo Washingtone, kde o tom rozhoduje malá skupina ľudí a Európa už stratila akúkoľvek možnosť do toho hovoriť. Čas, keď Európu (teda Nemecko) vo Washingtone počúvali, je už definitívne preč.

Tri pobaltské štáty – Litva, Lotyšsko, Estónsko – nielenže bezvýhradne podporujú Ukrajinu, ale pre nich je to súčasť ich vlastného zápasu proti Rusku. Teda vojna na Ukrajine

je ich vojnu. Podobne je to s Poľskom. To dnes buduje najsilnejšiu armádu a letectvo. Silnejšiu, ako majú v súčasnosti nemecké ozbrojené sily. Poľsko, ako ukázala návšteva prezidenta USA vo Varšave, je stotožnené s ukrajinským zápasom.

■ AKÉ SÚ CIELE?

Sú naše ciele identické s ukrajinskými? Sú naše ciele vojnových operácií v tejto vojne identické s ukrajinskými? Chce Západ to isté ako Ukrajinci? Ubezpečujeme Ukrajinu o podpore tak dlho, ako to bude potrebné. Avšak kto bude rozhodovať o čase a cieľoch? Čo to vlastne znamená vojnu neprehrať, čo znamená zvíťaziť? Ako sa vyhnúť riziku, že sa NATO, štáty Aliancie stanú priamymi účastníkmi vojny?

Mnohé otázky si kladie časť nemeckej verejnosti. Mierovú výzvu podpísalo v krátkom čase 625-tisíc občanov. V prieskumoch 67 percent opýtaných je za okamžitý začiatok mierových rokovaní. Najmenšiu podporu zaznamenali medzi voličmi vládnej strany zelených – ale aj tak to bola väčšina – 56 percent. V Berlíne sa na výzvu autoriek Mierového manifestu konali tisícové demonštrácie. To všetko je odrazom pochybností nemeckého obyvateľstva, krajiny, ktorá prijala za bezprecedentné dobré podmienky milión utečencov z Ukrajiny.

Ruská invázia nepochybne porušila platné medzinárodné právo. Vlni v marci stoštyridsaťjeden štátov schválilo rezolúciu odsudzujúcu ruskú inváziu. Tento rok sa to opakovalo – stoštyridsaťjeden štátov odsúdilo ruské porušenie medzinárodného práva a žiadalo rešpektovanie suverenity a územnej celistvosti Ukrajiny. Na pôde OSN sa opäť ocitla Ruská federácia v izolácii, stoštyridsaťjeden štátov odsúdilo postup Moskvy, tridsaťpäť štátov sa zdržalo, medzi nimi Čína a India, a päť hlasovalo proti – okrem Ruska, Bielorusko, Severná Kórea, Sýria, Eritrea a Mali.

Aj po roku sú ruské jednotky pevne usadené na juhovýchode krajiny

Ukrajinská vojna sa mení na zákopovú

Radoslav ŽGRADA – Foto: zahraničná tlač, internet

Konflikt na Ukrajine má za sebou rok trvania. Médiá „hlavného prúdu“ na Slovensku aj na Západe nás dennodenne presviedčajú o víťazstvách a odhodlaní ukrajinských síl. Tento naratív nie vždy zodpovedá pravde. Jeho zámerom je udržať podporu verejnosti pre pokračovanie vo vojne, ktorá má za cieľ v prvom rade oslabiť Rusko. Konflikt sa však pre Kyjev nevyvíja až tak dobre. Ukrajina trpí gigantickými stratami a ekonomika štátu je na pokraji zrútenia.

Už pred vojnou (2021) Ruská federácia vynakladala na armádu 66 miliárd dolárov, čo tvorilo vyše tri percentá HDP krajiny. Naproti tomu Ukrajina len 5,5 miliardy dolára. Podľa Medzinárodného menového fondu klesla ruská ekonomika pod náporom „zničujúcich“ sankcií o znesiteľných 2,2 percenta a na roky 2023 a 2024 očakáva dokonca rast ekonomiky. Na druhej strane sa ukrajinský HDP prepadol minulý rok o tridsaťpäť percent a drasticky narástlo zadlženie krajiny.

■ MILIARDOVÉ ŠKODY

Západná pomoc je zväčša poskytovaná vo forme pôžičky, nie je to žiaden dar. Podľa analytikov Goldman Sachs celkové škody Kyjeva následkom vojny už dosiahli 830 – 850 miliárd dolárov. Na rok 2023 musí ukrajinský rozpočet len na naliehavé potreby vynaložiť 55 miliárd pri deficite 38 miliárd dolárov, zatiaľ čo ruská štátna pokladnica sa kúpe v obchodnom prebytku spôsobenom výrazným nárastom cien vyvážaných energií. Obrovský rozdiel v zdrojovej základni sa začína prejavovať v neprospech Ukrajiny aj na bojovom poli. Pomoc Západu konflikt predlžuje bez jasnej možnosti vojenského víťazstva Kyjeva.

Americký analytický portál 19FortyFive, ktorého výstupy citujú

Frontová línia rusko-ukrajinského konfliktu zamrzla ako v prvej svetovej vojne.

také mediálne domy ako New York Times, Newsweek, Asia Times či Fox News, sa rozhodol zhodnotiť rok vojny. Portál s polutovaním pripomína, že Ozbrojené sily Ukrajiny nedokázali dobyť ani jedno mesto, ktoré sa Rusi rozhodli brániť. Ukrajinská armáda mohla vstúpiť len tam, odkiaľ ruské sily odišli z vlastného rozhodnutia, ako napríklad z Chersonskej, Charkovskej a Černigovskej oblasti. Každé ukrajinské mesto, ktoré sa Rusi rozhodli dobyť, bolo kyjevskou vládou vyhlásené za nedobytné a zakaždým bola ukrajinská armáda v takomto meste porazená – Mariupol, Severodonetsk, Lisičansk,

Popasnjaja, Soledar. Rovnaký priebeh sa očakáva aj s Arťomovskom (Bachmut). Bývalý analytik CIA James Rickards tvrdí: „Ukrajina vojnu nevyhráva, ona ju s treskom prehráva. (...) Realita je taká, že väčšina z toho, čo Ukrajinci získali späť, boli slabo bránené pozície, ktoré Rusi rýchlo opustili.“ Ruské sily majú na Ukrajine relatívne málopočetný kontingent, zatiaľ čo Kyjev uskutočnil už niekoľko vln mobilizácie. Minuloročné vojenské úspechy Kyjeva mali reálne len politický a taktický význam, a to za cenu veľkých strát techniky a živých síl. Aj po roku sú ruské jednotky pevne usadené na juhovýchode krajiny. Vzhľa-

dom na vývoj moderných sledovacích zariadení, ako sú prieskumné drony a satelity, v kombinácii s veľmi presnými ďalekonosnými zbraňami nie je možné uskutočniť výrazné prieniky mechanizovanými jednotkami. Z toho dôvodu konflikt nadobudol statický charakter pripomínajúci prvú svetovú vojnu. Ruské velenie tomu prispôbuje svoju taktiku. Frontálne útoky sú posledná možnosť, využívajú prevahu v delostrelectve, protivníka sa snažia obchádzať a blokovat, aby zabezpečili čo najnižšie straty vo vlastných radoch. Najtvrdšie boje v celom konflikte prebiehajú práve v týchto dňoch o mesto Arťomovsk. Šéf súkromnej armády PMC Wagner, ktorá vedie útok na mesto, Jevgenij Prigožin sa vyjadril: „Našou úlohou nie je dobyť samotné mesto, ale vyčerpať a vykrvacať tu ukrajinské jednotky. A tak to aj je.“ Tomu zodpovedajú aj obrovské straty v radoch Ozbrojených síl Ukrajiny. Ako uviedol americký Newsweek, boje v Arťomovsku sú zvlášť ťažké, ide o povestný „mlynček na mäso“, pričom priemerná dĺžka života ukrajinského vojaka v prvej línii je asi štyri hodiny.

■ ODHAD STRÁT

Celkové straty v konflikte sa dajú odhadovať len na základe indícií. Prehlásenia o padlých v radoch protivníka medzi bojujúcimi stranami nie je možné v čase konfliktu brať za vierohodné. Napriek tomu naše médiá tieto informácie nekriticky preberajú len z jednej strany. Novinári z britskej BBC so skupinou dobrovoľníkov si dali námahu a pokúsili sa z otvorených zdrojov (nekrológy, správy o pohreboch a smrtných významnaniach) zistiť straty na ruskej strane. Do polovice februára narátali 14 709 potvrdených bojových úmrtí. Predpokladajme, že skutočné čísla môžu byť okolo 20 000. Ruskí predstavitelia už dlhší čas hovoria o pomere padlých

8 : 1 v ich prospech, k tomuto tvrdeniu sa pripájajú aj nezávislí vojenski analytici na Západe. Straty Ukrajiny môžeme odhadovať na stopäťdesiat-tisíc padlých.

Toto číslo môže byť blízko pravdy vzhľadom na to, že už koncom novembra predsedníčka Európskej komisie priniesla informáciu o stotisíc padlých ukrajinských vojakoch. Ukrajina sa dostáva do situácie, keď kolaps hospodárstva a straty na životoch pri oslobodzovaní územia začínajú byť vyššie ako dokáže spoločnosť uniesť. Štát drží v chode externé financovanie a Ukrajine dochádza už aj výzbroj.

■ ZBRANE ZO ZÁPADU

Západ vyprázdnil sklady starších zbraní a je nútený poslať aj najmodernejšie zásoby, ochudobňujú vlastné armády o obranyschopnosť. Na bojiskách v Donbase chodí rozhodujúcu rolu delostrelectvo. Západ sa v posledných dvoch desaťročiach sústreďoval na vedenie vojen s malým počtom drahých, vysoko presných navádzaných zbraní, intenzita bojov na východe Ukrajiny si vyžaduje skôr masovú výrobu. Napríklad závod General Dynamics v Pensylvánii dosiahol maximálnu kapacitu výroby jedenásťtisíc nábojov kalibru 155 mm mesačne, pričom pracuje dvadsaťštyri hodín denne. Ukrajinská armáda potrebuje asi šesťtisíc až sedemtisíc nábojov denne, ruská údajne až dvadsaťtisíc a podľa dostupných informácií je schopná viesť vojnu rovnakej intenzity do roka 2026. Vojenská pomoc Západu je pri súčasnej intenzite bojového nasadenia na fronte nedostatočná.

Po roku bojov je Ukrajina hospodársky zničenou krajinou. Šance vyhnúť ruské jednotky sa stávajú vysoko nepravdepodobné, ak by sa to aj podarilo, šlo by o povestné Pyrrhovo víťazstvo za cenu státisícov životov.

GLOSA

Dejiny knihovníctva vo Zvolene siahajú do 19. storočia, ale oficiálny zrod dnešnej Krajskej knižnice Ľudovíta Štúra sa kladie do roka 1922. Súvisí so zákonom mladého česko-slovenského štátu, ktorý prikladal veľkú dôležitosť na prehľbovanie vzdelanosti vo všetkých vrstvách spoločnosti. Knihy boli drahé a nie každý obyvateľ si ich mohol kúpiť. Knižnica poskytovala možnosť relatívne lacno dostať sa k literatúre – odbornej i umeleckej.

Storočná knižnica

Za storočie prešla zvolenská knižnica premenami a menili sa aj jej sídla. Po druhej svetovej vojne sídlila vo Zvolenskom zámku, neskôr v rôznych objektoch roztrúsených po meste. V roku 1977 získala budovu bývalého Remeselného domu, do ktorého sa presťahovala po osemročnej renovácii v roku 1985. Pri úžitkovej ploche vyše 1 400 štvorcových metrov sem mohli premiestniť celý zbierkový fond, ktorý dnes tvorí vyše stošesťdesiatdvet tisíc publikácií. Rok na to sa stala krajskou inštitúciou a v roku 1994 dostala meno po Ľudovítovi Štúrovi, ktorý sa výrazne zapísal do histórie Zvolena ako vyslanec tohto kráľovského mesta v uhorskom snehu v roku 1847.

Súčasným zriaďovateľom Krajskej knižnice Ľudovíta Štúra vo Zvolene je Banskobystrický samosprávny kraj, ktorý už niekoľko rokov vyčleňuje vo svojom rozpočte nemalé čiastky na jej obnovu a modernizáciu. Vďaka tomu dostala budova nový vzhľad vonku i vnútri, čím sa radí medzi moderné knižničné inštitúcie. Po vynovení fasády prišiel rad na priestory na prvom poschodí s oddeleniami spoločensko-vednej a umeno-vednej literatúry a priestranou čítárňou, ktorá umožňuje organizovanie najrôznejších kultúrno-spoločenských podujatí. Medzi najznámejšie patria Štúrov Zvolen, Štúrovo pero a Literárny Zvolen. V súčasnosti finišujú renovačné práce na prizemí, kam sa vráti centrálny výpožičný pult a oddelenia krásnej literatúry pre dospelých i pre malých čitateľov. V knižnici nechýba ani možnosť dostať sa k informáciám prostredníctvom internetu vrátane prístupu k e-knihám.

Nielen podľa názvu, ale i prakticky je zvolenská knižnica regionálnou inštitúciou, ktorá zastrešuje vyše štyridsať knižníc v mestách a dedinách bývalého Zvolenského okresu, teda dnes okresov Zvolen, Detva a Krupina. Jej služby využíva ročne vyše desaťtisíc čitateľov a počet výpožičiek sa šplhá k úctyhodnému číslu štyristotisíc ročne.

Jozef SLIACKY

Vynovený objekt zvolenskej knižnice

Jubileum je dôvod na oslavy, na zamyslenie a hľadanie východísk Budeme na úspechy medzi sedmičkami iba spomínať?

Vladimír MEZENECV – Foto: archív autora

Ako by ste naozajnému laikovi opísali súčasnú hádzanú? Určite ako moderný kolektívny šport, rušný, bojovný a primerane tvrdý, na rozdiel od futbalu, v ktorom hráči môžu do lopty iba kopat' a až na brankára sa jej pri hre nemôžu ani dotknúť. Pri hádzanej sú práve ruky najdôležitejšie – nimi sa strieľajú góly a ich počet v stretnutí býva mnohonásobne vyšší než na futbalových trávnikoch. Hádzaná je jednoduchá a z hľadiska ovládania pravidiel nenáročná, od hráčov si však vyžaduje vynachádzavosť a predvídavosť, obratnosť, odolnosť, smelosť, húževnosť i cieľavedomosť. Možno práve preto tak vyhovuje nášmu slovenskému národnému charakteru a pevne sa udomácnila už na základných školách. K tomu nevyžadovala ani nákladné plochy a náročné materiálne vybavenie. Prítom ešte v päťdesiatych rokoch minulého storočia sa na Slovensku ujímala veľmi ťažko a mala dokonca ideologických odporcov.

V bývalom Československu sa teraz hádzaná so siedmimi hráčmi začala hrať až v roku 1947, teda takmer polstoročie neskôr, než to bolo v Škandinávii, konkrétne v Dánsku a vo Švédsku. U nás to s týmto športom bolo veľmi zložité, hrávali sa tri druhy hádzanej – s jedenástimi hráčmi, so

van Bratislava SVTŠ obsadila šieste a Nové Zámky siedme miesto. Nasledujúci rok po prvýkrát medaily putovali už aj na Slovensko. Stalo sa tak zásluhou Prešovčanov, ktorí vo finále skončili tretí. V roku 1955 sa v najvyšších súťažiach natrvalo ustálil systém zápolení iba v jednej skupine, pričom

MS 1982 v Maďarsku reprezentovali Československo iba Slovenky, ale museli sa uspokojiť s celkovým piatym miestom.

NÁSTUP MUŽOV

Československí hádzanári od vstupu na medzinárodnú scénu pat-

Hádzanár storočia Anton FROLO pri typickom výskoku a streľbe na otvorenom ihrisku Tatranu Prešov

Brankárka Anna ČAPOVÁ-RÍŠOVÁ má ziskom titulu najlepšej brankárky svetového šampionátu v Juhoslávii 1957 a ziskom zlatej medaily z týchto MS pevné miesto medzi najlepšími hádzanářmi Slovenska.

siedmimi a nakoniec česká hádzaná, ktorej už samotné meno hovorí o mieste jej zrodu. Tú prvú po druhej svetovej vojne považovali za hru fašistických okupantov, „škandinávsku“ sedmičku pre zmenu za výmysel kapitalistov a iba tá s prívlastkom česká bola vlastne česká. Táto sa však nikde v cudzine neudomácnila, dokonca ani na Slovensku. Jednoducho v našich regiónoch nemala tradíciu. V každom prípade však priblížila rozvoj hádzanej so siedmimi hráčmi, ktorá si krok za krokom získavala v Európe pevné postavenie.

KOMPLIKOVANÁ ŠTRUKTÚRA

Situácia u nás sa natoľko skomplikovala, že v roku 1950 sa hrali tri rôzne majstrovské súťaže, teda v „sedmičkách“, českej hádzanej i v „jedenástkach“. Zodpovední funkcionári to vyriešili naozaj šalamúnsky – o rok neskôr prikázali hrať vrcholové súťaže v hádzanej so siedmimi hráčmi v halách, a keďže v celej republike bola iba jedna hala v Prahe, tak ju prakticky zakázali! Slovenský hádzanářský zväz, ktorý vznikol 16. februára 1943, však do organizácie majstrovských podujatí hovoriť nemohol, všetko sa riešilo v Prahe. Našťastie pri Vltave prišli k rozumu a ďalší rok sa už hralo so siedmimi hráčmi na každej strane ihriska, ale v najvyššej súťaži chýbali slovenské celky, ktoré si pre nedostatok kvalitných hráčov na ňu netrúfli.

Až v treťom ročníku štátnych majstrovstiev (tak sa od sezóny 1950 volala najvyššia súťaž, do ktorej sa vtedy stačilo prihlásiť) začali hrať slovenské celky mužov. Vytvorili sa dve desaťčlenné skupiny. V tej pod Tatrami sa v konečnej tabuľke umiestnili mužstvá v tomto poradí: Trnava, Slávia vš, Spartak KOVO, Spartak Meopta (všetci Bratislava), Banská Bystrica, Tatran Prešov, Nové Zámky, Považská Bystrica, Lokomotiva Košice, Palárikovo. Vo finále ATK (neskôr Dukla) Praha zdolala Trnavu. U žien sa predstavili iba dva slovenské celky, teda až osem bolo z Čiech a Moravy, Slo-

veny a nakoniec česká hádzaná, ktorej už samotné meno hovorí o mieste jej zrodu. Tú prvú po druhej svetovej vojne považovali za hru fašistických okupantov, „škandinávsku“ sedmičku pre zmenu za výmysel kapitalistov a iba tá s prívlastkom česká bola vlastne česká. Táto sa však nikde v cudzine neudomácnila, dokonca ani na Slovensku. Jednoducho v našich regiónoch nemala tradíciu. V každom prípade však priblížila rozvoj hádzanej so siedmimi hráčmi, ktorá si krok za krokom získavala v Európe pevné postavenie.

Už v sezóne 1956/1957 sa hralo systémom jeseň – jar a najmä u žien sa stalo samozrejmosťou, že poháre i tituly putovali na Slovensko, konkrétne do Nitry, Hlohovca, Bratislavy, Partizánskeho, Prešova... Než sa však tak stalo, v Dunaji ešte muselo pretiecť veľa vody a na prvé celkové víťazstvo žien Lokomotívy Bratislava v roku 1956 si už vtedy málokto spomenul...

PRVÉ ZLATO

Premiérový svetový šampionát žien sa uskutočnil v roku 1957 v Juhoslávii. V reprezentácii síce boli iba dve Slovenky – brankárka Anna Čapová, po vydaji Rišová, a Veronika Schmidtová, neskôr Ilavská. Obe však nehrali v družstve iba symbolickú úlohu. Čapovú vyhlásili za najlepšiu brankárku majstrovstiev a Schmidtová dala vo finálovom stretnutí s Maďarskom (7 : 1) dva góly. Okrem toho prvým trénerom tohto úspešného tímu, ktorý na MS neustránil ani bod, bol Ladislav Gross z Bratislavy. Tiež neskôr známy športový redaktor. Keď už sme spomenuli najlepšiu brankárku prvých majstrovstiev sveta hádzanářov, musíme dodať k jej menu i to, že neskôr ju vyhlásili za hádzanářku Slovenska 20. storočia!

Od ročníka 1968/1969, keď sa majsterkami Československa stali hráčky Odevy Hlohovec, sa takýto prímát podarilo získať českému družstvu skutočne už iba málokedy. prioritné postavenie slovenskej ženskej hádzanej v republike potvrdzoval aj počet reprezentantiek ČSSR spod Tatier.

Na MS 1962 v Rumunsku bola iba jedna Slovenka – Anna Košíková (bronzová medaila), o štrnásť rokov neskôr v Holandsku sa ich na zisku striebra podieľalo niekoľkonásobne viac: Anna Hradská, Marta Mösová, Božena Mažgútová, Mária Ďurišinová, Jana Stašová, Daniela Tranžiková, Zuzana Budayová, Jana Kuřková, Elena Gašpariková-Brezányová, Erika Gombosová, Júlia Kolečianová. Na

riľi medzi svetovú elitu, aj keď počas celého obdobia existencie spoločného štátu v reprezentácii bolo viac hráčov spoza rieky Moravy. Povzdme v premiérovej účasti mužstva Československa na MS 1958 vo vtedajšej NDR hrali iba dvaja Slováci – Anton Frolo a Jozef Čaniga. Domov sa vrátili so striebornou medailou. O tri roky neskôr sa na svetovom šampionáte v NSR situácia s cenným kovom zopakovala, iba Čanigu vystriedal Karol Lukošík. Na svetovom šampionáte 1964 v domacom prostredí sa ČSSR ušiel „iba“ bronzový kov. Na jeho zisku sa opäť podieľal Frolo s ďalším svojim oddielovým spoluhráčom Vladimírom Serugom. V roku 1967 sa však čs. reprezentácia vrátila domov s titulom majstrov sveta! Na tomto veľkom úspechu sa podieľalo aj slovenské kvarteto, zhodou okolností kompletne z Prešova – k Tonovi Frolovi a Vladovi Serugovi pribudli Martin Gregor a najmladší člen výpravy, vtedy iba devätnásťročný Rudo Horváth. V zisku titulu majstrov sveta muži teda dobehli ženy až po celom desaťročí. Ale v ich prípade to bola aj posledná, nielen zlatá medaila z MS. Reputáciu si však napravili na LOH 1972 v Mníchove, kde mala naša mužská hádzaná olympijskú premiéru. Celok ČSSR rozhodne nepatrí medzi favoritov na niektorý cenný kov, ale nakoniec sa prekvapujúco umiestnil na druhom mieste za favorizovanou Juhoslávou. O zisk strieborných medailí sa zaslúžila aj trojica Slovákov, boli to Andrej Lukošík, Vincent Lafko a brankár Peter Pospíšil.

ZÁPOLENIA POD KRUIHMI

Aj keď sa okrem OH 1972 ani našim mužom, ani hádzanářkami (tie mali olympijskú premiéru o štyri roky neskôr v Montreale) už nepodarilo stáť na stupňoch víťazov, s ich počtom i hrou môžeme byť v podstate spokojní. Celkom sa na piatich hrách predstavilo dvadsaťjeden mužov a trináť žien, ktorí zápolili o čo najlepšie umiestnenie. Čs. hádzanářský tím sa

pod vľakou s piatimi kruhmi predstavil štyrikrát (1972, 1976, 1988 a 1992), ženské družstvo však iba dvakrát (1980 a 1988). Žiaľ, že nedostali možnosť zúčastniť sa na LOH 1984 v Los Angeles, ktoré sme na pokyn Moskvy museli bojkotovať. Najpočetnejšia skupina slovenských hádzanářov bola v roku 1988 v Soule (desať žien a päť mužov). Ženy v Moskve (1980) aj o osem rokov neskôr v Soule skončili na piatom mieste, mužom ČSSR sa viac nepodarilo nadviazať na úspech z Mníchova: v roku 1976 obsadili v Montreale siedmu priečku, v Soule postúpili o stupienok vyššie, ale na poslednej spoločnej olympiáde 1992 v Barcelone obsadilo Československo až deviatu pozíciu. Teda nevelmi radostná a úspešná rozlúčka...

NEPRESVEDČIVÉ ROKY

Po rozdelení spoločného štátu dochádzalo aj v športových odvetviach k rôznym kurióznym situáciám. Najznámejšia je tá „hokejová“, pri ktorej Česko zostalo v elitnej A – skupine, slovenský hokej však klesol obrazne povedané až do suterénu, teda do „céčka“. Pokiaľ hovoríme o hádzanej, nástupnícku pozíciu pri ženách si udržalo Slovensko, u mužov však Česká republika.

Na oslavách osemdesiateho výročia zrodu organizovanej hádzanej na Slovensku však významní zahraniční hostia akosi nechápavo konštatovali, že v časoch silnej konkurencie zo strany českých klubov počas existencie spoločného štátu sa slovenskej hádzanej darilo viac než teraz. Veď Tatranu Prešov sa podarilo prerušiť pravidelné vyhrávanie súťažných ročníkov I. ligy českými družstvami v sezóne 1968/1969. Potom ešte dvakrát. Trikrát si vybojoval titul Majstra ČSSR aj kolektív ČH Bratislava a dvakrát VSŽ Košice. Medailové umiestnenia najmä pre Prešovčanov i Košičanov boli úplnou samozrejmosťou, rovnako aj prvenstvá ich mládežníckych kolektívov. Teraz? Keď už sa niektorá z našich reprezentácií prebojuje na európsky alebo svetový šampionát, tak už to musíme považovať za veľký úspech. Možno aj umiestnenie s dvojciferným číslom. Žiaľ, na také si naše reprezentatívne družstvá už zvykajú.

POVZBUDENIA K JUBILEU

Anna RAPOVÁ (Švédsko), zástupkyňa Medzinárodnej hádzanářskej federácie IHF: „Slovensko je členom IHF od roka 1993, ale tento národ zanechal stopu v medzinárodnej hádzanej už dávnejšie. Keď vidíme odhodlanie slovenského zväzu, tak sme si istí, že hádzaná bude krok za krokom naďalej rásť.“

Michael WIEDERER (Rakúsko), prezident európskej hádzanářskej federácie EHF: „V roku 1990 som bol ako hosť na majstrovstvách sveta mužov v Bratislave, bol som pri začlenení Slovenska a Česka do štruktúry EHF... Vaši ľudia odvieďli veľký kus práce aj v súvislosti so zvládnutím šampionátu ME mužov v roku 2022 počas pandémie koronavírusu. Napriek tejto komplikácii zorganizovali EHF Euro v ťažkej covidovej dobe excelentne!“

Richard NEMEC, štátny tajomník ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR: „Hádzanářom držím palce. Budem sa snažiť priložiť ruku k dielu drobnými vecami lebo viem, že z nich sa potom rodia veľké úspechy.“

NESTRÁCAJME OPTIMIZMUS

Pokiaľ ho v súvislosti s našou hádzanou ešte máme... Stačí si však spomenúť na rok 1945, keď na Slovensku bolo iba jedno jediné hádzanářské družstvo v Bratislave. O rok ich vtedajší funkcionári evidovali už dvadsaťsedem s 256 hráčmi. Slovenskí hádzanáři si našli uplatnenie v takých kvalitných súťažiach, aké majú vo Francúzsku, v Portugalsku, vo Švajčiarsku, v Nemecku, Maďarsku, Rakúsku...

Atentát na rakúskeho cisára spáchali pred stosedemdesiatimi rokmi

Zriedkavé útoky na panovníkov

Text a foto: Ivan MRVA

Atentáty na korunovaných panovníkov, ktorí vládli z Božej milosti, bývali veľmi zriedkavé. Osobitne v Uhorsku, kde od jeho vzniku okolo roka 1000 až do roka 1853 sa vyskytli len tri takéto útoky. V roku 1330 slovenský veľmož Felicián Zách, niekdajší palatín Matúša Čáka Trenčianskeho, sa neúspešne pokúsil zavraždiť kráľa Karola Róberta a sám pritom prišiel o život. Začiatkom roka 1386 Blažej Forgáč z Kozmáloviec, dôverník kráľovnej Alžbety, zaťal mečom do čela Karolovi II. Malému, ktorý sedel na tróne sotva päť týždňov. Vraždu potom dokonali úškrtím na Vyšehrade, kde sa, mimochodom, odohral aj Záchov atentát.

Podľa nezaručenej správy kronikára Juraja zo Srieemu večer po nešťastnej bitke pri Moháči v auguste 1526 prebodol mečom uhorského a českého kráľa Ľudovíta II. Juraj Zápoľský, aby uvoľnil cestu na trón pre svojho staršieho brata Jána. Napokon však obe krajiny ovládli Habsburgovci.

■ CESTA ZMIERENIA

Odvtedy uplynuli vyše tri storočia a panovníci, aj kráľovná Mária Terézia, sa cítili celkom bezpečne. Nenašiel sa nik, kto by sa odvážil korunovaným hlavám usilovať o život. Výnimkou bol iba šopronský advokát Vitnédy, ktorý ako dôležitý činiteľ Vešeléniho sprisahania plánoval v roku 1668 uniesť cisára Leopolda I. Navrhoval panovníka dopraviť na hrad Košec, kde ho chcel prinútiť, aby podpísal abdikáciu a vyhlásil náboženskú slobodu. Sprisahanci však jeho plány odmietli.

Nastal rok 1853 pamätný aj podivným počasím. Od prvého januára vo Viedni i v širokom okolí nemrzlo ani v noci. Prvý mráz zaznamenali až 15. februára. Meteorologická anomália akoby naznačovala, že sa odohrajú dramatické udalosti, hoci sa zdalo, že monarchia po revolúcii a potlačení uhorského a talianskeho odboja v lete 1849 sa už stabilizovala. V júni 1852 cisár František Jozef absolvoval veľkú okružnú cestu po Uhorsku. Rážia bola dokonale a žiadne incidenty ani prejavy nevôle sa nevyskytli, hoci len pred dvoma rokmi podpísal vyše stopäťdesiat rozsudkov smrti. Žandári preventívne pozatvárali do polepšovni všetkých podozrivých. Stačilo, že niekto mal bradu, dlhšie vlasy ako Ľudovít Košut, prípadne nosil široký kalábrijský klobúk či červenú šatku – zjavné znaky revolúcie – skončil aj na celý mesiac za mrežami, navyše ho ostrihali a oholili.

Najmä v slovenských mestách sa z návštevy mladého cisára ľudia úprimne tešili, pozdravovali ho nápisy aj v slovenčine, na budovách viseli staré slovenské, vtedy ešte bielo-červené zástavy, ktoré Maďari neradi videli. V Banskej Štiavnici zhromaždených obyvateľov prekvapil príhovorom v slovenskom jazyku. No okružná cesta cisára, plánovaná ako gesto zmiernenia, sa minula účinkom, lebo už na jeseň odsúdili na dlhoročné pevnostné väzenie v reťaziach niekoľkých neškodných peštianskych knihkupcov za predaj vraj zakázaných tlačí.

■ MOTÍVY SPRISAHANÍ

Ešte drsnejšie si počínal režim v Benátkach a Lombardii. Polícia s vojenskou asistenciou požatýkala niekoľko tuctov talianskych vlastencov obvinených z nákupu Mazziniho lósov, keďže takto sa zbierali peňažné prostriedky na oslobodenie severného Talianska spod rakúskej moci. V decembri piatich zatknutých v pevnosti Mantova obesili. Rakúske represívne orgány tým len prilievali oheň do ohňa. Už 6. februára 1853 tridsaťčlenná skupina podnikla ozbrojený útok na hlavné veliteľstvo cisárskych síl v Miláne s cieľom vyvolať povstanie v Lombardsku. Po divokej prestrelke niekoľkí preživší utiekli. Desiatich zajatých rakúsky vojský súd potrestal olovom a šibenicou. Za udalosti v Miláne boli podľa rakúskych úradov zodpovední Giuseppe Mazzini

a Ľudovít Košut, ktorí svojimi proklamáciami rozpalujú vášne a v tajnosti vraj pripravujú sprisahanie. Bezpečnostné orgány zvýšili ostrážitosť predovšetkým v Uhorsku, kde panovalo napätie a od potlačenia revolúcie tu odhalili niekoľko sprisahaneckých skupín.

Na mieste atentátu na vládu postavili chrám vďaka Božského Spasiteľa za jeho záchranu.

V krajine už štvrtý rok zostával v platnosti výnimočný stav a s ním súvisiace veľké obmedzenia. Panovala dokonalá cenzúra tlače. Zhromaždenia väčšieho počtu osôb boli zakázané, pohyb obyvateľstva obmedzený. Bez povolenia nebolo možné vzdialiť sa od bydliska na väčšiu vzdialenosť ako šesť uhorských míľ (asi päťdesiat kilometrov). Každé prenocovanie, ba i návštevu cudzej osoby museli domáci ohlásiť úradom, na dedine richtárovi. V krajine vládla neistota spôsobená aj zrušením marcovej ústavy a najmä nejasnosťami v poddanskej otázke. Poddanstvo bolo oficiálne zrušené ešte za revolúcie, ale o poddanskej pôde sa nerozhodlo, či na jej užívanie majú ešte nárok niekdajší feudáli, alebo sa bezplatne previede do vlastníctva sedliakov. Od udalosti v Miláne bezpečnostné orgány veľmi pozorne sledovali k revolte náchylné kraje, obývané predovšetkým Maďarmi. Prostredníctvom siete konfidentov dohľadali na činnosť košutovskej emigrácie v západnej Európe, aby predišli vnútropolitickým komplikáciám.

■ ATENTÁT NA CISÁRA

Úder však prišiel v srdci monarchie – priamo vo Viedni. Okolo obeda 18. februára 1853 ešte len dvadsaťdvaročný rakúsky cisár František Jozef v spoločnosti pobočníka Daniela O'Donella si vyšiel na prechádzku. V blízkosti korutánskej bašty ho nečakane napadol atentátnik. S veľkým nožom v ruke sa pokúsil panovníkovi zasadiť smrteľnú ranu do krku. Stojatý golier hulánskej uniformy, ktorú panovník rád nosil, bol vystužený plechovým páskom – a ten mu zachránil život. Dýka sa mierne ohla, sklzála a zasiahla plece Františka Jozefa. Atentátnik sa pokúsil ešte o jedno bodnutie, no to už zasiahol pobočníka a zúrivca ohánajúceho sa

veľkým nožom pomohol spacificovať viedenský mäsiarsky majster Jozef Ettenreich – neskôr bol za svoje hrdinstvo povýšený do šľachtického stavu. Krvácajúceho cisára rýchlo odviezli do jeho sídla vo viedenskom Hofburgu. Na lôžku strávil takmer tri týždne, lebo rana bola hlboká a nebezpečne sa zapálila.

Útočník skončil v rukách polície, čo bolo jeho šťastie, lebo dav rozzúrených Viedencanov by ho azda predčasne pripravil o život. Pri vyšetrovaní vyšlo najavo, že atentátnikom je dvadsaťjedenročný krajčírsky tovariš Jozef Libéni, rodák z mestečka Csakvár. Jeho čin motivovala nenávisť k panovníkovi, keďže Libéniho otec ako aktívny účastník revolúcie skončil na šibenicí a František Jozef mu neudelil milosť. Spolu s ním polícia zaistila aj vražednú zbraň. Bola to oceľová dýka s mimoriadne dlhou, údajne až 10-palcovou (30-centimetrovou) čepeľou. Jeden kúsok čepele, ktorá mala preseknuť krk z Božej milosti vládnuceho cisára, sa nevedno ako ocitol v zbierke trnavského meštana Martina Tamaškoviča, horlivého slovenského národovca, ktorého spoluobčania zvykli nazývať aj „Svatopluk“. Po jeho smrti v roku 1876 túto ťažko povedať či naozaj pravú relikviu spolu s ďalšími cennosťami odkázal Matici slovenskej. Atentátnik Libéni osem dní po atentáte odvisol na šibenicí a jeho poprave sa prizeral päťdesiatitisícový dav.

■ VERNÁ BRATISLAVA

Medzitým sa zvest' o atentáte rozletela po krajine. Už navečer 18. februára sa po Bratislave šírila senzáčná správa o pokuse zavraždiť cisára, zároveň však zavládlo uspokojenie, že jeho život nie je ohrozený. Mesto malo výhodu priameho telegrafického spojenia s Viedňou, tam, kde telegraf nebol, sa o atentáte dozvedeli neskôr. V Trenčíne 20. februára, v Banskej Bystrici 22. februára a až deväť dní po Libéniho útoku chýr o udalosti vo Viedni doletel do dolnozemskej slovenských osád Kulpín a Petrovec. Hneď 19. februára sa do Viedne vybrala delegácia bratislavského predstavenstva na čele s mešťanom Františkom Kampfmüllerom. Na cisársky dvor doručili osobitné posolstvo, v mene všetkých občanov odsúdili zločin a vyslovili hlboké poľutovanie nad zranením panovníka. Zároveň tlmočili radosť, že život cisára nie je ohrozený, a zdôraznili vernosť mesta trónu. V nasledujúcich dňoch sa aj na zapadnutých slovenských farách konali ďakovné bohoslužby za záchranu života panovníka. Na cisárskom dvore sa striedali deputácie z uhorských miest a zo žúp. Jednohlasne Libéniho zločin odsudzovali a zdôrazňovali poslušnosť a vernosť, aby na nich nepadol tieň podozrenia, že sú zapletení do taliansko-maďarského sprisahania, ktoré pohotovo vykonštruovali policajné orgány. Cisárovi prichádzali telegramy zo všetkých kútov Európy, zavrhujúce zákerný útok na posvätnú

Dobová kresba zaznamenala atentát na cisára vo Viedni.

osobu cisára, aj so želaním skorého uzdravenia. Francúzsky cisár Napoleon III. sa osobne unúval na telegrafnú stanicu, aby tu diktoval telegram určený Františkovi Jozefovi.

■ ODPLATA

„Smutný a hrôzyplný bol skutok 18. februára,“ napísali v tých dňoch Slovenské noviny vychádzajúce vo Viedni: „No nám prospeje, že ukázal celému svetu v plnej nahote ohavnosť tej strany, ktorá pod heslom lásky k národu tie najdivokejšie a najkrutejšie úmysly skrýva... Po takomto zločine každá statočná duša postaví sa na stranu najjasnejšieho panovníka a jeho vlády, aby túto zberbu pomáhala vykoreniť.“ A odporúčanie „zberbu vykoreniť“ sa začalo naplňať...

Hneď po útoku vo Viedni, v Prahe i v ďalších metropolách monarchie vyhlásili výnimočný stav. V Uhorsku i v talianskych provinciách sa dosiaľ panujúci brutálny vojensko-policajný režim ešte viac sprisnil. Vojenský guvernér Lombardska nariadil, aby počas operných predstavení v milánskej La Scale na javisku stáli dvaja ostrostrelci s nabitými puškami, pripravení začať paľbu do obecenstva v prípade politickej demonštrácie. Podobné opatrenia boli podniknuté aj v Benátkach. Stanné sudy mali opäť veľa práce. V Pešti poslali štyri osoby zadržané ešte pred dvoma rokmi a obvinené zo sprisahania na šibenicu. Vo Viedni odvisli šiesti uhorskí občania, medzi nimi jedna žena. V Bratislave kat obesil františkánskeho rehoľníka Mareka Gašpariča, taktiež zapleteného do akýchsi protihabsburských pohybov. Peštiansky vojský súd nezaváhal ani v máji, keď súdil urodzený aristokratky Blanku Telekióvú a Kláru Leoviovú. Všeobecne ctené a zdá sa úplne nevinné dámy dostali desať, resp. päť rokov pevnostného väzenia so sprísneným režimom. Hrdelným trestom, väzením alebo konfiškáciou celého majetku bolo v oboch severotalianskych provinciách postihnutých takmer dvetisíc osôb. Väčšinou to boli príslušníci talianskej uvedomelej inteligencie a bohatí aristokrati.

■ ZBIERKA NA CHRÁM

Obyvateľstvo Uhorska akoby chcelo zmazať len pomyselnú vinu za atentát, ktorý spáchal ich spoluobčan, a vo veľkom začalo organizovať dobročinné zbierky. Na západnom Slovensku ľudia dávali peniaze na nový učiteľský ústav v Trnave, ktorý mal

vychovať učiteľov naplnených oddanosťou k trónu. V Banskej Bystrici zbierali prostriedky na nemocnicu, aby sa rozptýlil tieň hanebnosti, ktorý doľahol na krajinu. Medzi prvými dvadsať strieborných venoval banskobystrický kanonik Tomáš Červeň, vždy pripravený obetovať veľké prostriedky na národné ciele. Na návrh arcivojvodu Ferdinanda Maximiliána sa mal na mieste atentátu postaviť chrám na znak vďaky za záchranu cisárovho života. Všetkým obyvateľom monarchie adresoval výzvu, aby na tento cieľ obetovali peniaze. Rozbehla sa najväčšia zbierková akcia v doterajších dejinách habsburskej ríše. Aristokrati, priemyselníci i bankári obetovali aj päťdesiatitisícové sumy. Prispeli i chudobní, každý podľa svojich možností. Slovenské noviny čitateľov informovali, že aj Jozef Michalovič, biedny želiar z Jablonového na Záhorí, nemajúci žiadne peniaze na zbierku vďaka daroval jedno jahňa. Spolu prispelo vyše trisťtisíc ľudí bez rozdielu národnosti i vierovyznania. Podarilo sa vyzbierať niekoľko miliónov a v apríli 1856 sa na mieste atentátu zišli tisíce Viedencanov, osemdesiat biskupov a celá politická reprezentácia, aby sledovali slávnostné posvätenie základného kameňa budúceho chrámu vďaky (tzv. Votivkirche). Kameň dovezli z jeruzalemskej Olivovej hory.

Bezprostredne po slávnosti sa začal stavať veľkolepý kostol s impozantnými rozmermi, navrhnutý v novogotickom slohu. Pravda, nie všetko šlo tak rýchlo, ako sa pôvodne plánovalo, najmä z dôvodov predimenzovania, veď len výška veži mala byť sto metrov. Kostol úplne dokončili až o dvadsaťtri rokov neskôr. Slávnostne ho vysvätili 24. apríla 1879, symbolicky na striebornú svadbu cisárskeho páru.

■ BOMBY NA PANOVNÍKA

Ešte jeden raz František Jozef musel čeliť pokusu o atentát. Počas návštevy Terstu v septembri 1882 talianski vlastenci Guglielmo Oberdan a Donato Ragosa pripravili bomby určené cisárovi. Polícia Oberdana zatkla ešte skôr, ako mohol útok podniknúť, lekárnik Ragosa bombu na Františka Jozefa napokon hodil. Výbuch zabil dve osoby, ale cisárovi sa nič nestalo. Rakúsky súd Oberdana odsúdil na trest smrti, hoci útok len plánoval, skutočný atentátnik Ragosa, ktorý mal na svedomí aj dva ľudské životy, so šťastím ušiel na talianske územie, kde ho síce zatklí, ale súd ho za jeho vlastenecký čin oslobodil.

Rozhovor so slovenskou spisovateľkou Zuzanou KUGLEROVOU

Vstup do rímsko-kvádskych vojen aj do pomoci autorom

Zhovárala sa Edita ĎURČOVÁ – Foto: autorka

Čitateľom SNN určite netreba predstavovať spisovateľku Zuzanu KUGLEROVÚ. Píše pre deti aj pre dospelých. Jej doménou sú najmä historické motívy. Je zároveň riaditeľkou vydavateľstva Pars Artem a organizátorkou literárnej súťaže Pars Poetry.

• **Odkiaľ ste čerpali inšpiráciu pre román Rimanka a kvádsky kráľ a pre jeho pokračovanie Riman a kvádsky princezná?**

História sa dá spracovať rôznymi spôsobmi, napríklad že si ako kulisu zoberiete známe fakty a do toho vložíte dej a zápletku. Lenže mne to nestačí. Chcem, aby sa môj príbeh mohol reálne odohrávať v čase a na mieste, ktoré si vyberiem. Aby som na vlastnej koži precítila dobovú atmosféru, dotyk ľudí, počula spôsob ich reči, vnímala ich vôňu či pach. Ani tie najlepšie vedecké traktáty zo súčasnosti mi túto skúsenosť nedajú. Preto siaham po starých listinách a kronikách. Tak som sa dostala ku knihe Dejiny Rímskej ríše za súmraku antiky. Kronikár a osobný priateľ Juliana Apostatu tam dosť podrobne zachytáva udalosti z vlády posledných rímskych cisárov. Tak som objavila kvádského kráľoviča Gabinia, ktorého som vo svojom románe nazvala pôvodným kvádskym menom Araharo. No a keďže Kvádi žili na Slovensku, dokonca v lokalite, kde momentálne bývam, rozhodnutie bolo jednoznačné: najbližšia história, ktorú zmapujem, budú rímsko-kvádské vojny s dosahom na Slovensko.

• **Zaujímavými sú tiež mestá vo vašom historickom románe Sirmium**

Spisovateľka Zuzana KUGLEROVÁ

• **a Carnuntum, ktoré som ja osobne počas svojich vysokoškolských štúdií navštívila. O aké dnešné mestá ide a čo znamenali v štvrtom storočí n. l. pre rímsky aj barbarský svet.**

Sirmium je dnešná Sremska Mitrovica v Srbsku. Carnuntum je za rohom Bratislavy, dá sa tam dostať autom za necelú hodinu. Leží v blízkosti Viedne. Sú to mestá, ktoré mali v štvrtom storočí významné postavenie. Sirmium sa môže pochváliť tým, že v ňom žilo až deväť cisárov, Carnuntum štyrmi. Dôležitou postavou v mojom románe je Konštantín

Lišiak, syn Konštantína Veľkého, ktorý reálne využíval obidve tieto mestá ako významné provinčné sídla na dlhodobšie pobyty... Carnuntum ležalo v blízkosti Kvádského kráľovstva na druhej strane Dunaja. Preto sa tu odohrávali dôležité rokovania s kvádskymi kráľmi. Ktovie, možno práve tu zložili klientsky sľub, čím sa Slovensko dostalo do sféry rímskeho vplyvu.

• **Pojem „Germania Magna“ značí územie, na ktorom žilo nepodobné obyvateľstvo. Ale kto žil v pohraničí? Okrem rímskeho obyvateľstva tam muselo byť aj pôvodné. Aké vzťahy panovali medzi Rimanmi a nimi...**

Také isté, ako sú aj dnes v pohraničí. Boli tam zmiešané rodiny, ani mnohí rímski cisári nemali rímsky pôvod. Navyše u mnohých barbarských rodín bol zvláštny zvyk: predávali svoje deti do „lepších“ rodín. Dnes to znie strašidelne, ale oni to považovali za dobré zabezpečenie pre potomstvo. Prekvitalo rukojemníctvo – vládcovia posielali svoje deti ako záruku priateľského vzťahu k Rímskej ríši na cisársky dvor. Tak sa dostal ku Konštantínovi Veľkému aj Araharo, jeden z hlavných hrdinov môjho románu.

• **Prejdime k Pars Artem. Kedy vznikla myšlienka na jeho založenie?**

Približne v roku 2016, keď sme sedeli s Jankom Tazberikom a Ondrejom Kalamárom v bratislavskej kaviarni. Rozprávali sme sa, čo sme zachytili na sociálnych sieťach, vtedy nás napadla myšlienka urobiť niečo pre „písavcov“ zo sociálnych sietí. Tak vzniklo Pars Artem, združenie internetových autorov.

• **Spína Pars Artem vaše očakávania, ktoré ste si ako zakladateľa predstavovali?**

Ja osobne som prekvapená, lebo ďaleko prekročilo moje očakávania. Už prvý rok ukázal, že táto skupina tvorcov nemá žiadne reálne zázemie, že okrem internetu nemajú priestor na prezentáciu... Väčšina z nich nemala nijaké skúsenosti s redakčnou prácou. Ak medzi nich vstúpil profesionál, vznikali búrlivé debaty, kde sa snažili obhájiť právo na svoj pohľad. To bol jeden z najzávažnejších dôvodov, prečo sme s touto skupinou začali pracovať. Chystať pre nich podmienky na knižné vydanie, ale zároveň ich „preškoliť“, aby prijali vstupy profesionálnej redakčnej úpravy do svojich diel. Zháňať finančné prostriedky na aktivity, na knihy, na prezentácie. Začínali sme z finančnej nuly, a predsa sme dokázali do dnešných čias vydať pomaly

päťdesiat titulov, každý rok usporiadať Pars Poetry, prezentovať členov na verejných podujatiach.

• **Nie je toho priveľa – viest' vydavateľstvo, a pritom písať vlastné knihy?**

Ale áno, niekedy som unavená, ten záprah je obrovský. Navyše sa rokmi menilo obsadenie. Ondrik Kalamár je síce dodnes predsedom združenia, ale naložil si na chrbát prácu na filme o básnikovi Urbanovi. Pomáha, ako sa dá, len sa naša činnosť podstatne rozrástla, vyžaduje si viac času. Janko Tazberik je dodnes vzácnym poradcom.

• **Podarilo sa vám nájsť veľa nových literárnych talentov?**

Koľko je veľa? Určite sme našli výrazné talenty. Spomeniem Marka Sopka, Silviu Gašičovú, Radku Hubekovú, Silviu Hajdukovú, sestry Ďurčové, Michala Hradského, Martu Harajdovú, Aňu Konrádovú, Vladu Javorského...

• **Myslíte si, že dnešná generácia začínajúcich autorov má lepšie zázemie, než aké ste mali napríklad vy?**

Skôr má oveľa širšie možnosti. Internet je neobmedzený. Ale či je to dobré? Chýba výberový a hodnotový systém, ktorý by určil, čo je na týchto fórach kvalitné. V grantových platformách sa hodnotitelia často uchýľujú k výberu „známych mien“, čo novým autorom zo sociálnych sietí výrazne znižuje šance preraziť. Najst' spôsob, ako im pomôcť s financovaním knihy, s jej úspešným uvedením na trh a s kvalitnou redakčnou prípravou, je hľadanie ihly v kope sena. Občas sa riadne popicháte, ale tí autori stoja za to hľadať.

Milan KUPECKÝ: Majstri krátkych literárnych humoristických útvarov

Perly zrodene z brilantných myšlienok

KNIHA TÝŽDŇA

Milovníka nášho humoru poteší zbierka esenciálnych vtipných myšlienok v knižnej podobe, ktorej zostavovateľom je jeden zo súčasných humoristov Milan Kupecký. Čo meno – to garancia dobrej satiry: Jozef Bily, Ján Grešák, Vojtech Haring, Ján Heinrich, Milan Hodál, Miroslav Janega, Eva Jarábková Chabadová, Vladimír Javorský, Jaroslav Liptay, Ludovít Majer, Ján Maršálek, Pavol Dinka, Andrej Mišanek, Alexander Scholz, Štefan Švec, Tomáš Turner, Drahošlav Mika, Peter Gossányi, Milan Lechan a zostavovateľ.

V prologu Milan Kenda objasňuje, o aký druh „spisby“ ide. Všetci poznáme množstvo slov, no iba majster ich vie usporiadať tak, aby na malom priestore dokázal vyjadriť veľkú myšlienku. Kenda prirovnal ľudský mozog k jedinečnej herni. Duchaplná pointa zasiahne čítajúceho a spusti mechanizmus – smiech. Základom je objavná vtipná myšlienka. Hoci viaceré útvary sú ešte zo socialisticko-komunistických čias, netreba nad nimi mávnuť rukou, vypovedajú o období, v ktorom vznikli, a iste mnohým pomohli ako „ventil“. Čitatelia nájdu v knihe to najlepšie z tvorby spomenutých dvadsaťjeden autorov. Niektoré z ich výrokov sa určite stanú trvalkami a prežijú ďalšie režimy. Zabavte sa zaujímavými, vtipnými, provokujúcimi až pikantnými výrokmí. Do jednej alebo dvoch viet vtesnať obsahľu myšlienku dokážu iba majstri slova. A ak vás niektorý zo spomínaných aforistov a humoristov zvlášť zaujme, nájdete popri výbere z jeho tvorby aj stručný osobný i pracovný životopis.

Anna SLÁVIKOVÁ

MEDAILÓN

Jerry Jaroslav KRÚPA sa narodil 5. 2. 1937 vo Valaskej Belej. Vyštudovaný chemik, ktorého záujmom bol boj za slobodu Slovenska. V mladosti navštevoval protikomunistické schôdzky a sníval o slobodnej krajine. Jeho manželkou sa stala Mária Mešťánková, s ktorou sa oženil 6. 7. 1963. O rok sa im narodil syn Roman. Čoskoro emigroval, po čase mu Medzinárodná organizácia pre utečencov ponúkla USA. Krátko žil v New Yorku, neskôr sa usadil v New Jersey. Siedmeho júla 1968, po tri a pol roku čakania, sa podarilo manželke a synovi prísť do USA, neskôr

Spomienka na Jerryho Jaroslava KRÚPU

sa im narodila dcéra Diana. Po udelení občianstva si zmenil pre ľahšiu výslovnosť krstné meno. Zapojil sa do práce slovenských organizácií a spolkov. Slovenská liga v Amerike bola prvá, niekoľko rokov pôsobil ako tajomník newyorskej pobočky. Založil časopis Slobodná Tribúna, bol jeho hlavným editorom. V roku 1971 vznikol Svetový kongres Slovákov, v ktorom viedol politickú komisiu a osnoval dokument Konkrétne kroky za nezávislé Slovensko. Dvakrát bol zvolený za predsedu Slovensko-amerického kultúrneho strediska v New Yorku. Túžby sa mu vyplnili, keď v roku 1989 padol komunizmus a v januári 1993 sa Slovensko stalo nezávislým. Štvrtstoročie pracoval ako chemik pre výskumný ústav Unilever Research, mal šesť patentov, registrovaných v USA, v Kanade a vo Veľkej Británii. Bol autorom kníh Lásky a myšlienky, Cesta k úspechu, Výber poézie a prózy, Rastislavov otčenáš.

Po odchode do dôchodu sa presťahoval s manželkou na Floridu, stali sa členmi organizácie Slovenská záhrada. Radi cestovali, niekoľkokrát navštívili aj rodné Slovensko. Krúpa zostane v pamäti pre lásku k Slovensku a neutíchajúce angažovanie v boji za jeho slobodu. Zomrel 7. augusta 2022 v Altamonte Springs.

Jozef M. RYDLO

HUMORESKA

Po grétkoklimatickej dobe a dobe kovidovej prichádza ufónová doba. Ufá si vraj poletujú nad Amerikou. Tvária sa, že sú čínske meteorologické balóny. My občania odchovaní internetom a americká vláda vieme svoje. Kvôli lampiónu šťastia by USA neposlali stíhačku s raketami nad Atlantik. Nevýhodili by pol milióna dolárov, aby skolili z oblohy lacný balónik. Ved' takých balónikov by Čína alebo Rusi mohli vypustiť tisíce. Keď ich Američania všetky zostrelia a zostanú bez zbraní, darujeme im naše stíhačky a rakety. Láska je láska. Nejaké utajené ešte určite máme. Predsa by sme nenechali naše atómové

elektrárne bez ochrany. Zato od riadiacej ambasády očakávame, že nám ponad plot prehodia inštrukcie, ako sa máme k ufónom správať. Ufóni sú kto alebo čo? Ak sú

ako vyzerajú. Či nie sú dubléri našich politikov a nesnažia sa nás zlikvidovať chaosom v štáte. Podľa súčasnej situácie sa zdá, že už sú nejaký čas tu a darí sa

jednotlivec zabalený v rôznofarebných vlajkách. Na tákce bude niesť marinované červíky a vyprážené cvrčky posypané glutamánom. Ak majú ufóni nosy, rovno ich môže

rom potrebujeme inštrukcie EÚ. Nevieme, na aký pohon lietajú. Budeme nekompromisní. Vaše taniere nesplňajú limity emisií E7, ufóni? Raz-dva vás vyženieme za hranice EÚ. Len sa tak po vás zapráši hviezdny prachom. Na emisii si my v EÚ dáваме pozor. Tank Leopard má spotrebu nafty len okolo sedemsto litrov na sto kilometrov, francúzsky Leclerc dvakrát toľko. Stíhačka F16 aj vyše štyridsať ton paliva za hodinu. A keď sa ufóni dozvedia, čo za ďalšie opatrenia Zelenej dohody nám EÚ pripravila do roka 2035, mobilní operátori dobre zarobia. E.T. volá domov. E.T. chciet' domov. E.T. nás tu chce zanechať EÚ a vláde napospas. E.T. nie kamarát. Milan ČASNOCHA MIKŠ

V Pudskom svete nastáva ufónová doba

to zvieratá, patria pod ministerstvo životného prostredia. Zvýšili by sa právomoci a rozpočty medvediarických zásahových tímov. Ak sú hmyz, patria pod ministerstvo výživy. To overí, či neobsahujú alergény a šupšup s nimi na jedálne lístky školských obedov zadarmo. Ak patria medzi ľudí, sú to naši priatelia alebo nepriatelia? Ak sú nepriatelia, potrebujeme vedieť,

im. Ak sú naši priatelia, vytvoríme MVC-čka. Mobilné vitácie centrá. Rozpočet dvadsaťtisíc euráčov na emvécčko na týždeň. Dvadsaťštyrihodinová pohotovosť. Hlavnou úlohou emvécčiek bude srdečné vítanie vesmírnych hostí. Žiadny chlieb a soľ. Ukážeme im, akí sme pokrokoví a ako si ctíme nové tradície EÚ. Namiesto krojovaných dievčeniec napochoduje nebinárny

ošpajdličkovať. Testov máme dost' pre celú Mliečnu dráhu. Mohli by doniesť novú virózu.

Na starom kovidе sa už veľmi nedá zarobiť. Iba sa na ňom niektorí naučili zarabať. Minimálne Trnavčania. Vyhlásil by sa extra mimoriadny stav, nakúpili nové vakcíny. Neskôr ich vyvezieme do Kazachstanu a dáme sľuby zdravotníkom. K lietajúcim tanie-

V Humennom uzavreli fašiangové obdobie programom **Deti spod Vihorlatu**

Fašiangy, Turíce, Veľká noc príde

Text a foto: Miroslav KEREKANIČ

Fašiangy sú plné veselosti, bujarosti a na slovenských dedinách vrcholili obchádzkami mládencov a spoločenskými zábavami spojenými s pohostením na priadkach, na ktorých sa podávali všelijaké regionálne špeciality, napr. praženica, šišky, závin, huspenina a iné dobroty. O zábavu sa starali mládenci, straškovia a miestni hudobníci. Vymýšľali sa všelijaké huncútva a figle. Fašiangy sa končili v utorok o polnoci zaviazaním strún hudobných nástrojov alebo v niektorých regiónoch pochovávaním „basy“. Tým sa ukončilo obdobie zábavy a nastúpilo pôstne obdobie, obdobie striedmosti.

Niekdajšie tradície sa v súčasnosti pripomínajú kultúrnymi programami folklórnych kolektívov, ktoré obsahujú aj fašiangové prvky. A takýmto spôsobom si fašiangy pripomenuli aj členovia DFS Chemlon a FS Chemlon Humenné so svojimi zložkami – ľudovou hudbou Sokolej, mužskou speváckou skupinou Hačure a dievčenskými speváčkami

FOLKLÓRNE TRADÍCIE

skupinami Bosoročky a Bosorčatá v programe Deti spod Vihorlatu. Fašiangový koncert pod názvom Deti spod Vihorlatu sa uskutočnil 19. februára v estrádnej sále Mestského kultúrneho strediska v Humennom. Zaplnená sála si mohla pozrieť rezké tance z horného Zemplína v choreografiách doc. Vladimira Marušina, ArtD., a vypočuť nádherné rusínske a zemplínske spevy pod

Aj na Zemplíne sa udržiavali fašiangové zvyky a humenský folkloristi zo súborov Chemlon a Chemloňáčik so svojimi zložkami ich v minulých dňoch priťažlivo uviedli v programe Deti spod Vihorlatu.

vedením primášky Vitaliny Poldruhárovej. Program vhodne moderoval Ľudovít Džubák, ktorý sa prezentoval aj blokom zemplínskych autorských piesní. Zverejnený Flaškový tanec bol inscenovaný na spôsob fašiangovej zábavy s fašian-

govými maskami. Jednotlivé masky si tanečníci a speváci vytvorili sami. Dokonca ich aj ohodnotili. Vyhrala maska Mirky Chomovej, Program ukončilo zaviazanie strún kontrabasu a účinkujúci opustili pódium za zvukov smú-

točného pochodu. Vydarené podujatie pripravili FS Chemlon Humenné v spolupráci so SZUŠ Kudlovska Humenné, s Vihorlatským múzeom v Humennom, Maticou slovenskou, RRURS a MsKS Humenné s finančnou pomocou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín. Všetkým treba úprimne poďakovať!

Následne si tento vydarený fašiangový koncert mohli pozrieť 21. 2. 2023 aj občania Trebišova. Podujatie organizačne zabezpečila a program moderovala PhDr. Lenka Čopanová, rodáčka z Humenného. V hľadisku bol i primátor mesta PhDr. Marek Čižmár a diváci si okrem kultúrneho programu vychutnali aj pravé fašiangové trebišovské šišky a ovocné koláče. Ďakujeme za pozvanie, vrele potlesky i šišky! Boli vynikajúce!!!

Krajské kolá 28. ročníka súťaže v prednese slovenských povestí majú svojich laureátov

Šaliansky Matko opäť výnimočný a nezabudnuteľný

Od našich matičných spolupracovníkov a dopisovateľov

Periodicita Slovenských národných novín nedovoľuje obšírne informovať o všetkých matičných podujatiach, aj keď by si to zaslúžili, najmä v takých prípadoch, ako sú postupové súťaže okresných kôl Šalianskeho Matka. V tomto roku informácie o ich priebehu prišli z mnohých okresov od Trebišova po Galantu, od Popradu na severe až po okresy na juhu našej vlasti. Za všetky ďakujeme. Spoliehame sa na pochopenie našich spolupracovníkov, preto už uverejňujeme príspevky o priebehu a výsledkoch krajských kôl tejto reprezentatívnej akcie, ktorá zdobí Maticu slovenskú.

Na radnici mesta Žilina sa na krajskom kole súťaže v prednese slovenských povestí Šaliansky Matko zúčastnilo 33 súťažiacich z 11 okresov Žilinského kraja. Výkony zúčastnených detí vo všetkých troch kategóriách boli tak vysoko profesionálne, že porota mala veľký problém určiť poradie víťazov. Ako uviedla jedna z porotkyň, prednes, gestikulácia a mimika účastníkov sa vysoko približovala výkonom hercov z národného divadla. Do celoslovenského kola postúpili žiačky a žiaci, ktorí sa umiestnili na 1. mieste: I. kategória (2. – 3. ročník) Michal Hrehor (ZŠ s MŠ, Súľov), II. kategória (4. – 5. ročník) Simeon Lipovský (Spojená škola, T. Teplice); III. kategória (6. – 7. ročník) Katarína Dibdiaková (ZŠ s MŠ J. Vojtaššáka, Námestovo). Porota udelila aj po tri čestné uznania v každej kategórii.

Atmosféra krajského kola súťaže Šaliansky Matko v Košiciach a tí, čo sa postarali o jej nezabudnuteľný priebeh.

Krajské kolo súťaže v Košiciach sa uskutočnilo v piatok dňa 17. februára v Kultúrno-spoločenském centre Mestskej časti Košice-Západ.

Hlavným organizátorom bol Dom Matice slovenskej Košice v spolupráci s Regionálnym úradom školskej správy v Košiciach a Mestskou

časťou Košice-Západ. Starostovi tejto mestskej časti Mgr. Marcelovi Vrchotovi patrí vďaka za poskytnutie vhodných priestorov. Erudovanú deväťčlennú porotu viedla PhDr. Miroslava Lauffová a vyhlásenie výsledkov sa uskutočnilo za prítomnosti zástupcu starostu JUDr. Ing. Petra Hubu, PhD. Obsahovo hodnotné knihy s povestami odovzdala súťažiacim riaditeľka D MS v Košiciach Martina Matečková. Aj v Košiciach krajské kolo bolo na mimoriadne vysokej úrovni. Na celoslovenskom kole v Šali budú Košický samosprávny kraj reprezentovať títo víťazi jednotlivých kategórií: I. kategória: Soňa Baranová, ZŠ Družicová 4, Košice; II. kategória:

Gregor Slivka, ZŠ Komenského 3, Smižany; III. kategória: Dominika Jurčenkova, ZŠsMŠ, Zalužice.

Zomrel Fellini slovenského filmu JURAJ JAKUBISKO Filmový mág nám zanechal trvalé dielo

Lukáš PERNÝ

Tvorivý umelec začínal experimentmi, no neskôr sa z neho stal vynikajúci režisér tých najlepších slovenských filmov. Zomrel JAKUBISKO, slovenský Fellini, magický realista filmu. Jeho posledným plánom, ktorý sa už nepodarilo filmársky uskutočniť, bolo nakrútenie Slovanskej epepeje.

Prof. doc. MgA. Juraj Jakubisko (* 30. apríl 1938 Kojšov – † 24. február 2023 Praha) bol slovenský filmový režisér, scenárista, kameraman a výtvarník. Narodil sa v malej obci gelnického okresu, vyštudoval Strednú umelecko-priemyselnú školu a pokračoval Filmovou Akadémiou múzických umení v Prahe v čase vzniku tzv. česko-slovenskej filmovej novej vlny. Už počas štúdiá nahrával filmy. Vo svojom experimentálnom období nakrútil filmy Kristové roky, Zbehovia a pútnici, Vtáčkovia, siroty a blázni či neskôr zakázaný a po roku 1989 dotčený film Dovidenia v pekle, priatelia.

Tento film znamenal dištanc a Jakubisko mohol robiť iba krátkometrážne filmy. Vrchol kariéry dosiahol až koncom sedemdesiatych a osemdesiatych rokov. Práve v tomto období nahral Neveru po slovensky, populárne rozprávky Perinbaba a Teta a napokon monumentálny film Tisícročná včera, ktorý vytvoril v spolupráci s Petrom Jarošom. Film je filmovým prerozprávaním Mináčovej filozofie slovenských dejín a ukážkou magického realizmu. Vo filme Lepšie byť bohatý a zdravý ako chudobný a chorý vyjadril kritiku vazalstva k USA. V Nejasnej správe o konci sveta sa inšpiroval proroc-

tvami Nostradama. V Post coitum zase vyjadril kritiku promiskuitných sexuálnych vzťahov bez lásky, individualizmu a duševnej prázdnoty. Napokon „po svojom“ interpretoval aj osud Alžbety Bátoriovej. Posledným dokončeným filmom je pokračovanie Perinbaba. Počas života dlhodobo udržiaval kontakt s režisérom Elom Havettom, inšpiroval sa Fellinim, Truffautom či Godardom. Narodenie, život a smrť na rozmedzí času a dejín, to bola hlavná téma jeho filmov. V jednom z posledných rozhovorov zhrnul, že skoro všetky jeho filmy sa dotýkajú smrti a že nie sme na tomto svete po prvý

Nezabudnuteľný režisér Juraj JAKUBISKO.

raz a život sa smrťou nekončí. Odišiel skoro a zanechal po sebe nedokončené dielo. Dnešok by potreboval ešte jeden jeho film, ktorý by poukazoval na absurditu čias, ktoré žijeme.

MATIČNÉ DEPEŠE

POVZBUDZUJÚCE SLOVÁ

Na adresu SNN stále prichádzajú povzbudzujúce priania i gratulácie. Za všetky aj s našim poďakovaním odcitujeme pár viet z listu spisovateľky Evy Fordinálovej. „Naši vzácní redaktori, ďakujem Vám, že ste prijali môj príspevok k rovnako vzácnemu výročiu našej republiky, a úprimne Vám želim do tohto roku veľa ďalších vďačných čitateľov. Ďakujeme Vám, že sa máme kde dozvedať o skutočnej pravde, čo je v týchto časoch veľký dar, aby sme nepodľahli skepse, že všetko je márne. Dávate nám silu v poznaní, že možno plávať proti prúdu. Že „ešte Slováci žijú – a budú žiť vždycky so slávou“. Pevné zdravie a veľa sil v tomto zápase a pocit dobre vykonanej práce...“

KUBALOVA STOROČNICA

Premietaním celovečerného kresleného filmu Zbojník Jurko si v Slovenskom inštitúte vo Varšave pripomenú 16. marca sté výročie narodenia vynikajúceho režiséra, kresliara a karikaturistu Viktora Kubala.

MIČIANIK O DOMBRANE

V Novohradskom osvetovom stredisku v Lučenci pred niekoľkými dňami uviedli do života knihu historika PhDr. Pavla Mičianika, PhD., Dombrana v Armáde Slovenskej republiky 1995 – 2002. Autor novú publikáciu detailne predstavil za prítomnosti predstaviteľky vydavateľstva a publika, v ktorom nechýbali matičiari. Knihu uviedli do života pplk. v. v. Jozef Sikel, bývalý veliteľ Výcvikového strediska domobrany v Žiline, a veliteľ 3. mobilizačnej základne v Brezne a plk. v. v. Ivan Sálaši, bývalý náčelník štábu 2. mobilizačnej základne v Kežmarku. Ozbrojené sily SR na podujatí zastupoval aj generál Martin Michalko.

ZARMÚTENÍ TRENČANIA

Rady MO MS v Trenčíne opustila dlhoročná matičiarka, tiež členka Literárneho klubu Omega pri Verejnej knižnici Michala Rešetku Olga Nemcová-Košecká. Nebohá sa venovala poetikej i prozaickej tvorbe, vydala pätnásť kníh. V apríli by sa dožila krásneho životného jubilea 90 rokov. Posledná rozlúčka so zosnulou sa uskutočnila 16. 2. 2023. Česť jej pamiatke!

KOVAČICKÁ INSITA

Srbské umenie z Kovačice je názov 182. výstavy v známej Art Galérii Schürger v Trdošine. Vernisáž diel sedemnástich predstaviteľov tohto nevšedného výtvarného fenoménu sa uskutoční v stredu 8. marca 2023 o 17. hodine.

SOCHÁRSKE IN MEMORIAM

Osobitý a vyhranený prejav sochára Emila Venkova (1937 – 2017), rodáka zo Sofie, ktorý však celý tvorivý život prežil na Slovensku, sprostredkúva po tieto dni Bulharský kultúrny inštitút v Bratislave výberom jeho tvorby pod názvom Návšteva po rokoch. In memoriam. Výstavu venovali štátnemu sviatku 3. marca – Dňu oslobodenia Bulharska – a koná sa pod záštitou mimoriadneho a splnomocneného veľvyslanca Bulharskej republiky v Slovenskej republike Jeho Excelencie pána Vassila Petkova.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

V priestoroch Domu Matice slovenskej v Rožňave sa začiatkom februára za prítomnosti predstaviteľov ustanovizne, predsedu MS M. Gešpera a riaditeľa ČÚ MS M. Hajníka, uskutočnilo zasadnutie Oblastnej rady MS v Rožňave, predsedov MO MS okresov Rožňava a Revúca a priaznivcov MS. Zasadanie otvorila riaditeľka D MS v Rožňave Z. Halková, ktorá po privítaní hostí a prítomných predstavila program rokovania. Uviedla uskutočnené akcie a aktivity v minulom roku, zhodnotila celé pôsobenie MS a sumarizovala úspešne zvládnuté projekty v okresoch za rok 2022. Referovala tiež o pripravovaných akciách, projektoch a úlohách na rok 2023. Po nej vystúpil M. Gešper, ktorý tiež zhodnotil aktivity MS v roku

Rožňavské podnety

2022, úspešne uskutočnené väčšie projekty a slavy aj v našich okresoch, na ktorých bol osobne prítomný. Informoval o pripravovaných oslavách a projektoch na rok 2023. Predseda MS oboznámil prítomných s termínom a pripravovaným programom osláv okrúhleho výročia ustanovizne, ktoré sa uskutočnia v Martine, a všetkých na oslavu pozval. Po obsiahom informatívnom vystúpení predsedu MS sa slova ujal riaditeľ ČÚ MS M. Hajník, ktorý sprostredkoval poznatky o členskej základni, zbilancoval prácu matičných odborov aj z administratívneho zreteľa a poďakoval za ňu predsedom MO MS príslušných okresov, bez ktorých by fungovanie MS určite nebolo na takej úrovni, ako je. Prítomných pozdravil aj člen Výboru MS za okres Rožňava Vladimír Tókoly a podpredseda Dozorného výboru MS Martin Gallík. Na záver stretnutia sa predsedovia matičných odborov informovali o podujatiach, ktoré v okresoch Rožňava a Revúca pripravujú v tomto roku.

Michal TERRAI

Zlatka Halková a predseda MS počas rokovania Oblastnej rady rady MS v Rožňave

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Matica bude v tomto roku oslavovať 160. výročie svojho vzniku
Národná ustanovizneň má deficitný rozpočet

Text a foto: Pavol JAVORSKÝ

Koncom februára rokoval v Liptovskom Mikuláši Výbor Matice slovenskej (V MS). Jeho členovia sa 25. 2. stretli, aby schválili poslednú zmenu rozpočtu MS za rok 2022 a predpokladaný návrh rozpočtu na tento rok. Oba materiály predložil a odôvodnil správca Matice slovenskej Maroš Smolec. Okrem rozpočtu matičiari prerokovali aj návrh Hlavných aktivít ustanovizne na rok 2023 a plán hlavného podujatia roku – 160. výročia vzniku Matice slovenskej.

Budova Matice slovenskej

Zmena rozpočtu za uplynulý rok bola podmienená špeciálnym navýšením rozpočtu ustanovizne za rok 2023 o 33-tisíc eur. Ministerstvo kultúry SR na základe rozhodnutia Výboru NR SR pre kultúru a médiá Matici v decembri pomohlo touto špeciálnou tranžou, aby vykryla navýšenie cien energií, čo výrazne pomohlo jej ekonomickej situácii. Rozpočet bol vyrovnaný. Príjmy a výdavky dosiahli výšku 1 720 269 eur. „Rok 2022 sme po krízových obdobiach spojených s covidom a neúmerným navýšením cien energií ustáli. Horšie to bude v roku 2023, v ktorom budú rovnaké ekonomicke nástrahy pretrvávajúť,“ povedal správca MS Maroš Smolec.

DEFICIT 2023

V minulom roku parlament schválil zmenu zákona o MS a stanovil výšku dotácie pre MS na úrovni 1,5 milióna eura. To je hlavná časť celkových príjmov Matice vo výške 1,7 milióna. Matičný rozpočet na rok 2023 predpokladá deficit 95 470 eur.

Celkové výdavky ustanovizne predpokladá na úrovni 1 818 569 eur a príjmy 1 723 099 eur. „Pre tento rok chýba v rozpočte 95 470 eur. Tento deficit je vytvorený z väčšej časti vplyvom navýšenia cien energií o 54 555 eur. Ostatných 40 915 eur deficitu rozpočtu je tvorených z ostatných výdavkov rozpočtu. Túto situáciu bude nutné riešiť najneskôr do konca prvej polovice roka a požiadať o dodatočnú finančnú výpomoc štátu, resp. deficit vyrovnáť predajom dubiozneho majetku,“ uviedol pre SNN finančný riaditeľ J. Gustiňák. Napriek deficitu rozpočet počítá so sumou až 50-tisíc eur na podporu

a rozvoj regionálnej kultúry prostredníctvom činnosti miestnych odborov (MO MS) po celom Slovensku, 6000 eur na podporu vedeckých projektov, 13 000 eur na organizáciu snemu MS v októbri 2023 a 16 000 eur na organizáciu podujatia k 160. výročiu vzniku MS.

ZVÝŠENÉ PRÍJMY

„Deficit najmä za energie vo výške približne 55-tisíc eur budeme žiadať o prefinancovanie prostredníctvom dotácie zo strany štátu, ako sa nám to podarilo v decembri minulého roka. Ostatný deficit budeme musieť vyriešiť iným spôsobom. V prvom polroku budeme teda intenzívne komunikovať so štátom,“ vysvetlil správca MS. Hospodárenie ustanovizne nebude vôbec jednoduché. Jednotlivé rozpočtové položky sa budú musieť striktné dodržiavať, aby sa deficit neprehlboval. Pozitívom je jerné zvýšenie vlastných matičných príjmov na úrovni 129 000 eur, čo však nie je dostatočné.

Profesori Dalimír HAJKO a Jozef LEIKERT o kultúre humanizmu
Kulturológovia v bratislavskej Matici

Lukáš PERNÝ – Foto: MS

Matica slovenská v spolupráci so Spolkom slovenských spisovateľov, Mladou Maticou a so Slovenskými pohľadmi usporiadali Večer kulturológov. Hostami podujatia boli dvaja významní slovenskí kulturológovia, spisovatelia, autori troch desiatok kníh profesori Dalimír Hajko a Jozef Leikert.

Po diskusiách s J. Mikloškom, T. Jaglovou, M. Ivaničkovou, D. Mikolajom a S. Melišom ide už v poradí o štvrté podujatie. Ludovými piesňami na akordeóne ho uviedol matičiar M. Bordáč zo Svätého Jura. Nasledoval príhovor tajomníka Matice P. Schvantnera, ktorý predstavil oboch profesorov aj nového šéfredaktora Slovenských pohľadov R. Žgrada a nového riaditeľa D MS v Bratislave J. Kšiňana.

Profesor D. Hajko je vysokoškolský pedagóg, filozof, kulturológ, literárny kritik a esejista, nositeľ Svetovej ceny za humanizmus 2022, ktorý sa venoval v rámci

svojej tvorby existencializmu, indickej filozofii, filozofii umenia, filozofii dejín, dolnozemskej literatúre či filozofii štúrovcov. Na besede zdôraznil, že zmysel tvorby je seberealizácia a je rozdiel medzi kultúrou a civilizáciou, pričom zmysel kultúry je v napredovaní k humanizmu.

Profesor J. Leikert, vysokoškolský pedagóg, básnik a spisovateľ literatúry faktu, v bratislavskej Matici hovoril o potrebe pripomínania osobností slovenskej kultúry a potrebe poézie pre každodenný život. Unikátne podujatie bolo celé skoro úplne grátis a založené na dobrovoľnosti ako dôkaz, že ak

Kulturológický večer v Bratislave

ľudia chcú, aj v ťažkých časoch sa dá robiť kvalitná kultúra. Záznam je k dispozícii online. Zúčastnili sa na ňom vyše tri desiatky záujemcov, čo kompletne naplnilo knižnicu slovenskej štátnosti.

Ročné predplatné: 24,- €
Polročné predplatné: 12,- €
Štvrťročné predplatné: 6,- €

Objednávajte telefonicky:
043/ 3812 838 0918/ 904 925
emailom: snnredakcia@matica.sk
cez formulár:

https://snn.sk/redakcia/predplatne-2

poštou: Slovenské národné noviny,

P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

platba predplatného na účet:

IBAN: SK28 7500 0000 0040 0786 8337

Variab. symbol: 821023

Do poznámky uveďte meno

a priezvisko odberateľa.

ČITATEĽSKÁ SŤAŽ

V SNN č. 2/2023 sme sa v súvislosti s udeľovaním štátnych vyznamenani k 30. výročiu vzniku samostatnej SR prezidentkou republiky pýtali aj na laureáta zo Starých Hôr, ktorý patrí k posledným aktívnym účastníkom SNP. Správne odpovedali tí naši riešitelia kvízu, ktorí uviedli, že je ním Vladimír Strmeň. Spomedzi nich sme vyžrebovali týchto výhercov: Ján Peniaško, Prievidza; Alojz Vrabec, Piešťany; Jozef Roháčik, Bratislava.

• **Nakrútil nedávno zosnulý známy režisér Juraj Jakubisko aj film Slávnosť v botanickej záhrade?**

Svoje odpovede posielajte na známe redakčné kontakty uvedené v tiráži týchto novín aj elektronicky administrátorke SNN Ľubici Rišianovej do vyjdenia ďalšieho čísla matičného dvojtýždenníka.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

11. marca

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodila herečka a filmová producentka Deana Horváthová (1958), manželka nedávno zosnulého Juraja Jakubiska; hrala v desiatke televíznych filmov a seriálov, venuje sa producentskej činnosti

12. marca

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel herec Jozef Kroner (1924 – 1998); v Anketе 2000 sa stal slovenským hercom 20. storočia, zahral si v oscarovom filme Obchod na korze

13. marca

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodila politička Irena Belohorská (1948), bývalá ministerka zdravotníctva a bývalá poslankyňa Európskeho parlamentu

14. marca

– pred stodesiatimi rokmi sa narodil spisovateľ Dominik Tatarka (1913 – 1989), jeho najznámejší román Panna záračnica opisuje ľudí, ktorí žijú v absurdnom svete a snažia sa ho pochopiť

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel hokejista Dušan Pašek (1960 – 1998), na MS 1985 získal zlatú medailu; bývalý prezident SZLH a klubu HC Slovan Bratislava, v roku 2007 bol uvedený do Siene slávy slovenského hokeja

16. marca

– pred stodevädšiatimi piatimi rokmi sa narodil spisovateľ Pavol Dobšinský (1828 – 1885), je najznámejším slovenským rozprávkárom; celý svoj tvorivý život zasvätil zbieraniu, vydávaniu a vysvetľovaniu významu rozprávok

17. marca

– pred tristodesiatimi rokmi zomrel zbojník a národná legenda Juraj Jánošík (1688 – 1713), legenda o odvážnom zbojníkovi, ktorý „bohatým bral a chudobným dával“, začala vznikáť už krátko po jeho smrti

18. marca

– pred stosedemdesiatimi rokmi zomrela šľachtičná Adela Ostrolúcka (1824 – 1853), priateľka Ludovíta Štúra

20. marca

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil diplomat Miroslav Lajčák (1963), bývalý minister zahraničia a podpredseda vlády

20. marca

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil diplomat Miroslav Lajčák (1963), bývalý minister zahraničia a podpredseda vlády

– v roku 1950 boli rímskokatolíckimi biskupmi a kňazi v Česko-Slovensku donútení zložiť tzv. „sľub vernosti republike“

– v roku 1894 zomrel vodca uhorskej revolúcie Lajos Kossuth, maďarský politik, spisovateľ a revolucionár (* 1802), ktorý ovplyvnil aj slovenské dejiny

21. marca

– pred 72 rokmi sa narodil známy slovenský futbalista a tréner Jozef Bubenko

22. marca

– pred ôsmimi rokmi (2015) zomrel slovenský spisovateľ Peter Pišťanek, narodil sa v roku 1960

23. marca

– v roku 1750 zomrel známy slovenský polyhistor Samuel Mikovín

– v roku 1988 zomrel predstaviteľ slovenského exilu v USA, prvý predseda Svetového kongresu Slovákov, významný podnikateľ s prezývkou Úravnový kráľ Štefan Bolesla Roman

24. marca

– lietadlá NATO začali bombardovať bez súhlasu OSN zvrchovanú Juho-sláviu, zomrelo niekoľko tisíc nevinných civilných obetí vrátane detí

– v roku 1684 sa narodil Matej Bel, uhorský polyhistor, encyklopedista, filozof a pedagóg, zomrel v roku 1749

– v roku 1785 sa narodil Ján Holly, slovenský katolícky farár, spisovateľ a prekladateľ († 1849)

Ľudovít KUSAL